
SKI:s perspektiv

Bakgrund

SKI och SSI beslutade att gemensamt genomföra offentliga utfrågningar som ett led i granskningen av SKB:s komplettering till FUD-program 98 (FUD-K). Dessa genomfördes i februari 2001.

En metodik för att genomföra utfrågningarna togs fram av SKI och SSI i ett gemensamt forskningsprojekt (SKI Rapport 01:25, SSI-rapport 2001:17).

SKI:s syfte

Syftet med detta projekt, som utgör en del av EU-projektet RISCOS II, var att utvärdera om utfrågningarna bidrog till att öka transparensen i beslutsprocessen för att finna metod och plats för att slutförvara använt kärnbränsle.

Resultat

Projektet visar att utfrågningarna bidrog till ökad transparens och genomlysning av kärnavfallsfrågan samt visar på områden för ytterligare forskning och utveckling.

Effekt på SKI:s verksamhet

Projektet visar att utfrågningar kan bidra till ökad genomlysning av komplexa frågor, t.ex. i samband med granskningar av framtida tillståndsansökningar.

Preliminära resultat har redovisats på en workshop inom RISCOS II, som hölls i Paris i september 2001.

Behov av fortsatt forskning

Det finns behov av fortsatt forskning kring beslutsprocesser inför beslut om lokalisering och uppförande av slutförvarsanläggningar. SKI:s insatser på området sker huvudsakligen inom EU-projektet RISCOS II, som SKI koordinerar.

Projektinformation

SKI:s handläggare har varit Magnus Westerlind.

SKI ref. 14.9-010345/0109

Författarens förord

De frågeställningar som behandlades vid utfrågningarna gällde svensk hantering av kärnavfall och det arbete som bedrivits fram till idag på detta område. Arbetet som omfattat forskning, rapportering, granskning och diskussioner är mycket omfattande. Statens kärnkraftinspektion (SKI) och Statens strålskyddsinstitut (SSI) anordnade under februari månad 2001 utfrågningar om kärnavfallsfrågan mot bakgrund av den av kärnkraftindustrins, genom Svensk Kärnbränslehantering AB (SKB), utarbetade rapport som ofta refereras till under förkortningen FUD-K (Forskning, Utveckling och Demonstration). Denna rapport hade överlämnats till myndigheterna under december 2000 för granskning och utfrågningarna i februari var ett led i detta granskningsarbete.

Det huvudsakliga syftet med utfrågningarna var att försöka åstadkomma en ”genomlysning” av de frågeställningar omkring kärnavfallsfrågan som var aktuella i förstudiekommunerna. Kommunerna var Östhammar, Tierp och Älvkarleby i Norduppland, Oskarshamn och Hultsfred i Småland och Nyköping i Södermanland. Programmet vid utfrågningarna fokuserade på metod- och platsvalsfrågorna, och avsåg att ge alla intresserade möjlighet att ta upp frågor och synpunkter till ventilering så att problem och oklarheter blev genomgångna och besvarade i enlighet med den filosofi som utvecklats inom RISCUM II projektet och det där utvecklade begreppet ”transparens” (Andersson & Wene, 1998). Bakgrundspresentationer av genomfört arbete på olika delområden gavs av personer från SKB. Dessa fanns också, tillsammans med tillsynsmyndigheterna SKI och SSI, tillgängliga i den panel som besvarade frågor under utfrågningarna. Dessa leddes av en ordförande och alla i förväg formulerade frågor kanaliseras genom en moderator, som ställde frågorna till deltagarna i panelen.

Denna rapport ingår som en del av arbetet i RISCUM II, ett EU-projekt, men har finansierats med medel från SKI och SSI inom denna ram. Den syftar till att sammanställa synpunkter från insamlade frågeformulär och från själva utfrågningarna, samt att utvärdera om utfrågningarna bidrog till den ”transparens” som avsågs med arrangemangen. Arbetet är nu genomfört och huvudresultatet är att utfrågningarna var en bra form för att ”genomlysna” en komplicerad frågeställning. Arbetsmetoden är emellertid också utvecklingsbar och många goda synpunkter finns att tillgå i detta material om den frågan blir aktuell. Den generella slutsats som dras är att ”transparens” är ett viktigt, men inte tillräckligt, redskap för att föra arbetet framåt till ett svenskt slutförvar för kärnavfall.

Rapporten innehåller avsnitt som delvis är mycket detaljerade och andra avsnitt som sammanfattar resultaten mera översiktligt. Det är mycket svårt att på en och samma gång ta till vara alla synpunkter och att inte tynga läsningen med detaljer och upprepningar. Här finns en hel del upprepningar därför att samma typ av kommentarer kan återkomma på flera olika frågor. För att undvika irritationer härvidlag ges denna läshänvisning. Den läsare som vill veta var de egna synpunkterna återfinns läser helst de detaljerade redogörelserna för de olika enkäternas frågor eller bilagorna 4-13 där samtliga kommentarer återges med deltagarnas egna ord. Den läsare som framförallt är intresserad av sammanfattningar och slutsatser läser företrädesvis det avslutande avsnitt som benämns ”diskussion”.

Detta har varit ett intressant och lärorikt arbete och jag vill tacka alla som bidragit med svar och synpunkter när det gäller att svara på frågeformulär i samband med utfrågningarna. Det är min förhoppning att alla svar och kommentarer är korrekt uppfattade och riktigt representerade i detta material - det har i alla fall varit en ambition i arbetet.

Britt-Marie Drott Sjöberg

Innehållsförteckning

	Sid.
Författarens förord	3
Sammanfattning	7
Sammeny	9
Introduktion	11
Metod	12
Datainsamling	12
Deltagare och frågeformulär	12
Analyser	14
Presentation av resultat	15
Utfrågningen i Norduppland	16
Sammankomsten i Tierp	16
Första frågeformuläret, Norduppland	19
Utfrågningar i Småland	28
Sammankomster i Hultsfred, Oskarshamn och Figeholm	28
Första frågeformuläret, Småland	33
Summering och jämförelser	39
Utfrågningen i Nyköping	43
Andra frågeformuläret	44
Kommentarer från det andra frågeformuläret	55
Tredje frågeformuläret	58
Sammandrag	63
Diskussion	63
Innehåll och form	64
Validitet och transparens	66
Referenser	67
Bilaga 1.	Första frågeformuläret
Bilaga 2.	Andra frågeformuläret
Bilaga 3.	Skriftligt inlämnade frågor
Bilaga 4.	Svar fråga 3, första formuläret
Bilaga 5.	Svar fråga 4, första formuläret
Bilaga 6.	Svar fråga 7, första formuläret
Bilaga 7.	Svar fråga 5, andra formuläret
Bilaga 8.	Svar fråga 6, andra formuläret
Bilaga 9.	Svar fråga 7, andra formuläret
Bilaga 10.	Svar fråga 8, andra formuläret
Bilaga 11.	Svar fråga 12, andra formuläret
Bilaga 12.	Kommentarer, andra formuläret
Bilaga 13.	Svar och kommentarer, tredje formuläret

Sammanfattning

Syftet med denna rapport var att presentera en utvärdering av de utfrågningar som hölls i Tierp i februari 2001 och inkluderade de Norduppländska kommunerna Östhammar, Tierp och Älvkarleby, samt de i Hultsfred och Oskarshamn i Småland och i Nyköping, Södermanland. Dessa kommuner hade deltagit i förstudier genomförda av Svensk Kärnbränslehantering AB (SKB) för att undersöka förutsättningarna i kommunen för att bygga ett slutförvar för svenskt högaktivt kärnavfall. Företagets rapport från förstudierna hade publicerats strax före utfrågningarna (FUD-K). Myndigheterna, d.v.s. Statens Kärnkraftinspektion (SKI) och Statens Strålskyddsinstitut (SSI) organiserade utfrågningarna för att få ytterligare information och underlag för sina utvärderingar av SKBs rapport. Representanter från kommunerna deltog i planeringen av utfrågningarna och på ett stort möte i Tierp i januari 2001, vilket också inkluderade myndigheterna, konsulter och intresserade grupper, kom man överens om målsättningarna och de praktiska arrangemangen. Myndigheterna beställde också en rapport som skulle sammanfatta och utvärdera utfrågningarna och resultaten av detta arbete presenteras här.

Syftet med, och förberedelserna inför, utfrågningarna baserades på en teoretisk modell inom RISCOm-projektet (se t. ex. Andersson & Wene, 1998), den så kallade RISCOm-modellen för transparens. Denna modell utgår ifrån tre grundläggande element, d.v.s. tekniska/ vetenskapliga frågeställningar, normativa frågeställningar och trovärdighet (eng. authenticity). Sammantagna antas dessa element uppnå ett optimalt förtydligande av interaktionen mellan vetenskapliga och värderingsbaserade komponenter i beslutsfattande. Det antas också att kvaliteten på beslut ökar givet att transparensen ökar. Utfrågningarna var upplagda för att utmana (eng. stretch) företaget genom att ställa viktiga frågor och för att klargöra vad som uppnåtts och vad som var känt så långt i processen, liksom vilka förhållanden som krävde fortsatt uppmärksamhet.

Programmen för utfrågningarna i Norduppland och Småland var likartade. De inbjöd allmänheten till mötena, vilka omfattade presentationer av SKB och myndigheterna, smågruppsdiskussioner för att formulera frågor till den panel som deltog vid utfrågningarna (med representanter från SKB och myndigheterna), samt själva utfrågningarna som leddes av en moderator. Dessa händelser genomfördes under större delen av två dagar. Programmet var annorlunda upplagt i Nyköping där presentationerna och tiden för utfrågning organiserades under en eftermiddag och kväll samma dag. Innehållet i utfrågningarna täckte tekniska, juridiska och sociala aspekter relaterade till hantering av kärnavfall och de val som gjorts i arbetsprocessen med att bygga ett framtida slutförvar för högaktivt avfall. Den nyligen publicerade SKB-rapporten (FUD-K) utgjorde programmets huvudsakliga underlag, vilket strukturerades i två delar (a) metodval och (b) val av plats med avseende på eventuella framtida platsundersökningar.

Denna rapport baseras på innehållet i de aktuella utfrågningarna, d.v.s. frågor, svar och kommentarer från de allmänna mötena samt gruppdiskussionerna, tillsammans med svar på tre olika frågeformulär. Två av dessa frågeformulär besvarades i början respektive i slutet av de olika utfrågningarna, medan det tredje var en postenkät som frågade om bestående intryck från utfrågningarna efter ungefär sex månader. Det första frågeformuläret besvarades av 122 deltagare och det andra av 123. Få personer vägrade att delta i utvärderingen av utfrågningarna på plats. Postenkäten sändes till 70 personer och erhöll svar från 63 procent av dessa. De två frågeformulären som distribuerades under utfrågningarna bad om kvantitativa skattningar såväl som kvalitativa bedömningar. De var utformade för att undersöka t. ex. tidiga förväntningar och attityder, samt för att undersöka uppfyllelse av förväntningar, hur nöjd man var med den relevanta utfrågningen och eventuell attitydförändring. Den sista enkäten efterfrågade generella utvärderingar och innehöll utrymme för ytterligare kommentarer.

Rapporten visar att majoriteten av deltagarna vid utfrågningarna var de som redan, på ett eller annat sätt, varit involverade i kommunernas organiserade verksamhet relaterad till kärnavfallsfrågan. Utfrågningarna attraherade således inte ett stort antal nybörjare eller oinformerade individer från den stora allmänheten. Bredden av diskuterade frågeställningar

och kunskapsnivån bland deltagarna reflekterades av de frågor som ställdes till panelen. Svaren på frågeformulären visade också på högt intresse och att deltagarna kom väl förberedda till utfrågningarna. Det huvudsakliga förarbetet hade bestått av att läsa rapporter och annat material, men även av t. ex. deltagande i informationsmöten eller möten som organiserats inom det kommunala arbetet. Skälen till att delta i utfrågningarna inkluderade ofta en önskan att lära sig mer i förhållande till de särskilt formulerade frågorna man hade och/eller att få en bättre förståelse för arbetet eller den pågående processen. Deltagarna ville uppnå ett resultat som tydliggjorde för- och nackdelar med olika metoder för avfallshantering och som klargjorde tillförlitligheten av de föreslagna tekniska lösningarna. De ville också uppnå en väsentlig klarhet när det gällde vad som kan anses gälla som fastställda fakta jämfört med vad som fortsatt är oklart eller problematiskt.

Resultaten pekade på att majoriteten av deltagarna föredrog den föreslagna KBS-3 metoden framför andra alternativ när det gällde konstruktionen av slutförvaret. Man poängterade dock behovet av kontinuerlig uppmärksamhet på aktuell forskning och utvecklingen av alternativa metoder. Deltagarna var generellt sett positiva till den typ av utfrågningar som de deltagit i och de menade att de i huvudsak fått svar på de frågor de haft. Innehållet i utfrågningarna hade i stort sett överensstämmt med deras förväntningar och de hade inte ändrat sina uppfattningar på något avgörande sätt.

Bedömningar av centrala aktörers trovärdighet visade att myndigheterna åtnjöt det högsta förtroendet och de lokala kritikergrupperna det lägsta. Rapporten understryker att detta resultat enbart kan förstås i relation till deltagarna vid utfrågningarna, och eftersom denna grupp kan anses vara relativt homogen och utgöras av intresserade och aktiva personer, så skulle varje generalisering till allmänheten i kommunerna vara missvisande. Om man emellertid enbart beaktar gruppen deltagare vid utfrågningarna så visade trovärdighetsbedömningarna ett intressant mönster på så sätt att skattningarna av de "lokala kritikergrupperna" enbart var svagt positivt relaterade (i Småland), och signifikant negativt relaterade (i Norduppland), till bedömningarna av myndigheter, SKB och de kommunala granskningsorganisationerna. Bedömningarna av de senare aktörerna var emellertid relativt starkt och positivt korrelerade, och bildade ett "etablisemangskluster". Resultaten reflekterar den politiska retoriken i de olika områdena.

Trovärdighetsbedömningarna användes som prediktorer för acceptans av ett lokalt kärnavfallslager i den egna kommunen i separata (stepwise regression) analyser för Småland och Norduppland. I Norduppland kunde 54 procent av variansen i acceptans förklaras av förtroendebedömningarna av SKB, den lokala kritikergruppen och myndigheterna. Modellen som baserades på data från Småland kom att omfatta enbart två prediktorer, d.v.s. SKB och den lokala kritikergruppen, vilken förklarade 19 procent av variansen. En föreslagen tolkning av den större prediktionskraften i modellen baserad på data från Norduppland, jämfört med data från Småland, är att förtroendefrågan får ökad betydelse i takt med uttryck för skilda synsätt och ett fördjupat misstroende mellan aktörer.

Resultaten från utvärderingen av utfrågningen diskuteras under rubrikerna "innehåll och form" och "validitet och transparens". Det påpekas att utvecklingen av "utfrågningsinstrumentet" skulle kunna innehålla en diskussion om hur överensstämmelsen mellan målsättningar och val av innehåll och praktiska arrangemang kan preciseras. Det konkluderas med att transparens är en viktig komponent i denna process, men att transparens - liksom själva utfrågningarna, enbart är nödvändiga redskap i processen och inte tillräckliga i sig själva för att förverkliga ett svenskt slutförvar för kärnavfall.

Summary

The purpose of this report was to present an evaluation of the public hearings that took place in February of 2001 in the Swedish municipalities of Östhammar, Tierp, and Älvkarleby in Norduppland, Hultsfred and Oskarshamn in Småland, and Nyköping in Södermanland. These municipalities had participated in feasibility studies conducted by the Swedish Nuclear Fuel and Waste Management Co (SKB). A company report on the results of these studies had been published shortly before the hearings (FUD-K). The regulatory authorities, i.e. the Swedish Nuclear Power Inspectorate (SKI) and the Swedish Radiation Protection Authority (SSI), organized the hearings for additional information and aid in their ongoing evaluation of the SKB report. Representatives of the municipalities participated in the planning of the events, and a large meeting in Tierp in January 2001, that also involved the authorities, consultants and interested parties, agreed on the aims and practical arrangements. The authorities furthermore ordered a report for a summary and evaluation of the events, and the results are presented here.

The aim of, and the preparations for, the hearings were based on a theoretical model developed within the RISCUM project (see e.g. Andersson & Wene, 1998), i.e. the RISCUM-model of transparency, which postulates three basic elements, i.e. technical/scientific issues, normative issues and authenticity. These elements combine to achieve an optimal clarification on the interaction between scientific and value-laden components in decision-making. An assumption is that the quality of decisions would improve given that transparency can be increased. The hearings were designed to “stretch” the implementer by means of asking essential questions and to clarify what was achieved and known so far in the process, as well as to clarify what matters required further attention.

The programs of the hearings in Norduppland and Småland were similar. They invited to public participation, and included presentations by SKB and the authorities, small group discussions for formulating questions to a panel at the hearings (representatives of SKB and the authorities), and public meetings led by a moderator. These events took place during two consecutive days. The program differed in Nyköping, and the presentations and the time for questions were organized during the afternoon and evening of the same day. The content covered technical, legal and social aspects on issues of nuclear waste management and the choices involved in the process towards building a future high level nuclear waste repository. The recently published report by SKB (FUD-K) contributed the main foundation for the program content, which was structured into the two parts of (a) the choice of methodology and (b) the choice of municipalities for the forthcoming site investigations.

This report is based on the content of the actual hearings, e.g. questions, answers and comments from the proceedings and group discussions, as well as responses to three questionnaires. Two of the questionnaires were filled out in the beginning and end of the hearings, respectively, and the third one was a postal questionnaire asking for lasting impressions after approximately six months. There were 122 respondents to the first questionnaire, and 123 to the second. Few persons declined to participate in the evaluation of the events. The postal questionnaire was sent to 70 persons and gained a 63 percent response rate. The two questionnaires presented at the hearings asked for quantitative ratings as well as qualitative judgements. They were designed to tap e.g. initial expectations and attitudes, and to measure fulfillment of expectations, satisfaction with the relevant hearing and change of attitudes. The last questionnaire asked for overall evaluations, and included space for additional comments.

The report states that the majority of the participants at the hearings were those already involved, in one way or another, in the municipalities organized work related to the nuclear waste issue. Thus, the hearings did not attract a large number of novices or uninitiated individuals from the general public. The wide scope of considered aspects and the high level of knowledge among the participants were reflected by the questions put to the panel. The questionnaire responses also indicated high initial involvement in the hearings, and that the participants came well prepared to the meetings. The main preparation being studies of available

reports and other materials, but also e.g. participation in information seminars or in meetings organized by the municipalities. Their reasons for participation often involved a desire to learn more in relation to specifically formulated questions and / or to gain a better understanding of the work and the overall process. The participants wanted to achieve a result that outlined pros and cons of various methodologies regarding waste management, and which stated the degree of reliability regarding the proposed technological solutions. Furthermore, to reach a substantial level of clarity regarding what can be considered as established facts in contrast to what remains uncertain or problematic.

The results indicated that a majority of the participants preferred the proposed KBS-3 method to other alternatives with respect to the construction of a final repository. However, the need for a continuous awareness of current research and the developments of alternative methods was underlined. The participants were generally positive to the kind of hearings they had participated in, and they concluded that they had received responses to a substantial degree to the questions they had brought. The content of the hearings had to a large extent corresponded to their expectations, and they had not significantly changed their opinions.

Ratings of central actors' credibility showed that the authorities enjoyed the highest trustworthiness and the local critics groups the lowest. The report points out that this result can only be related to the groups of participants at the hearings, and since that group can be considered relatively homogeneous and consisting of interested and active persons, any generalization to the larger population of the municipalities could be erroneous. Only considering the participants here, however, the credibility ratings showed an interesting pattern in that the ratings of "local critics" were only weakly positively (in Småland), or significantly negatively (in Norduppland), related to the ratings of the authorities, SKB and the municipal review organizations. The latter actors were all positively intercorrelated, thus forming "an establishment cluster". These results reflected the political rhetoric in the respective areas.

The credibility ratings were used as predictors of acceptability of a local nuclear waste repository in separate (stepwise regression) analyses for Småland and Norduppland. In Norduppland, 54 percent of the variance could be explained by credibility ratings of SKB, the local critics group and the authorities. The model based on data from Småland included only two predictors, i.e. SKB and the local critics group, explaining 19 percent of the variance in acceptability. A suggested interpretation of the greater explanatory value of the model based on the data from Norduppland, as compared to data from Småland, is that the issue of confidence gains increased importance in step with the expression of differing views and a deepening of mistrust between parties.

The results of the evaluation of the hearings are discussed under the headings of "content and form" and "validity and transparency". It is pointed out that developments of the "hearing tool" could involve a discussion on how to increase the congruence between the aims, and the choice of contents and practical arrangements. It is concluded that transparency is an important component in this process, but that transparency, as well as the hearings themselves, only are necessary tools in the process, and not sufficient in themselves to advance the realization of a nuclear waste repository.

Introduktion

Arbetsmetodiken för de utfrågningar som genomfördes i februari 2001 är utarbetad inom RISCOM Pilotstudie (se Andersson & Wene, 1998). I sin rapportering 1998 och i en senare skrift (Andersson & Wene, 2001) har författarna föreslagit tre huvudsakliga principer som vägledning för att uppnå större ”transparens” inför beslut om kärnavfall. Dessa principer är:

- Såväl fakta som värderingar ingår i och påverkar beslutsunderlaget (t.ex. för plats- och metodval) och båda aspekterna ska ges en allsidig belysning
- Berörda parter (t.ex. SKB, myndigheter och kommuner) trovärdighet är av avgörande betydelse och ska tåla offentlig prövning
- Berörda parter ska utsättas för frågor från olika infallsvinklar (”stretching”).

Begreppen ”transparens” och ”stretching” är hämtade från engelskan och kan översättas med ”genomskinlighet” eller klarhet, respektive ”tänjning”. De ingår som centrala i den s.k. RISCOM-modellen, där begreppet transparens bygger på hörnstenarna ”fakta”, ”legitimitet” och ”autenticitet”. Begreppet ”stretching” svarar mot en egenskap hos olika slags procedurer som skall leda till större klarhet eller transparens. Modellen utvecklas nu vidare inom RISCOM II projektet med bl.a. EU-finansiering.

Utfrågningarna, som här skall redovisas och utvärderas, var ett sätt att ”stretcha” SKB. Andersson och Wene (2001) förklarar detta med orden ”...det vill säga, det är inte SKB som ensamma ska styra agendan, utan nya vinklingar ska kunna komma in från andra aktörer. Målet är att få in så många vinklingar på frågan som möjligt” (s. 2).

Arbetet för att förbereda utfrågningarna var relativt omfattande. Förutom utvecklingen av den teoretiska strukturen i RISCOM-modellen, hölls ett antal möten med en referensgrupp som tillsatts av SKI och SSI och som hade deltagare från aktuella förstudiekommuner. Andra kontakter med förstudiekommunerna ingick också i förberedelserna. Ett gemensamt möte mellan kommunrepresentanter i Norduppland, myndigheter och konsultgruppen som utvecklat RISCOM-modellen, kom till stånd den 22 januari 2001 i Tierp för att presentera modellen och metodiken för utfrågningarna. Den uppläggning av utfrågningarna som senare skall redovisas mera i detalj var ett resultat av dessa förberedelser.

En väsentlig utgångspunkt i tankarna bakom begreppen transparens och stretching är att även experter har värderingar som styr arbetsuppläggning och arbetsförutsättningar. Att använda offentliga utfrågningar blir därför en metod, eller ett redskap, för att klargöra sådana ev. bakomliggande eller styrande föreställningar. Andersson & Wene (2001) skriver: ”All information som kan påverka besluten ska upp på bordet så att fakta och värderingar blir tydliga” (s. 2).

Uppdraget som rapporteras här bestod i att delta i utfrågningarna, undersöka den uppfattade effekten av dessa med tonvikt på hur de påverkade eller förändrade deltagarnas syn på processen, deras uppfattningar i relevanta sakfrågor och med avseende på generell attityd till arbetsformen. Resultaten kan sammanfattas kort i följande punkter:

- Utfrågningarna bidrog till ökad detaljkunskap och bättre helhetssyn vad gällde slutförvarsprogrammet i stort.
- Majoriteten av deltagarna upplevde utfrågningarna positivt och de lärde sig något, men de påverkades inte avsevärt i sin generella inställning till processen.
- Arbetsmetoden fick i den form den genomfördes gott betyg även om det framkom en hel del synpunkter och förslag till förbättringar och vidareutveckling.

Metod

Datainsamling

De tre kommunerna Tierp, Älvkarleby och Östhammar samarbetade om den första utfrågningen som var förlagd till Österbybruks herrgård i Tierp, den 7 och 8 februari, 2001. Vid detta tillfälle delades det första frågeformuläret ut (om förväntningar, etc.) i samband med den första pausen, första dagen och ett nytt formulär (utvärdering, etc.) delades ut i samband med den sista pausen under andra dagen. Deltagare som enbart följde en del av programmet uppsöktes för att fylla i relevant(a) formulär i den mån detta var möjligt. Ett fåtal svar sändes in efterhand via post.

Därefter hölls utfrågningar i Hultsfred, Oskarshamn och Figeholm den 13-14 februari. Samma procedur som under den tidigare sammankomsten i Norduppland användes här för datainsamling. Det finns dock en större möjlighet att samma personer gjort flera bedömningar i detta fall eftersom utfrågningarna i Småland förlagts till flera orter. Denna metodproblematik preciseras nedan.

Utfrågningarna i Nyköping hölls den 15 februari med start på eftermiddagen. Programmet var kortare vid detta tillfälle varför enbart det andra frågeformuläret användes för utvärdering.

Deltagare och frågeformulär

Sammanlagt svarade 122 personer på det första frågeformuläret (se Bilaga 1) och 123 på det andra (se Bilaga 2), över samtliga orter. Det var fler deltagare vid utfrågningarna än svarande på enkäterna, men antalet personer som inte ville besvara formulären var mycket litet i Norduppland och Småland. De som deltog i Nyköping var relativt sett få och det var också så att färre av dessa ville besvara frågeformuläret (enbart nr 2 användes här) än vad som varit fallet vid de tidigare tillfällena.

Det tredje frågeformuläret (se Bilaga 13) sändes till 70 av de personer som deltagit i diskussionsgrupper i Norduppland och Hultsfred. Av dessa svarade 44 personer på de frågor som summerade upp intrycken från utfrågningarna ca fem månader senare (sommaren 2001). Detta innebär att svarsprocenten i detta fall låg strax över 60. Tabell 1 ger en översikt av antal personer som besvarade de olika enkäterna. Det är ibland olika personer som besvarar formulär 1 respektive formulär 2, varför tabellen visar antal som besvarat formulär nr 1, nr 2, både nr 1 och nr 2, samt nr 3. Flertalet dataanalyser baseras på de 122 respektive 123 som besvarat version 1 respektive version 2. Svaren från det tredje frågeformuläret återfinns i sin helhet i Bilaga 13.

Tabell 1: Översikt av antal svarande på tre versioner av frågeformulär. De tre utfrågningstillfällena i Norduppland, Småland och Nyköping.

	Version av frågeformulär*			
	Bara Nr 1	Bara Nr 2	Båda: 1+2	Nr 3
Norduppland	23	12	49	25
Småland	23	21	27	19
Nyköping	-	14	-	-
Totalt:	46	47	76	44

* Sammanställning: Svar Nr 1= 46+76= 122. Svar Nr 2= 47+76=123. Svar Nr 3= 44 (av 70 utsända)

Ett försök till indelning i delgrupper gjordes genom att specificera ett antal kategorier i formulären. Deltagarna ombads markera vilken grupp som han eller hon tillhörde. Dessa grupper var ursprungligen: a) "Tidigare engagerad i kommunens förstudiearbete", b) "Politiker/tjänsteman i kommunen", c) "Intresserad utan tidigare engagemang", d) "Arbetar på myndighet", e) "Arbetar vid SKB" och f) "Annat". På grund av ett större antal personer hade markerat mer än en grupp så gjordes klassificeringen om till 4 huvudgrupper: 1) "Tidigare engagerad, inklusive politiker och tjänstemän", 2) "Intresserad utan tidigare engagemang", 3) "Arbetar på myndighet" och 4) "Arbetar vid SKB".

Kategorin "arbetar på myndighet" var avsedd att skilja ut de personer som representerade SSI och SKI, men eftersom detta inte framgick klart i frågeformuläret så samlades i denna kategori även några andra personer som arbetade på andra myndigheter än de avsedda. Dessa ingår i denna kategori i det material som presenteras i denna rapport eftersom det inte finns möjlighet att identifiera vilka personer som besvarar vilka frågeformulär. På motsvarande sätt återfinns i kategori 2, dvs. "Intresserade utan tidigare engagemang" enstaka personer som i andra svar indikerat att de faktiskt tidigare deltagit i kommunens förstudiearbete, men med anledning av att det är omöjligt att avgöra vad som avses med detta engagemang har dessa personer inte flyttats från den grupp där de ursprungligen markerat sin tillhörighet.

Tabell 2 visar en översikt av antal personer som ingår i de fyra delgrupperna. Som synes är grupp 1 den allra största gruppen, medan övriga innehåller ett fåtal respondenter. Det har ändå varit av intresse att särskilja dessa grupper från varandra i resultatredovisningen, jämte en uppdelning över utfrågningplats. I det senare fallet presenteras "Norduppland" som rubrik för dem som deltog vid utfrågningarna vid Österbybruks herrgård, "Småland" som rubrik för deltagarna i Hultsfred, Oskarshamn och Figeholm, samt "Nyköping" för de som medverkade där. Observera att endast frågeformulär nummer 2 användes i Nyköping eftersom denna utfrågning endast varade en halv dag.

Tabell 2: Översikt av deltagare i fyra delgrupper inom de tre respektive utfrågningsorterna.

	Indelning i delgrupper			
	Norduppland	Småland	Nyköping	Alla
<i>Frågeformulär nr 1</i>				
Tidigare engagerade	40	36	-	76
Intresserade	10	4	-	14
Myndigheter	11	5	-	16
SKB	11	5	-	16
<i>Totalt</i>	<i>72</i>	<i>50</i>	<i>-</i>	<i>122</i>
<i>Frågeformulär nr 2</i>				
Tidigare engagerade	34	28	7	62
Intresserade	11	7	4	18
Myndigheter	8	5	2	13
SKB	7	9	1	16
<i>Totalt</i>	<i>60</i>	<i>49</i>	<i>14</i>	<i>123</i>

Analys

Rapporten bygger huvudsakligen på en sammanställning av deltagarnas egna ord. De bedömningsskalor som använts vid kvantitativa uppgifter finns redovisade i texten i anslutning till resultatpresentationen. Kvantitativa svar har oftast sammanställts i enkla frekvenstabeller. Ibland ges också medelvärden och standardavvikelser.

Resultaten av två korrelationsanalyser (betecknas r) finns i texten. En korrelationskoefficient varierar mellan -1 och 1 , och värdet 0 betyder att det inte finns något som helst samband eller relation mellan två variabler. Korrelationskoefficienter över 0.30 brukar anses av visst intresse att tolka. Den kvadrerade korrelationen t.ex. $0.30^2 (=0.09)$ anger grad av "överlappning" eller samvariation mellan två bedömningar, i detta fall 9 procent.

Om flera variabler (frågor bedömda på en lämplig skala) korreleras med varandra ställs resultatet ofta upp i en korrelationsmatris. En eller flera av dessa variabler kan vidare antas ha en "förklarande" relation till en annan variabel och för att testa detta förhållande kan t.ex. regressionsanalys användas. Det aktuella fallet gäller olika förtroendebedömningar som använts för att förklara variationen av (samtliga) svar på frågan om acceptans av ett avfallslager i den egna hemkommunen. Normalt sett (när analyserna baseras på rådata) kan den "förklarande variansen" närma sig ca 70 procent, men härutöver räknar man med s.k. "felvarians" varför R^2 -värden (den kvadrerade multipla korrelationskoefficienten) betraktas som intressanta (för mer precisa detaljer t.ex. Stevens, 1996).

Det skall observeras att särskilt för grupperna "myndigheter" och "SKB", men även i enstaka fall i de andra delgrupperna, så har samma personer lämnat flera svar på frågeformuläret vid besök på olika orter. Detta gör att den samlade expertgruppen

i vissa sammanslagna resultatredovisningar framstår som större än den egentligen är. I ett sammanslaget dataunderlag där samma personer har kunnat ge flera svar betyder detta att de synpunkter de lämnar, eller de bedömningar de gör, får en större relativ vikt. För att undvika detta problem måste man antingen presentera varje utfrågningstillfälle separat eller t.ex. använda olika experter vid varje utfrågningstillfälle. Ingen av dessa lösningar är bra i detta sammanhang. Nu är det emellertid så att ingen person lämnar mer än ett frågeformulär vid samma tillfälle och eftersom situationen förändras över tid och på olika platser så var det väsentligt att få med alla synpunkter från alla utfrågningssamlingar. Varje inlämnat formulär betraktas därför som unikt och t.ex. de genomsnittsvärden som presenteras måste förstås i ljuset av denna problematik.

Presentation av resultat

Det skulle bli alltför omfattande och överskådligt om varje delsession i olika lokalteter i Småland (Hultsfred, Oskarshamn och Figeholm) behandlades var för sig i denna rapport. Antalet personer som svarade på frågeformulären skulle också bli relativt litet om de delades upp separat för varje utfrågningssort. Ett sådant förfarande skulle inte heller gagna syftet med denna rapportering, vilket var att sammanställa och utvärdera deltagarnas synpunkter på de intryck och erfarenheter de fick från utfrågningarna lite mera generellt. Således rapporteras resultaten från Hultsfred, Oskarshamn och Figeholm sammanslagna under rubriken ”Småland”. Denna hantering motiveras bl.a. av att olika programpunkter förlades till olika lokaliteter i regionen och arbetssättet möjliggör också vissa jämförelser med utfrågningen vid Österbybruks herrgård i Tierp där tre kommuner samarbetade om arrangemangen.

Förutom de huvudsakliga grupperingarna ”Norduppland” och ”Småland” i resultatpresentationen av det första frågeformuläret, och dessa samt Nyköping när det gäller resultaten från det andra frågeformuläret, så används en gruppindelning av deltagare. Denna baseras på den kategorisering som deltagarna själva gjort på formulären och består av fyra grupper, (1) ”tidigare engagerad i kommunens förstudiearbete, inklusive politiker och tjänstemän”, (2) ”intresserad utan tidigare engagemang”, (3) ”arbetar på myndighet” och (4) ”arbetar vid SKB”. På detta sätt bryts materialet ner till att tydligare belysa vad olika delgrupper lämnat för synpunkter vid utfrågningarna i de respektive regionerna.

För det första frågeformuläret presenteras resultaten från Norduppland och Småland separat under respektive enkätfråga. Detta motiveras av intresse för att granska förväntningar och förhoppningar i detalj eftersom dessa utgör utgångspunkter för de bedömningar som sedan görs i den andra enkäten. I den senare presenteras resultaten för Norduppland, Småland och Nyköping samtidigt i t.ex. tabeller så att det skall vara lättare att göra jämförelser.

Det tredje frågeformuläret besvarades under sommaren 2001, dvs. ca fem månader efter att utfrågningarna genomförts. Det efterfrågade mera generella omdömen och kommentarer till arrangemangen och det redovisas i ett särskilt avsnitt.

Resultatpresentationerna av de olika enkäterna följs av en kortfattad summering, där även vissa jämförelser utvecklas. Slutligen sammanställs resultaten i en mera övergripande diskussion.

Utfrågningen i Norduppland

Sammankomsten i Tierp

Den första utfrågningen ägde rum vid Österbybruks herrgård i Tierp, Norduppland den 7 och 8 februari 2001. De tre kommunerna Tierp, Östhammar och Älvkarleby hade enats om ett gemensamt arrangemang där herrgården valdes som mötesplats för såväl presentationer och utfrågningar som för gruppdiskussioner.

Första dagen fokuserades på metodvalsfrågan och klockan 10.30 hälsades deltagarna välkomna. Tre redovisningar inledde dagen och SKI startade med att presentera sitt arbete med granskningen av FUD-K och beslutsprocessen för slutförvaring. Därefter följde ett antal redovisningar av SKB:s arbete och de gällde 1) Systemanalys – jämförelse av system, 2) Djupa borrhål, 3) Nollalternativet och 4) KBS-3-systemets långsiktiga säkerhet. Den tredje punkten på dagordningen belyste ”Transmutation – ett alternativ?” där myndigheternas frågor och uttalanden i den pågående FUD-granskningen summerades av SSI.

Efter lunch (14.30-17.30) startade gruppdiskussionerna, som resulterade i 110 skriftligt formulerade frågor. Utfrågningen startade klockan 19 i samma lokaler och pågick till 21.30. Lite av innehållet redovisas nedan utan att göra anspråk på fullständighet. Syftet med exemplen är snarare att ge en inblick i de frågeområden som behandlades.

Nästa dag stod platsvalet på dagordningen. Dagen inleddes klockan 15 med SKB:s redovisning av sitt förslag, följt av moderators frågor. Det fanns ett visst utrymme för frågor från deltagarna i samband med presentationerna och själva utfrågningen.

Utfrågningen inleddes med att ordföranden konstaterade att det lämnats in väldigt många frågor. Ett försök att strukturera dessa resulterade i tio frågeområden: 1) Övergripande principer, 2) Specifika krav, 3) KBS-3 metoden, 4) Alternativ och allsidighet, 5) Nollösning, 6) Vad skall skyddas? 7) Mänskligt intrång, 8) Läckage, 9) Procedurfrågor och 10) Miljön. (Se Bilaga 3).

Bland de frågor som redogjordes för var den olika terminologi som finns i bruk, dvs. ”djupförvar” (SKB) och ”slutförvar” (myndigheterna). Den svenska lagen avser avsikten med förvaringen, därför *slutförvar*. *Djupförvar* avser att förtydliga att förvaret skall placeras på omkring 500 meters djup i urberg, till skillnad från ett slutförvar som ligger närmare markytan, t.ex. SFR vid Forsmarks kärnkraftverk som slutförvarar låg- och medelaktivt kärnavfall. SKB framhöll att avsikten med det planerade djupförvaret är att det skall tillslutas när sista kapseln är deponerad.

Frågor om krav på, och möjligheter till, information om avfallslagret för kommande generationer besvarades av SSI som bekräftade att det finns krav på att information skall bevaras, men att hur detta skall gå till rent konkret är omöjligt att svara på idag. I alla fall är alla överens om att det är viktigt att upprätthålla ett system för att bevara information. SKB tillade att de har tittat på vilka möjligheter som finns, men att den bästa tekniken om ca 50 år får avgöra den saken. En relaterad fråga gällde om det är skillnad på hur man ser på nedmontering av reaktorer, respektive avfallsförvaret, när det gäller upprättande av information. SSI svarade att det är viktigt i båda avseendena att hålla kunskap levande och aktuell. En fråga om ansvar för förvaret på längre sikt

föranledde SKI att svara att lagen inte anger vem som har ansvar för förvaret när det väl tillslutits.

Inom det andra frågeområdet ställdes t.ex. frågor om förvarets funktionsvillkor, barriärer och myndigheternas föreskrifter. SKI svarade att den långsiktiga säkerheten baseras på passiva barriärer så att om ett system bryter samman så skall det finnas andra fungerande barriärer. Den som ansöker om ett slutförvar, dvs SKB, skall redovisa en säkerhetsanalys som sedan granskas av myndigheterna.

Frågan om återtagbarhet av kapslarna togs upp och några jämförelser med Finland gjordes när det gällde procedurfrågor. Det påpekades att när den finska kärnkraftinspektionen (STUK) föreslog statsrådet att inte ha med kravet på återtagbarhet så avvisades detta. SKB i Sverige försöker arbeta så att de lösningar som föreslås inte utesluter återtagning till dess att förvaret skall förslutas.

Några frågor rörde bentonitleran och dess barriärfunktion. En frågeställare tog upp att bentoniten skall vara både mjuk och plastisk och samtidigt hålla kapslarna på plats. Vad är det som säger att kapseln inte sjunker igenom? SKB svarade att man är uppmärksam på problematiken och att olika plasticitet just nu testas. Är det en fördel att kunna undvika cirkulerande grundvatten? Svaret var ”ja”. Grundvatten finns ner till ca 600 meters djup och bästa kunskapen om vattengenomströmning finns och utvecklas i laboratoriet på Äspö.

Vilken är den svagaste länken i SKB:s metodval? Såväl SKB som SKI menade att kapselns hållbarhet är central. Det är SKB:s sak att visa att man kan tillverka en typ av kapsel som är säker, samt visa att övriga buffertsystem är tillräckliga. Detta understryker betydelsen av att man väljer vettiga scenarier för risk- och säkerhetsanalyser. Vilken beredskap finns då om inte KBS-3-metoden håller måttet vid myndigheternas granskning? SKB svarade att man tror att arbetet kommer att hålla måttet, men om inte, så får bränslet ligga kvar i CLAB några årtionden till. En följande fråga var när SKB måste se över sina resurser om inte KBS-3-metoden går i mål. SKB svarade att man inte är pressad att ta nya steg om det blir problem med KBS-3-förvaret. Fonden svarar för att ekonomiska resurser skall finnas tillgängliga. Har SKI möjlighet att ”straffa” SKB om de inte uppfyller myndigheternas krav? Svaret var att det handlar om att arbeta till dess kraven är uppfyllda.

Några frågor gällde särskilt demokratisk förankring av SKB:s arbete och dess koppling till t.ex. MKB-processen. ”Ingen nämner sociala faktorer, varför?” ”Metoden har tagits fram av experter. Har metoden demokratiskt behandlats, förhandlats, på riksnivå och hur är den kopplad till MKB-processen?” SSI svarade att få frågor i dagens samhälle är så offentligt belysta. MKB-processen kommer att startas i samband med platsundersökningarna.

Det fjärde frågeområdet behandlade frågor om alternativ och allsidighet i arbetet. Kärntekniklagen kräver allsidig utveckling – är forskningen idag tillräckligt allsidig? SKI svarade att man återkommande granskat processen och även ställt krav (via regeringen) på SKB att komplettera programmet. SKB å sin sida framhöll att man följer med i arbetet på alternativ som utvecklas i andra länder, t.ex. oljeborrningsarbete och arbeten i Ryssland som ger information om djupa borrhålstekniker, men att lite är känt på detta område när det gäller kristallin berggrund. Forskningsbudgeten innehåller ca fem miljoner vardera för studier av respektive transmutationsforskning och forskning om djupa

borrhål. När skall då beslut tas om vilken metod som gäller? Det kvarstår ett antal prövningar, men i princip gäller att metodvalet måste vara klart när man beslutar om att börja bygga ett slutförvar. Man kan inte separera metod från plats. Enligt planerna lämnar SKB in en ansökan till regeringen om detaljundersökning om ca 6-7 år.

En frågeställare menade att CLAB *inte* kan ses som ett alternativ i det långa loppet, och vilken beredskap har man att man inte hamnar i en situation där ingen bra lösning visat sig? SSI svarade att man idag inte kan ange ett alternativ som är bättre och om man skall förkasta KBS-3-metoden beror det på hur *orsaken* till detta ser ut. Hur lång tid tar det för ”kriticitet” i CLAB om eltillförseln stängs? SKB svarade att utbränt kärnbränsle är relativt lågaktivt, att vattnet som täcker bränslet är viktigt men att kortvariga elstopp inte utgör någon fara. Rent byggnadstekniskt kan lagringen i CLAB förlängas och tekniskt sett kan man ha bränslet liggande i vatten ca 100-200 år.

Vad är det som skall skyddas? SKB svarade att lagen kräver skydd av människan och naturen. Här är definitionen av ”naturen” väsentlig, men SKB arbetar efter hypotesen att skydd av människan ger skydd av mångfald, etc. SSI påpekade att man inte är helt nöjd med SKB:s arbete på den punkten, t.ex. samma krav på säkerhet och skydd gäller även om förvaret placeras i ett helt folktomt område.

Varför har man ej behandlat mänskligt intrång i förvaret? SKB menade att man inte bortsett från detta, men att man inte räknat på det eftersom människan är mera svårmodellerad. I SR-97 beskrivs oavsiktlig borring genom förvaret som ”försumbart” – varför? Är den mänskliga faktorn viktig i slutförvarsfrågan? Här menade SKI att det är omöjligt att spekulera i så långa tidsrymder. Man ser på faktorn mänskligt intrång i relation till metodjämförelser. Varför har myndigheterna inte reagerat på att SKB ej tar med avsiktligt intrång i sina scenarier? Svaret var att myndigheterna just nu är i granskningsprocessen och ännu inte har lämnat sitt yttrande.

Vilken erosion räknar man med på ca 100.000 år? SKB hade uppskattat denna till omkring en meter. En hel del andra frågor var relaterade till landhöjning och t.ex. jordskalv, samt Mörners hypoteser om förhållanden i berget i samband med istider. Någon refererade till SGU:s yttrande över SR-97 vad gällde sprickzoner och jordskalv efter nästa istid. Ett sammanfattande svar från SKB var att det gäller att hålla sig borta från sådana sprickzoner. En relaterad fråga gällde om trycket från isen kan påverka förvaret. Svaret var att trycket kan komma att påverka sprickbildningen i berget.

”Procedurfrågor” var ett frågeområde som aktualiserade en mängd ramvillkor i arbetet. En central fråga för vissa deltagare var hur platsvalen kunde ske innan *alla* förstudieundersökningarna var klara. Myndigheterna ville återkomma i denna fråga i samband med att de lämnade sina remissyttranden. Erfarenheter och slutsatser från DIALOG-projektet diskuterades inom detta avsnitt och även frågor kring de ekonomiska bidragen till kommunerna togs upp. SKI kommenterade att kommunerna möjligen efter särskilt regeringsbeslut kan få mer än 2 miljoner kronor för stöd till frivilligorganisationer, samt att frågan ligger på regeringens bord.

Denna utfrågning under kvällssessionen vid Österbybruks herrgård blev något tidspressad och det gavs lite tid för diskussion. Formerna frågor – svar var tydligt markerad.

Programmet nästa dag den 8 februari hade uppläggningsen att SKB höll sina presentationer under ca en timme, därefter paus och så utfrågning på nytt. Denna dag hade fokus på platsval. De frågeområden som strukturerats utifrån de inlämnade skriftliga frågorna var följande: 1) Var i processen befinner vi oss, vad pågår nu? 2) Vilken anläggning är det platsvalet gäller? 3) Varför platsundersökning just här? 4) Hur de geologiska kriterierna växlat över åren, 5) Forsmarksområdet, 6) Tierp-norra, 7) Vad innebär en platsundersökning? 8) Demokratiskt deltagande, MKB, 9) Hur väljs plats för detaljundersökning? 10) Vad händer om kommunerna ändrar sig? 11) Hur påverkas en plats på lång sikt? 12) Frågan om en dold agenda, 13) Utländskt avfall här? 14) Övriga frågor.

Det skulle kräva för mycket utrymme i denna rapport för att redogöra för de frågor och svar som gavs i denna avdelning av utfrågningarna. Men den intresserade kan ta del av de skriftliga frågorna i Bilaga 3. Det kan dock vara viktigt att nämna att SKB kraftigt underströk att de inte arbetar med en ”dold agenda” – utfrågningarna var goda exempel på motsatsen. Denna rapport skall utvärdera om man lyckades ”genomlysas” metod- och platsvalsfrågorna med hjälp av utfrågningarna och om deltagarna fick svar på det de undrade över. De exempel som givits ovan får illustrera bredden och djupet av det material som behandlades. I det följande avsnittet presenteras resultaten från enkäterna från deltagarna i Norduppland som skulle ge svar på utfrågningsformens effektivitet och relevans.

Första frågeformuläret, Norduppland

Frågeformuläret som delades ut första dagen vid utfrågningarna på Österbybruks herrgård besvarades av sammanlagt 72 personer (även om dessa inte nödvändigtvis svarade på samtliga frågor, det finns en variation i antal svarande över frågorna). Formuläret samlades in senast i samband med den första pausen den dagen för att i möjligaste mån dokumentera förväntningarna av utfrågningen innan man hann alltför långt i programmet. Resultaten presenteras i detta avsnitt.

Den dominerande kategorin av svarande var sedan tidigare engagerad i kommunens förstudiearbete, och inkluderade politiker, tjänstemän och andra som på olika sätt deltagit i kommunens granskningsarbete. Gruppen samlade 40 personer (grupp 1). Tio personer hade markerat att de tillhörde kategorin ”intresserad utan tidigare engagemang” (grupp 2), och 11 personer från grupperna ”myndighet” (grupp 3) respektive ”SKB” (grupp 4) fanns bland de svarande. Det måste observeras här att andra personer, förutom de som arbetade vid SKI och SSI, hade markerat sin gruppstillhörighet som ”arbetar vid myndighet”. Medelåldern i hela gruppen var 54 år och varierade mellan 31 och 80 år (SD=12 år). Där fanns 19 kvinnor och 53 män.

”Vilken är den viktigaste frågan som du vill ha svar på idag?”

Enkätfrågan besvarades av sammanlagt 68 personer och resulterade i två huvudsakliga typer av svar: frågor om säkerhet och risk i förhållande till metodval, särskilt KBS-3 metoden, samt frågor kring arbetsprocessen generellt och med avseende på platsval inför framtida platsundersökningar. Dessa två områden var just de som arrangörerna av utfrågningarna specificerat i förväg och svaren återspeglar således vad som planerats i programmet.

Den största andelen frågor hörde till metodvalskategorin, dvs. ungefär dubbelt så många frågeställningar gällde säkerhet och risk i det avseendet jämfört med frågor omkring arbetsprocessen. De vanligaste frågorna i det förra fallet rörde KBS-3 metoden och ibland specifikt kapseln, dess säkerhet och risk, alternativ till metoden, samt invändningar eller förslag som rörde metodvalet. Till denna kategori räknas också de svar som undrade över vilka frågor som ännu inte är ställda, om det finns några oklarheter kring resultaten i det pågående arbetet, om det finns ett tillräckligt kunskapsunderlag för att gå vidare och om KBS-3 metoden har förankring i vetenskapssamhället. Frågorna kunde också ta upp avfallens farlighet och förvaringens säkerhet, t.ex. om det placeras inom en radie av fem mil från ett kärnkraftverk. En del svar var mycket kortfattade och nämnde t.ex. bara säkerhet, långsiktig säkerhet eller transporter.

Den andra huvudsakliga kategorin svar hade relation till den pågående arbetsprocessen och gällde val och ställningstaganden inom denna vidare ram. Här ville man veta mer om t.ex. allmänhetens och/ eller kommunernas inställning, om demokrati- eller psykosociala frågor, miljöansvar, skäl till platsval, myndigheternas syn på processen, samt förhållandet mellan tidigare utarbetat material (t.ex. SR-97 och resultat från DIALOG-projektet) och de aktuella resultaten eller utformningen av det pågående arbetet.

Några uppgav att de ville delta för att få mer kunskap och insyn mera allmänt. Ett fåtal exempel på svar återges nedan och samtliga svar finns ordagrant återgivna i Bilaga 4. I avsnittet ”Summeringar och jämförelser” nedan sammanställs de viktigaste slutsatserna för hela enkätaterialet.

Exempel på svar från Norduppland

- ⇒ Demokratifrågan + säkerhetsfrågan.
- ⇒ Finns det något reellt alternativ.
- ⇒ Belysa konsekvenserna om innehållet sprids ut från en kapsel.
- ⇒ Att eliminera alternativen till KBS-3 och att visa att KBS-3 är så säker det är överhuvudtaget möjligt åstadkomma ett säkert förvar.
- ⇒ Hur man gör för att säkerställa att det ej förekommer hål/sprickor i borrhålet där kapseln skall förvaras.
- ⇒ Är SKB:s metod förankrad i samhället och vetenskapsvärlden.
- ⇒ Vilka invändningar kan det finnas mot valet av KBS-3 metoden.
- ⇒ Finns det någon fråga som inte tidigare är ställd. Hur lyder i så fall den.
- ⇒ Håller KBS-3 för istida bergrörelser med hänsyn till Mörner-geologernas kritik.
- ⇒ Kommunernas inställning till metod- och platsvalsprocessen.
- ⇒ Synpunkter på hur processen bör gå till vid val av metod och plats: Vilken möjlighet tänker man ge åt vetenskapliga invändningar och DIALOG-projektets synpunkter i urvalsprocessen att påverka.
- ⇒ Varför myndigheterna ej har följt upp kraven på alternativredovisningar, utan låtit SKB gå på.
- ⇒ Jag tror att det inte är för att få svar på den ”viktigaste” frågan som människor kommer hit idag. Det är för att resonera och diskutera, för att få beskåda en mångfald av värderingar och med hjälp av detta kan vi kanske komma fram till vår egen hållning längre fram.

”Vad menar du är det viktigaste resultatet att uppnå i denna utfrågning?”

Svaren på denna fråga visade att deltagarna framförallt hoppades få en genomgång av de frågeställningar de hade, inklusive att få vetskap om tankegångarna bakom val och beslut. Det var av intresse att få oklarheter eller osäkerheter belysta. Man ville ha klart besked om metod- och platsval, få klarhet i vad som var kritiska synpunkter och frågor, och man ville få förtydliganden om såväl problem och risker som lösningar. Önskade svar på egna frågor omfattade geologins betydelse, kapselns eller avfallets säkerhet, aspekter på KBS-3 metoden, eller t.ex. rollfördelningen mellan SKB respektive myndigheterna SKI och SSI. Ytterligare andra ville få mer klarhet i folks funderingar och generellt sett skaffa sig ett bättre kunskapsunderlag. Myndigheterna ville bl.a. höra hur kommuner och allmänhet såg på frågorna och SKB ville t.ex. veta vilka invändningar det fanns mot KBS3-metoden.

Ett annat önskat viktigt resultat med utfrågningen kan sammanfattas i termen ”förtroendefrågor”. Sådana svar tog t.ex. upp relationer till allmänheten eller till myndigheterna respektive SKB. Man ville exempelvis testa myndigheternas ärlighet när det gällde ”att man vill ha med allmänheten i diskussionen”.

Det underströks att det var viktigt att alla frågor kom upp i diskussionen och att utfrågningen var opartisk. Någon ville påverka myndigheterna att företa en fördjupad granskning av SKB:s arbete, medan en annan deltagares målsättning var att ”blottlägga underliggande strukturer och värderingar”. Ytterligare en annan deltagare ville ”visa på det demokratiska underskottet”.

Resultaten tyder på att deltagarna ville att utfrågningarna skulle resultera i en noggrann genomgång, eller ”genomlysning”, av såväl tekniska fakta och frågeställningar som den beslutsprocess som styrt eller styrde slutsatser och val. Några exempel på svar ges nedan och samtliga svar återfinns i Bilaga 5.

Exempel på svar

- ⇒ Att få klarhet angående risker och möjlighet att klara problemen.
- ⇒ Pröva SKB:s argument om metod- och platsval. Påverka SKI och SSI i så måtto att de fördjupar sin granskning ännu mer.
- ⇒ Att genomlysa frågan. Att visa en ärlig vilja från myndigheterna att man vill ha med allmänheten i diskussionen.
- ⇒ Alla parter, alla likvärdig möjlighet att få fram sina frågor, att svaren är djupa, mångsidiga, klargörande. Opertisk utfrågning och besvarande av frågor.
- ⇒ Att få fram att det inte är möjligt att uppnå en stretching av SKB när det inte har funnits några möjligheter för förberedelser. Stor risk för att både SKB och myndigheter kommer använda mötet för att ge processen en falsk legitimitet.

”Vilka är de viktigaste skälen till att du deltar i utfrågningarna?”

De vanligast förekommande svaren i Norduppland på frågan varför man deltog i utfrågningen var att man ville få mer kunskap i sakfrågor för att själv kunna svara på frågor eller för att delta i beslutsfattande. Vidare, därför att kärnavfallsfrågan var av stor allmän betydelse eller på grund av eget intresse. Ett stort antal personer representerade organiserade intressen, politiskt, kommunalt eller ideellt, förutom de personer från myn-

digheter och SKB som deltog i panelen eller som föredragshållare, och för ett antal personer ingick därför medverkan i utfrågningen i arbetet. Man ville, förutom att få mer kunskap, också förtydliga problem och lösningar, förbättra processen genom att bidra till den, ta sitt ansvar för frågan, samt ”väcka godtrogn”. Några exempel nedan illustrerar typen av svar och samtliga svar återges i Bilaga 6.

Exempel på svar

- ⇒ Frågan är viktig för Östhammars kommun och jag vill inhämta fakta och information för att kunna bilda mig en uppfattning.
- ⇒ Försöka lära mig och förstå mera. Snappa upp nya infallsvinklar. Få svar på frågor.
- ⇒ Göra mig själv bättre rustad för att svara på människors frågor. Jag är obehagligt oinsatt i frågan.
- ⇒ Förstå processen och dess aktörer. Få metod- och lokaliseringsfrågan lyft från en teknisk nivå till en nivå som svarar mot ett mänskligt – kommunalt perspektiv.
- ⇒ Jag har en förhoppning om att människor med sina olika värderingar och syn på kärnavfallsfrågan ska kunna föra resonemang tillsammans som kan leda till viktiga frågeställningar.
- ⇒ Motståndare till kärnkraften. Tar mitt svar för att vi inte lyckades förhindra dess genomförande.
- ⇒ Jag har blivit inbjuden på grund av att föreningen jag representerar lämnat ett remissvar.

”På vilket sätt har du förberett dig inför denna utfrågning?”

Svaren från frågeformuläret visade att förberedelsearbetet varit omfattande. Alla utom en person hade förberett sig på ett eller flera av de i enkäten föreslagna sätten. Den vanligaste förberedelsen var att ha läst särskilt material eller rapporter. Detta var en uppgift som markerades av nästan alla svarande (67 av 72 personer). Över hälften av deltagarna hade tidigare deltagit i ortens informationsmöten och denna siffra var betydligt högre i grupperna som varit respektive inte varit engagerade tidigare (grupp 1 och 2; 72% och 60%), vilka ofta hade lokal förankring. Hela 29 personer i den förra gruppen (dvs. 72 %) hade tidigare också deltagit i kommunens organiserade arbete, medan denna siffra var avsevärt lägre i de övriga grupperna.

När det gällde att ta del av relaterat material i lokalpressen hade också i detta avseende grupp 1 varit den mest aktiva, men skillnaden till övriga deltagargrupper var inte så stor. De som markerat att de tillhörde kategorin ”intresserade utan tidigare engagemang” (dvs. grupp 2) var också de som oftast förberett sig genom att diskutera med vänner och bekanta, även om detta också i hög grad gällde personer i grupp 1. Se Tabell 3.

Tabell 3: Avrundade procenttal på svar om hur man förberett sig inför utfrågningarna, alla svarande från Norduppland och för varje deltagargrupp*.

Givet svarsalternativ	Deltagargrupper*				
	Alla	1	2	3	4
Läst särskilt material/rapporter	93	90	100	100	91
Deltagit i ortens informationsmöten	57	72	60	27	27
Läst relaterat material i lokalpressen	49	52	60	36	36
Följt avfallsfrågan i TV och radio	36	38	40	36	27
Diskuterat med vänner och bekanta	43	52	70	0	27
Deltagit i kommunens organiserade arbete	49	72	20	18	18
Inte alls/ Inget alls	4	0	0	0	10
N= (totalt antal svarande)	72	40	10	11	11

* Deltagargrupperna var: (1) "Tidigare engagerade i kommunens granskningsarbete, inklusive politiker och tjänstemän", (2) "Intresserade utan tidigare engagemang", (3) "Arbetar på myndighet", (4) "Arbetar vid SKB.

"Hur trovärdiga är följande organisationer och myndigheter, generellt sett och enligt din uppfattning?"

Frågan följdes av fem bedömningsuppgifter och resultaten för svarande från Norduppland återges i Tabell 4. Den skattningsskala som användes varierade mellan svaret "Inte alls", som kodades som 0, till "I mycket hög grad", som kodades med 4.

Det framgår av tabellen att samtliga bedömda delgrupper uppfattades ha en relativt hög grad av trovärdighet. Medelvärdena ligger i skalans mittfält även om det finns en viss variation. Resultatet indikerar att deltagarna hade visst utbyte av att samlas vid utfrågningen.

Det måste observeras här att tabellen delvis innehåller bedömningar av den egna gruppen och att de olika kategoriserade delgrupperna kan vara mer eller mindre homogena. SKI och SSI toppade emellertid "trovärdighetslistan" även inom grupperna med, och utan, tidigare engagemang. Den lokala kritikergruppen bedömdes som trovärdigare än både SKB och den kommunala granskningsorganisationen av personer som markerat sin tillhörighet till grupp 2, dvs. "intresserad utan tidigare engagemang", men för övrigt var detta den grupp som fick de relativt sett lägsta trovärdighetsbedömningarna. Resultatet måste ställas i relation till sammansättningen av hela deltagargruppen vid utfrågningen, där t.ex. kategorin "intresserad utan tidigare engagemang" enbart samlade 10 personer och därför inte får genomslag i det samlade materialet. Det är också viktigt att observera att resultatet bara kan tolkas inom ramen för den grupp personer som deltog vid utfrågningarna i Norduppland och inte kan generaliseras till en större befolkningsgrupp.

Tabell 4: Medelvärden (M) och standardavvikelser (SD) för bedömningar av trovärdigheten hos fem organisationer eller myndigheter. Deltagare vid utfrågningen vid Österbybruks herrgård, samtliga svarande och uppdelat på fyra deltagargrupper.

Organisation eller myndighet	Alla svarande	Deltagargrupper			
		1	2	3	4
Svensk kärnbränslehantering AB (SKB)	M 2.93 SD (0.98)	2.28 (0.98)	2.30 (1.06)	2.80 (0.42)	4.00 (0.00)
Den kommunala granskningsorganisationen	M 2.81 SD (0.78)	2.82 (0.72)	2.11 (0.93)	2.89 (0.60)	3.27 (0.65)
Den lokala kritikergruppen	M 2.12 SD (0.78)	2.10 (0.86)	2.38 (0.74)	2.20 (0.63)	1.90 (0.57)
Statens kärnkraftinspektion (SKI)	M 3.26 SD (0.81)	3.22 (0.80)	2.60 (0.97)	3.44 (0.53)	3.82 (0.40)
Statens strålskyddsinstitut (SSI)	M 3.31 SD (0.77)	3.25 (0.81)	2.90 (0.88)	3.56 (0.53)	3.73 (0.47)
Totalt antal svarande	N 66-72	38-40	8-10	9-11	10-11

Skala: 0="Inte alls", 1="Knappast", 2="I viss mån", 3="I ganska hög grad" och 4="I mycket hög grad". * Deltagargrupperna var: (1) "Tidigare engagerade i kommunens granskningsarbete, inklusive politiker och tjänstemän", (2) "Intresserade utan tidigare engagemang", (3) "Arbetar på myndighet", (4) "Arbetar vid SKB.

Trovärdighetsbedömningarna uppvisade relativt höga samband, eller interkorrelationer, och när det gällde bedömningarna av SKI och SSI var sambandet i det närmaste fullständigt ($r=0.91$). Bedömningar av den lokala kritikergruppen var negativt relaterade till bedömningar av andra deltagargrupper. Detta tyder på att en positiv bedömning av kritikergruppen ofta sammanfallit med en negativ bedömning av andra deltagargrupper och vice versa. Notera dock att detta gäller i lägre grad i relationen mellan den lokala kritikergruppen och den kommunala granskningsorganisationen där det negativa sambandet inte är statistiskt signifikant. Resultaten överensstämmer med det synsätt som ibland kom till uttryck i kommentarer i frågeformuläret, dvs. förekomsten av motsättningar mellan "etablissemang" och "motståndarna". Se Tabell 5.

Tabell 5: Interkorrelationer mellan bedömningar av trovärdighet av fem organisationer baserat på samtliga svarande vid utfrågningen i Norduppland.

Organisationer	1. SKB	2. Kom. granskng.	3. Lokal Kritikergr.	4. SKI	5. SSI
1. SKB	1.00				
2. Kommunal granskningsorg.	0.68***	1.00			
3. Lokal kritikergrupp	-0.38**	-0.19	1.00		
4. SKI	0.77***	0.63***	-0.33**	1.00	
5. SSI	0.70***	0.66***	-0.28*	0.91***	1.00

* $p<0.05$, ** $p<0.01$, *** $p<0.001$.

”Vad anser du vara det bästa sättet att förvara svenskt högaktivt kärnavfall?”

Varje svarande kunde markera flera svar på denna fråga även om formuleringen syftade till att precisera ett svar. Detta betyder att svarsprocenten i Tabell 6 nedan kan summera till över 100. Om kolumnen inte summerar till 100 procent beror detta på att personer inte lämnat något svar alls. Observera att svarsprocent baseras på antal svarsmarkeringar i relation till det totala svarsunderlaget respektive för delgrupperna, och att det var få personer i grupperna 2-4.

Tabellen visar att 67 procent menade att KBS-3 metoden var det bästa sättet att förvara svenskt högaktivt kärnavfall. Motsvarande siffra för gruppen ”intresserade utan tidigare engagemang” var 30 procent. Dessa framhöll istället alternativen ”vänta på teknikutveckling”, ”djupa borrhål”, ”transmutation”, samt alternativet ”annat”.

Tabell 6: Procentandel svar bland samtliga svarande och i delgrupper vad gäller det bästa sättet att förvara svenskt högaktivt kärnavfall.

Svarsalternativ	Alla	1	2	3	4
Enligt KBS-3 metoden	67	70	30	64	91
I djupa borrhål	8	8	20	9	0
På havets botten	0	0	0	0	0
Skjuta ut i rymden	0	0	0	0	0
Först transmutation, sedan lagring i urberg	6	5	20	0	0
Vänta på teknikutveckling och t. v. bara mellanlagra	7	5	30	0	0
Annat	28	25	50	45	0
N (totalt antal svarande)	72	40	10	11	11

* Deltagargrupperna var: (1) ”Tidigare engagerade i kommunens granskningsarbete, inklusive politiker och tjänstemän”, (2) ”Intresserade utan tidigare engagemang”, (3) ”Arbetar på myndighet”, (4) ”Arbetar vid SKB.

Det fanns sammanlagt 22 markeringar för ”annat”-alternativet. Av dessa hade 20 skrivit ett förslag med egna ord och samtliga dessa återges nedan. Tio svar härrör från grupp 1, fem från respektive grupp 2 och 3. Redovisningen nedan skiljer enbart mellan ”allmänhet” (grupp 1 och 2) och ”myndigheter” (grupp 3).

Allmänhet

- ⇒ Ställa frågor.
- ⇒ Utredda dessa alternativ närmare först och därefter fatta beslut.
- ⇒ Metodvalet måste ske i enlighet med de principer som fattades i DIALOG-projektet.
- ⇒ Går inte att svara på frågan eftersom metodvalet inte har behandlats seriöst.
- ⇒ Vi måste ta fram mer än en enda metod för att kunna jämföra.
- ⇒ 500 m under havsbotten utanför Gräsö alt. utanför Äspö.

- ⇒ Öppet, flexibelt förvar (möjl. återtåg).
- ⇒ Det minst dåliga sättet är nog KBS3-metoden men alternativ skulle behöva (utvecklas/utforskas?) mer
- ⇒ Går inte att svara på ännu eftersom så gott som alla forskningspengar lagts på KBS-3. Vi vet idag inte vad de andra metoderna kan svara upp till. Vi måste idag fråga oss vilka krav vi ställer på ett förvar, inte börja från andra änden och utforma vår syn på framtid och samtidigt utifrån vad KBS-3 kan leva upp till=duger till.
- ⇒ Vet ej, tveksam.
- ⇒ Mer forskning om/på alternativ.
- ⇒ Bevakat slutförvar.
- ⇒ DRD-metoden; WP-Cave kanske modifierat.
- ⇒ Studera övriga geol. Metoder mera.
- ⇒ Frågan ovärdig en seriös debatt. Alternativ är aldrig presenterat likvärdig varför det ej går att ta ställning.

Myndigheter

- ⇒ Enl. KBS-3 metoden som huvudalternativ och fortsätta forskningen.
- ⇒ Geologisk förvaring.
- ⇒ Tar ej ställning.
- ⇒ Det bästa förslaget för idag, teknologiskt och kunskapsmässigt.
- ⇒ (oläsligt).

”Skulle du acceptera att ett kärnavfallslager placerades i din kommun om det visade sig att platsen uppfyllde myndighetskraven?”

Flertalet av de svarande gav ett ja på denna fråga (80%), men 12 procent sade nej och sju procent markerade ”vet ej”. Det fanns en hel del kommentarer fogade till svaret (28% lämnade en kommentar). Samtliga dessa kommentarer ges under Tabell 7, uppdelade i undergrupperna ”myndighet” och ”allmänhet”.

Tabell 7: Avrundade procenttal av tre typer av svar, samt antal kommentarer och svarande, för samtliga svarande och för svarande i olika deltagargrupper.

Svarsalternativ	Alla	Deltagargrupper*			
		1	2	3	4
Ja	80	82	40	91	100
Nej	12	18	20	0	0
Vet ej	7	0	40	9	0
Kommentarer (antal)	21	13	6	2	0
(%)	30	32	60	18	0
N (totalt antal svarande)	71	40	10	11	10

* Deltagargrupperna var: (1) ”Tidigare engagerade i kommunens granskningsarbete, inklusive politiker och tjänstemän”, (2) ”Intresserade utan tidigare engagemang”, (3) ”Arbetar på myndighet”, (4) ”Arbetar vid SKB.

Myndigheter

- ⇒ Om 1) myndighetskrav uppfylls 2) myndighetsgranskningen varit kritisk 3) MKBn är godtagbar 4) processen gett möjlighet till påverkan och ”stretching”.
- ⇒ Om kompensation skulle ges.
- ⇒ Mark och miljöfrågor är avgörande.

Allmänhet

- ⇒ Vi är vana med Forsmark.
- ⇒ 1) Ej lämplig berggrund. 2) För höga naturvårdsvärden.
- ⇒ Krav: 100% säkerhet.
- ⇒ Beror på hur kraven ser ut.
- ⇒ Enbart om urvalet av kommun skett genom systematisk eliminering enligt säkerhetsaspekt.
- ⇒ Ej i dagsläget, då myndigheternas krav har för låg ambitionsnivå (”tillräckligt bra berg”).
- ⇒ Hypotetisk fråga eftersom kraven inte har ställts.
- ⇒ De är inte tydliga och förståeliga. SKI:s krav finns ju inte heller ännu.
- ⇒ K. tar sitt ansvar. Svaret är ja.
- ⇒ Vi har skyldighet att lösa avfallsfrågan.
- ⇒ Demokratiskt ansvar.
- ⇒ Inte med KBS-3 metoden som enda metod. MKB el. åtminstone SMB på metoden bör göras innan platsval, dessutom många etikdiskussioner.
- ⇒ Det beror på om myndighetskraven är tillräckligt högt ställda.
- ⇒ Vi har tillräckligt här.
- ⇒ Bästa plats skall väljas.
- ⇒ Om myndighetskraven är trovärdiga.
- ⇒ Beroende på processens utformning.
- ⇒ Vi har sagt att röstning avgör.

”I vilken grad tror du att de frågor som du har idag om svensk kärnavfallshantering kommer att besvaras under denna utfrågning?”

Det framgår av Tabell 8 var deltagarna vid utfrågningarna i Norduppland relativt optimistiska när det gällde att få svar på sina frågor; medelvärde för alla svarande på skalan 0 till 4 var 2.5. Den mest optimistiska delgruppen var SKB och den minst optimistiska den lokala kritikergruppen. Svarsfördelningen för samtliga, och för de fyra delgrupperna, återfinns i tabellen.

Tabell 8: Svarsfrekvenser, medelvärden och standardavvikelser avseende om de frågor man har kommer att besvaras under utfrågningen. Samtliga svarande samt delgrupperna.

Svarsskala	Alla	Deltagargrupper*			
		1	2	3	4
Inte alls (0)	1	0	1	0	0
Knappast alls (1)	4	3	0	0	1
I viss mån (2)	32	19	5	7	1
I ganska hög grad (3)	26	14	4	3	5
I mycket hög grad (4)	8	4	0	1	3
M	2.51	2.48	2.20	2.46	3.00
SD	0.83	0.78	0.92	0.69	0.94
N (totalt antal svarande)	71	40	10	11	10

* Deltagargrupperna var: (1) ”Tidigare engagerade i kommunens granskningsarbete, inklusive politiker och tjänstemän”, (2) ”Intresserade utan tidigare engagemang”, (3) ”Arbetar på myndighet”, (4) ”Arbetar vid SKB.

Utfrågningar i Småland

Sammankomster i Hultsfred, Oskarshamn och Figeholm

Utfrågningen i Småland inleddes i Hultsfred den 13 februari klockan 10.30 i Valhall i Hultsfred. Programmet innehöll tre programpunkter före lunch och därefter gruppdiskussioner fram till omkring klockan 16.30.

Programmet på förmiddagen omfattade en redovisning av SKI om ”Granskningen av FUD-K och beslutsprocessen för slutförvaring”. Därefter följde presentationer av SKB om 1) Systemanalys – jämförelse av system, 2) Djupa borrhål, 3) Nollalternativet, och 4) KBS-3-systemets långsiktiga säkerhet. Under rubriken ”Transmutation – ett alternativ?” presenterade SSI myndigheternas frågor och uttalanden i samband med FUD-K granskningen.

Under eftermiddagens gruppdiskussioner utarbetades 91 frågor av sex grupper fördelade över olika rum i Valhall. Myndigheterna fanns tillgängliga i en angränsande lokal om någon önskade deras bistånd och sakkunskap. Härfter gjordes en kort paus för middag och transport till Oskarshamn, där mötet i Forum i Oskarshamns centrum startade klockan 19 och pågick till 21.30. Det var på detta kvällsmöte som den egentliga utfrågningen började, baserad på bl.a. de frågor som utarbetats under grupparbetena i Hultsfred. Fokus var framförallt inriktat på metodval vid detta tillfälle.

Den 14 februari mellan klockan 16-21 fortsatte utfrågningarna i Figeholms fritids- och konferensanläggning, strax utanför Oskarshamn. Frågorna ställdes huvudsakligen efter den paus som föregåtts av välkomsthälsningar och en presentation av SKB vad gällde platsval för platsvalsundersökningarna.

Programmet för utfrågningarna som genomfördes i Hultsfred, Oskarshamn och Figeholm följde huvudsakligen samma mall som tidigare i Norduppland men var i Småland utspridda över tre platser. I de inledande presentationerna i Hultsfred poängterades att platsundersökningarna kommer att ge ny information som kan leda till metodutveckling och, naturligtvis, nya säkerhetsanalyser som skall omfatta både mänskliga och natur. Nollalternativet var särskilt angeläget att belysa i Oskarshamn som är värd för CLAB där kärnbränslet mellanlagras. Det påpekades av en deltagare att CLAB enligt regeringsbeslut är att betrakta som en *tillfällig* förvaring av bränslet – så hur kan man överhuvudtaget diskutera ”nollalternativet” som ett alternativ? Frågan var något retorisk eftersom ”nollalternativet” egentligen inte är avsett att förstå som ett alternativ till andra förvaringsmetoder, utan som en utgångspunkt för jämförelser i analysarbetet. Men om det nu skulle vara så att inget försvarssystem blir godkänt eller av andra skäl kan byggas, hur länge kan CLAB fungera? Vad händer t.ex. om strömmen går? Vad skulle vara det värsta läget? Svaren var att det tar ca 45 dagar innan bränslet skulle riskera att bli frilagt givet att absolut inget görs och att det således finns tid att åtgärda fel. Det underströks av en deltagare att man från Oskarshamns sida inte var intresserad av ”nollalternativet”.

Frågor kring transmutation, eller ”förvandling”, belystes. SSI framhöll att själva termen har ett mycket oprecist innehåll och idag används på flera sätt. Men om man med transmutation menar uppärbetning av det utbrända kärnbränslet så finns det en del problem som bör beaktas, utöver det att lagen inte tillåter en sådan hantering i Sverige. Processen behöver t.ex. några nya reaktorer och för att eventuellt kunna använda tekniken bör man tänka i längre tidsperspektiv, eventuellt 100 till 200 år, eftersom den ännu är outvecklad. Processen är dyrbar, men kanske väsentligast är att efter hanteringen finns fortfarande, om än i minde kvantitet, avfall kvar att slutförvara i 10.000-tals år. SKB framhöll att man kommer att fortsätta studera transmutation och alternativa metoder, och även följa upp de alternativ som man idag lämnat bakom sig. Det finns medel i avfallsfonden avsatta, men dessa är trots allt begränsade och det är inte tillåtet att tömma fonden. Det uttrycktes också att underlaget för metodval ännu inte är tillräckligt. En deltagare undrade vad regeringen säger och Oskarshamns kommun ville ha en klar och tydlig indikation på vilken metod som skall ”platsundersökas”.

I gruppdiskussionerna efter lunch den första dagen (i Hultsfred) tog en grupp bl.a. upp vilka *garantier* det finns för att avfallslagret inte kommer att behöva ta emot utländskt kärnavfall. Hur länge är en lag giltig? Det underströks att frågan om utländskt kärnavfall är högt prioriterad i Hultsfred. Andra frågeställningar som diskuterades var: Vilka blir stråldoserna i tunnlarna när man arbetar i förvaret? Hur ser strålningsnivån ut under drift? Hur stort skall förvaret egentligen bli? Det sades i diskussionen att det inte finns någon garanti för att Sverige avvecklar kärnkraften. Ändå utgår alla ifrån att kärnkraften skall tas ur drift 2010. Hur skall man under nuvarande osäkerhet vad gäller kärnkraftens fortsatta drift kunna dimensionera förvaret? Hur bra eller dåligt är det att det finns ett slutförvar i närheten av en reaktor i drift? Om det skulle bli ett haveri i en reaktor, hur nära kraftverket kan man lägga ett slutförvar? Vilka risker tar man i så fall? Vad menar SSI i sina föreskrifter (s. 48) att strålskyddet skall vara så starkt som det är ekonomiskt och samhällsligt rimligt? Bland annat dessa frågor diskuterades i gruppen och formulerades som skriftliga frågor till den senare utfrågningen.

En annan grupp var intresserad av bl.a. betydelsen av söt- respektive saltvattenhalt i grundvattnet. Frågor i den gruppen omfattade bl.a.: Vilken bufferteffekt ger bentoniten vid olika grader av salthaltigt vatten? Vilka för- och nackdelar finns det med söt-

respektive saltvatten? Den som förde ordet hade flera gånger upplevt att svaren på denna typ av frågor på något sätt anpassats efter omständigheterna och ville ha ett mera ”hållbart” svar den här gången. Å andra sidan, undrade någon, vad händer om det *inte* tillförs vatten till bentoniten?

Diskussionerna fortsatte, liksom frågorna: Vad är definitionen på ”berg som duger”? Vilka är kriterierna för vad som är ”säkert berg”? Vad skall man jämföra mot? Nollalternativet? Vad händer om de andra alternativen *inte* är bättre än nollalternativet? Om ingen metod är bra då blir väl nollalternativet ekonomiskt fördelaktigare? Är det bara kärnbränsle det handlar om eller är det också reaktordelar? Kapslarna har ju omkring 90 grader Celsius temperatur – det blir fort mycket varmt – hur mycket strålning ger en sådan kapsel? Vad vet man om strålning i kombination med t.ex. kemikalier – har det utretts? Vad är det värsta som kan hända på kort och lång sikt med avfallet? Vad är det värsta under drift och under den senare delen, efter förslutningen?

Varför all denna brådska – varför inte vänta på alla kommunernas förstudieresultat? Finns det rädsla för nya politiska konstellationer? Vem är det som styr att bara ”en-sak-i-taget” diskuteras? Hur demokratisk är processen egentligen? Var det bara för statistikens skull som Hultsfred och Älvkarleby fick vara med som förstudiekommuner? Är Nyköping aktuellt? Förstudierapporten om Nyköping var väldigt flummig! En del rapporter har kommit in just nu, detta är nästan för sent! Har kriterierna (för platsval) ändrats över tid? Nej, svarade en annan person i gruppen, det har inte funnits klara kriterier. De (SKB) har bara svarat på frågor efterhand. Ja, i de flesta fall har de svarat på frågor.

Ytterligare en annan diskussionsgrupp frågade sig bl.a. vad som händer om alla platsundersökningsplatser faller ifrån. Var i Sverige finns det berg som duger – skalan verkar vara glidande. Vad är skillnaden mellan ”tillräckligt bra berg”, jämfört med ”bra” och ”bäst”? Hur kommer markägarförhållanden in i bilden? Varför har man ändrat materialtjockleken i kapseln över tid? Har vi verkligen kommit på alla frågor?

Och diskussionen fortsatte: Man säger att det är svårt att skilja mellan plats- och metodval. Myndigheterna och SKB *vill* inte skilja på dessa, men dessa dagar har lagts upp med stark åtskillnad på problemställningarna! Ytterligare kommentarer från denna grupp var att det var förvånande att regeringen inte kraftigt hävdat att det skall vara ett ”slutligt förvar” i diskussioner eller krav som gällt avfallsfrågan. Vidare att det som pågår är resursslöseri – låt framtida generationer få frihet att göra sina egna bedömningar. Och apropå svårigheten att förutse framtida generationers agerande: ”Tutanchamons grav – var inte det tänkt som ett slutförvar?”

Dessa och andra frågeställningar och diskussionspunkter behandlades under grupparbetena. De skriftliga frågorna, huvudsakligen metodrelaterade frågor, togs sedan upp på utfrågningen på Forum i Oskarshamn på kvällen. Denna organiserades kring frågeställningar om 1) Förvarets ”övergivbarhet”. 2) Allsidighet, alternativ och slutgiltigt beslut om metod. 3) ”Vänta-och-se-alternativet”; nollösning. 4) Största osäkerheter. 5) Vad skall skyddas? 6) Om människan är största hotet. 7) Är ”tidens tand” största hotet? 8) Övriga frågor.

Den första frågan som ställdes vid utfrågningen var ”Vilka krav eller riktlinjer ger myndigheterna?” SKI svarade att SKB:s program skall syfta till ett slutförvar och det skall tillses, men konstruktionen skall syfta till förslutning utan *behov* av tillsyn eller

underhåll. Nästa fråga löd: ”Är det bra eller dåligt att avfall kan återtas?” SKI tydliggjorde att det inte ställs krav på detta (återtagbarhet) i Sverige. Och SKB menade att det är möjligt att planera för både och. En annan fråga till SKB om myndighetskraven är tillräckligt tydliga besvarades med ”Ja”. En fråga gällde om det är lättare att få acceptans för en stegvis process, eventuellt för att bibehålla möjligheten till återtagbarhet. SKB svarade att det framförallt gäller att arbeta flexibelt så att man kan använda de lösningar som blir aktuella. Ytterligare frågor om övervakning kom upp i detta sammanhang, liksom en anmärkning om att avfallet skall göras otillgängligt enligt FUD-K (s. 32) samtidigt som man på andra ställen i rapporten säger att det skall vara återtagbart. Hur skall den som läser FUD-K förstå detta? Svaret från SKB var att avfallet skall vara otillgängligt såvida man inte fattar beslut om att det skall återtas. Har vi råd med ett återtag? Svaret var att idag finns avfallsfonden, men i framtiden får de som lever då avgöra saken utifrån sin situation och ta sitt ansvar om de vill återta avfallet.

Fler exempel på diskussionsämnen och frågeställningar: Det har sagts att ”den inledande deponeringen” skall utvärderas. *Hur* skall utvärderingen gå till? *Vad* kan man utvärdera efter så relativt kort tid? Svaret från SKB var att det förhoppningsvis inte skulle ta alltför många år med utvärderingen. Men *om* man skulle återta de deponerade kapslarna, var skulle de då förvaras? Denna problematik var ännu inte preciserad från varken SKB:s eller myndigheternas sida, men det påpekades att det finns i så fall olika alternativ. Frågan skulle beröras i den pågående granskningen, men det påpekades att även de kommuner som gick vidare i processen borde ta tag i denna problematik.

Det fanns önskemål om att termen ”planeringsförutsättning” skulle definieras, och om att få veta hur ett slutgiltigt metodval går till. Efter flera redogörelser för detta kom frågan ”Men är inte valet redan gjort?” varpå SKB framhöll att det är en styrka att man arbetat vidare med samma metod – det hade varit värre om man bytt t.ex. vart femte år.

Ytterligare frågor handlade om djupa borrhål och transmutation och kunskapsläget på dessa områden belystes i svaren. Det upplystes att t.ex. Frankrike satsar omkring 300-400 miljoner franc per år inom just transmutationsområdet. SKB menade att det krävs en fortsatt bevakning av forskning och arbete som utförs på olika alternativa områden.

Hur länge måste då SKB hålla på och undersöka alternativa metoder? Här gavs svar från Miljödepartementet att detta skall ske fram tills tillstånd givits för detaljundersökningar. Vilka resurser läggs då på alternativ till KBS-3-metoden? SKB uppskattade detta till ca 10 procent av resurserna, men framhöll också att omkring 80 procent av all forskning som bedrivs kan vara till nytta för olika slags alternativ.

Är SSI:s krav för stråldoser satta efter risk-nytta bedömningar? Nej, svarade SSI, det går inte. ICRP föreskriver att total stråldos inte får överskrida 1 mSv/år och olika verksamheter får därför ca en tiondel av detta. Vad avgör att strålskyddet är ekonomiskt rimligt? Detta var frågan som baserades på skrivningen i FUD-K och en av dem som diskuterats i grupparbetena. Svaret var att det är SSI som avgör strålgränser på basis av överblick av många områden och noggranna avvägningar. När det gäller ”riskacceptans” avser risken ”skadeverkningar” inte enbart dödsfall. Den som ville fördjupa sig i denna typ av avvägningar, och kunde förstå dem, fick en formel för beräkningarna uppskriven på ”svarta tavlan”.

Andra tekniska frågor som avhandlades var t.ex. om bentonitleran räcker för behoven, hur tunn en kapsel kan göras och ändå vara säker, hur troligt det är att man lyckas svetsa

samma kapslarna på ett säkert sätt, vilka volymer det rör sig om och om det kommer att bli en grundvattensänkning p g a provborringar eller avfallslagret.

Frågor som rörde beslutsprocess och sociala frågor var t.ex. ”Hur pass bundna är vi på att frågan skall avgöras nu?” ”Hur kan man säkra kompetensen under 100 år?” ”Kommer SKB att kunna förändra sina planer i relation till politiska förändringar?” ”Kan SKB ha missat viktiga scenarier?” ”Vilka är de största osäkerheterna?” och ”Finns det risk för att mänsklig förändring inte blir belyst på samma sätt som tekniska aspekter på grund av den tekniska kulturen?” ”Är SKI rädda för att medierna skall förstora upp den kritik som kan finnas mot SKB?” ”Kan en sån hovsamhet innebära att SKI håller tummen i ögat på SKB?”

Vid sammankomsten i Figeholm nästa dag (klockan 16-21) presenterade SKB sitt förslag till platsval innan utfrågningen startade. De nya frågorna som kom upp i samband med de inledande presentationerna gällde bl.a. var det är lämpligt att lägga inkapslingsanläggningen, om man har gjort något scenario där man analyserar riskaspekter vad gäller att lägga flera kärntekniska anläggningar på ett ställe, och om resultaten från säkerhetsanalysen (SR-97) påverkat valet av platser.

Dagordningen för själva utfrågningen var utformad som följer: 1) Var i processen befinner vi oss – vad pågår nu? 2) Vilken anläggning är det platsvalet gäller? 3) Varför platsundersökning just här? 4) Har de geologiska kriterierna växlat genom åren? 5) Hultsfred. 6) Oskarshamn. 7) Vad innebär en platsundersökning? 8) Demokratiskt deltagande. 9) Hur väljs plats för detaljundersökning? 10) Om kommunen ändrar sig. 11) Hur påverkas en plats på lång sikt. 12) Frågan om en dold agenda. 13) Ansvar om något går fel? 14) Utländskt avfall här? 15) Övriga frågor.

Det var en till synes diger dagordning som skulle avhandlas på några få timmar och den byggde på frågorna som utformats under gruppdiskussionerna i Hultsfred. Fokus för utfrågningen denna dag var dock platsvalsfrågor. Utfrågningen hade förlagts till Figeholm för att underlätta för närboende att delta. Området tillhör ett av dem som SKB föreslagit för fortsatta platsundersökningar och det var angeläget att få så många frågor som möjligt belysta vid tillfället. Det blev inte tid för att besvara alla frågor inom den begränsade tidsram som gavs, men det utlovades svar i efterhand på samtliga skriftligt inlämnade frågor.

Exempel på frågor som togs upp i Figeholm var SKB:s planer för inkapslingsfabriken, hur olika lokaliseringsfaktorer vägs samman och om det går att poängsätta sådana aspekter så att de kan sammanvägas. Finns det några diskriminerande faktorer – t.ex., vad utesluter en plats? Varför kom kriterierna för platsvalen så sent i processen? Varför har myndigheterna accepterat SKB:s sätt att leta upp frivilliga kommuner? Hur har land- respektive sjötransporter vägts in i platsvalet? Har det funnits ett urvalskriterium med ”geologisk bredd” eller är det en efterkonstruktion? När kom detta in som ett urvalskriterium? Varför har kriterierna varierat så mycket över åren (KBS-1-72; KBS-2-77; KBS-3-84; FUD-92)? Är SKI nöjd med redovisningen? Kommer myndigheterna att inspektera? Kommer myndigheterna att finnas *på plats* och t.ex. ta fram uppgifter från egna undersökningar? Det påstods att ofta kan skillnaderna vara större på en plats än skillnaden mellan platser, och hur skall man välja ut provborringsplatser eller deponeeringshål? På vilka grunder uteslöts Hultsfred? Varför valde man Tierp istället för Hultsfred? Vad kostar de olika alternativen – det är inte trovärdigt att SKB idag inte vet vad de kostar?! När och var kom regionstanken in i processen? Funderar ni på att tänka

igenom och ändra beslutsprocessen – de små stegens terrorism? På Äspö har man fått klart för sig att där är för mycket sprickor, där kan ett djupförvar inte ligga! Hur långt västerut kan man sträcka sig? Hur ser mönstret ut för provborrningar? Kan kommunerna avvisa en detaljundersökning? Vilka är de berörda parterna i MKB-processen? När är startpunkten i den processen? Kan en kommun ställa villkor?

Återigen kommer inte dessa frågor att besvaras inom ramen för denna rapport, men den intresserade hänvisas till litteratur utgiven av myndigheterna och SKB. De skriftliga frågorna återfinns i Bilaga 3. Att döma av enkätsvaren, som återfinns senare i redovisningen, tycktes emellertid de medverkande ha klarat sin uppgift till viss belåtenhet. Men innan dessa presenteras skall resultaten från det första frågeformuläret redovisas.

Första frågeformuläret, Småland

”Vilken är den viktigaste frågan som du vill ha svar på idag?”

Enkätfrågan besvarades av 42 personer som deltagit i utfrågningar i Hultsfred, Oskarshamn och/eller Figeholm. Svaren visade att de, i likhet med dem i Norduppland, framförallt ställde frågor relaterade till KBS-3 metoden, dess säkerhet och t.ex. största risker, samt om platsval och den omkringliggande arbets- och beslutsprocessen. I det förra fallet återfanns frågeställningar som rörde metodens säkerhet, tillförlitlighet och alternativ samt frågor om t.ex. transporter. Någon ville veta mer om ”nollalternativet”, andra ville veta mer om avfallsets återtagbarhet under drift och betydelsen för ett slutförvar av avstånd till en reaktor.

Det var också av intresse att få klarlagt om det fanns oklarheter i dagens kunskapssituation och vad granskningar av SKB:s arbete givit för resultat (särskilt om det framkommit negativa synpunkter i myndigheternas eller i internationella granskningar). Relaterade frågor gällde om det finns tillräckligt underlag för att gå vidare till platsundersökningsfasen och man ville få skälen till platsvalen förtydligade. Man ville veta i vilken utsträckning bergets egenskaper, eller geologin, hade fått styra platsvalen, hur resonemangen löd bakom ställningstaganden till kust- respektive inlandsplacering av förvaret, vilken betydelse ekonomin hade i sammanhanget, vilka miljökonsekvenserna skulle kunna bli, och hur såg man på kopplingen mellan krav på förvaret och platsval. Vidare var det av intresse att veta vilken roll Hultsfreds kommun hade i den framtida processen.

En hel del enkätsvar var relaterade till det politiska arbetet, dvs. vad är kommunernas, och kommuninvånarnas, inställning, samt till frågor om förtroende för det pågående arbetet. Några exempel på svar återfinns nedan och alla svar finns i Bilaga 4.

- ⇒ Är KBS-3 metoden verkligen det absolut säkraste sättet att ta hand om kärnavfallet?
- ⇒ Lämpar sig slutförvar bäst vid kust eller inland? Vid val av platser tar ni inte ställning till denna sakfråga. Varför har ni inte med Hultsfred som är den enda inlandskommunen? Motiv saknas.
- ⇒ Kopplingen mellan krav på förvaret och urvalet av platser.
- ⇒ Vilka ”negativa” synpunkter på SR 97/KBS-3 metoden har NEA´s resp. SSK/SSI-granskningen givit?
- ⇒ Nollalternativet.

- ⇒ Vilka miljökonsekvenser får ett slutförvar.
- ⇒ I hur stor grad har de geologiska säkerhetsaspekterna styrvt valet av platser för platsundersökningarna.
- ⇒ Säkerhetsfrågor i metodfrågan belyst vad gäller vattensläppet och bakteriell inverkan.

”Vad menar du är det viktigaste resultatet att uppnå i denna utfrågning?”

Frågan besvarades ofta med betoning på att få ökad kunskap och en samlad bild genom klargörande av olika frågor och synpunkter, samt genom kommunikation. Man ville veta myndigheternas syn, liksom även SKB:s. Det var angeläget att identifiera viktiga frågeställningar och problem. Det underströks att det var viktigt att få tydliga, gärna ”otvetydiga”, svar på de frågor som fanns och bland de framträdande frågorna fanns motiven och kriterierna för metod- och platsval. Kommentarer om trovärdighet och uppriktighet i granskningsprocessen kunde gälla någon av ”aktörerna”, diskussionen om metoden och metodvalet, liksom betydelsen av en dialog. Några exempel följer och samtliga svar återfinns i Bilaga 5.

- ⇒ Ökad kunskap om de problemställningar som förekommer i djupförvarsfrågan samt vid ett samlat tillfälle ge förutsättningar för intresserade frågeställare.
- ⇒ Klargör var vi faktiskt i verkligheten står idag. Vad är alla olika ”intressenter” överens om? Vad är vi inte överens om? Vilka olika svar finns det på de frågor som finns? Varför är svaren olika?
- ⇒ Större säkerhet – få klara svar på frågor /egna – andras/ - få bättre underlag till kommande beslut.
- ⇒ Att den ur allmän synpunkt bästa platsen/säkraste utses – relaterat till det urval (6 förstudiekommuner) som är aktuellt.
- ⇒ Ett möte mellan beslutsfattare och dem som beslutet rör, markera att inte bara 08 vet bäst för Hultsfred.

”Vilka är de viktigaste skälen till att du deltar i utfrågningarna?”

Svaren från deltagarna i Småland uttryckte intresse för såväl ökad kunskap som för att få en bättre helhetsbild av frågeställningarna. En ”klarare bild” förväntades bli ett resultat av att flera aktörer belyste de aktuella frågeställningarna och att man ställde ”kluriga frågor”. Flera personer betonade relationen till sitt arbets- eller ansvarsområde t.ex. i det kommunala arbetet. Det kunde också gälla personligt ansvarskännande för kärnavfallet. Exempelen nedan ger en inblick i några personers resonemang och samtliga svar finns i Bilaga 6.

- ⇒ Eftersom frågan om kärnavfall i högsta grad berör mig som invånare i en kärnkraftskommun.
- ⇒ Jag vill hålla mig informerad allmänt om frågan, men också höra vilka frågor som ställs och vilka svar som ges.
- ⇒ Förvar av kärnavfall är väl den fråga som är den allra viktigaste för svenska folket att lösa på ett ansvarsfullt sätt.
- ⇒ Intresse för ”avfallsproblematiken”, medlem i kommunal förstudieorg.
- ⇒ Pengar – jag betalar antingen via elräkning eller skattsedel. ”Paying member”.
- ⇒ Vill ha ökad kunskap. Vill bli ”övertygad” om säkerheten.
- ⇒ Bidraga med svar som kan vara till ”nytta”.

”På vilket sätt har du förberett dig inför denna utfrågning?”

Det viktigaste förberedelsearbetet hade bestått i att läsa olika material och rapporter. De som varit engagerade tidigare i det kommunala granskningsarbetet, samt SKB, hade också deltagit på informationsmöten och läst relaterat material i lokalpressen. Myndigheterna hade framförallt läst rapporter men också följt avfallsfrågan i TV och radio, vilket även uppgavs av tidigare engagerade och gruppen ”intresserad utan tidigare engagemang”. Det var vidare vanligt att deltagarna hade diskuterat frågeställningar med vänner och bekanta. Som framgår av tabellen nedan hade två av de fyra personer som markerat sin grupp tillhörighet i kategorin ”intresserad utan tidigare engagemang”, trots allt deltagit i kommunens organiserade arbete.

Tabell 9: Avrundade procenttal, av hela materialet respektive för varje deltagargrupp, avseende hur man förberett sig inför utfrågningarna.

Givet svarsalternativ	Alla	Deltagargrupp			
		1	2	3	4
Läst särskilt material/rapporter	72	72	75	80	60
Deltagit i ortens informationsmöten	40	53	0	0	20
Läst relaterat material i lokalpressen	26	50	0	0	25
Följt avfallsfrågan i TV och radio	20	19	50	20	0
Diskuterat med vänner och bekanta	28	30	50	0	20
Deltagit i kommunens organiserade arbete	72	92	50	0	20
Inte alls/ Inget alls	0	0	0	0	0
N= (totalt antal svarande)	50	36	4	5	5

* Deltagargrupperna var: (1) ”Tidigare engagerade i kommunens granskningsarbete, inklusive politiker och tjänstemän”, (2) ”Intresserade utan tidigare engagemang”, (3) ”Arbetar på myndighet”, (4) ”Arbetar vid SKB.

”Hur trovärdiga är följande organisationer och myndigheter, generellt sett och enligt din uppfattning?”

Den största trovärdigheten inför dessa utfrågningar hade myndigheterna och den lokala granskningsorganisationen. Den skattningsskala som användes varierade mellan svaret ”Inte alls”, som kodades som 0, till ”I mycket hög grad”, som kodades med 4. Medelvärdena ligger högt på skalan för dessa tre organisationer (3.4-3.5). Det är för få personer i de övriga delgrupperna för att utvärdera dessa separat, men i likhet med resultaten i Norduppland tycktes lokala kritiker (denna beteckning används här för att kunna jämföra med resultaten i Norduppland, men det måste noteras att det inte fanns någon organiserad eller distinkt kritikergrupp i Smålandskommunerna) få den relativt sett lägsta bedömningarna i det aktuella sammanhanget. Det material som hämtats från frågeformulären redovisas, med denna reservation, i tabellerna som följer.

Tabell 10: Medelvärden (M) och standardavvikelser (SD) för bedömningar av trovärdigheten hos fem organisationer eller myndigheter. Deltagare vid utfrågningen i Småland, samtliga svarande och respektive delgrupper.

Organisation eller myndighet	Alla svarande	Deltagargrupper			
		1	2	3	4
Svensk kärnbränslehantering AB (SKB)	M* 2.91 SD (0.60)	2.80 (0.58)	3.00 (0.00)	3.00 (0.00)	3.75 (0.50)
Den kommunala granskningsorganisationen	M* 3.40 SD (0.62)	3.35 (0.65)	3.67 (0.58)	3.33 (0.58)	3.60 (0.55)
Den lokala kritikergruppen	M* 2.49 SD (0.90)	2.24 (0.79)	3.33 (1.16)	3.00 (0.00)	3.67 (0.58)
Statens kärnkraftinspektion (SKI)	M* 3.47 SD (0.62)	3.40 (0.65)	3.33 (0.58)	3.75 (0.50)	3.80 (0.45)
Statens strålskyddsinstitut (SSI)	M* 3.47 SD (0.62)	3.40 (0.65)	3.33 (0.58)	3.75 (0.50)	3.80 (0.45)
	N 37-50	29-35	3-4	2-4	3-5

* Skala: 0="inte alls", 1="knappast", 2="i viss mån", 3="i ganska hög grad" och 4="i mycket hög grad". *
# Deltagargrupperna var: (1) "Tidigare engagerade i kommunens granskningsarbete, inklusive politiker och tjänstemän", (2) "Intresserade utan tidigare engagemang", (3) "Arbetar på myndighet", (4) "Arbetar vid SKB.

Den följande Tabell 11 visar signifikanta samband mellan bedömningarna av SKB, myndigheter och den lokala granskningsorganisationen. Notera att i detta material är bedömningarna av SKI och SSI hundraprocentigt överlappande, varför korrelationskoefficienten blir 1.00. Notera också att samtliga korrelationer är positiva.

Tabell 11: Interkorrelationer mellan bedömningar av trovärdighet av fem organisationer baserat på samtliga svarande vid utfrågningen i Småland.

Organisationer	1. SKB	2. Kom. granskngr.	3. Lokal Kritikergr.	4. SKI	5. SSI
1. SKB	1.00				
2. Kommunal granskningsorg.	0.41**	1.00			
3. Lokal kritikergrupp	0.25	0.21	1.00		
4. SKI	0.48***	0.47***	0.26	1.00	
5. SSI	0.48***	0.47***	0.26	1.00(!)	1.00

**p<0.01, ***p<0.001.

”Vad anser du vara det bästa sättet att förvara svenskt högaktivt kärnavfall?”

Flertalet menade att KBS3-metoden är det bästa sättet att förvara svenskt högaktivt kärnavfall (72%). Några menade att det bästa vore att vänta på teknikutveckling och tills vidare mellanlagra avfallet, några framhöll alternativet ”först transmutation, sedan lagring i urberg” och enstaka nämnde djupa borrhål som alternativ. Det var möjligt att ge flera svar på frågan, varför svarsprocenten inte summerar till 100. Sju personer motiverade sina svar genom att förtydliga vad de menade med ”annat” och dessa finns redovisade nedan.

Tabell 12: Avrundade procenttal av markerade svarsalternativ avseende bästa sättet att förvara svenskt högaktivt kärnavfall. Samtliga svarande, respektive fyra deltagargrupper.

Svarsalternativ	Alla	Deltagargrupper			
		1	2	3	4
Enligt KBS-3 metoden	72	69	75	60	100
I djupa borrhål	4	3	25	0	0
På havets botten	0	0	0	0	0
Skjuta ut i rymden	0	0	0	0	0
Först transmutation, sedan lagring i urberg	6	6	25	0	0
Vänta på teknikutveckling och t. v. bara mellanlagra	12	14	25	0	0
Annat (%)	14	17	25	0	0
(antal)	7	6	1	0	0
N (totalt antal svarande)	50	36	4	5	5

* Deltagargrupperna var: (1) ”Tidigare engagerade i kommunens granskningsarbete, inklusive politiker och tjänstemän”, (2) ”Intresserade utan tidigare engagemang”, (3) ”Arbetar på myndighet”, (4) ”Arbetar vid SKB.

Samtliga ”annat”-svar

- ⇒ Tills vidare så liten hantering som möjligt. All hantering är risk”.
- ⇒ DRD-metoden.
- ⇒ Ev. kunde DRD-metoden ytterligare belysas.
- ⇒ Upparbetning och sedan deponering enl. KBS-3 av slutresterna.
- ⇒ KBS3-metoden om den blir slutförvar och inte som djupförvar som kan öppnas.
- ⇒ Vi är 30 år försenade. Avfallsfrågehanteringen borde varit klar när första kärnkraftsreaktorn togs i bruk.
- ⇒ Det vet jag inte än, men jag tycker att vi ska gå vidare med såväl KBS3-metoden, som andra metoder så att vi har utvecklade metoder framgent.

”Skulle du acceptera att ett kärnavfallslager placerades i din kommun om det visade sig att platsen uppfyllde myndighetskraven?”

Nästan samtliga svarande gav ett ”Ja” på frågan ovan. Nio förtydligade sitt svar i en bifogad kommentar. Dessa kommentarer redovisas under tabellen.

Tabell 13: Avrundade procenttal av svar, samt antal kommentarer, för samtliga svarande och svarande i olika deltagargrupper.

Svarsalternativ	Alla	Deltagargrupper			
		1	2	3	4
Ja	91	91	67	100	100
Nej	4	6	0	0	0
Vet ej	4	3	33	0	0
Totalt antal svarande N	47	35	3	4	0
Kommentarer (antal)	9	7	2	0	0
(%)	19	20	67	0	0

* Deltagargrupperna var: (1) ”Tidigare engagerade i kommunens granskningsarbete, inklusive politiker och tjänstemän”, (2) ”Intresserade utan tidigare engagemang”, (3) ”Arbetar på myndighet”, (4) ”Arbetar vid SKB.

Kommentarer till frågan

- ⇒ Vet ej effekten för framtiden.
- ⇒ Vi har det redan!
- ⇒ Jag anser att Oskarshamn har tagit tillräckligt stort ansvar i den här frågan.
- ⇒ Om myndighetskraven optimeras.
- ⇒ Och att detta accepteras av en bred majoritet i kommunen.
- ⇒ P.g.a. transportererna.
- ⇒ Bara under förutsättning att befolkningen i vår kommun tydligt sagt Ja i en folkomröstning.
- ⇒ Hultsfred.
- ⇒ Ej relevant.

”I vilken grad tror du att de frågor som du har idag om svensk kärnavfallshantering kommer att besvaras under denna utfrågning?”

De allra flesta vid dessa utfrågningar trodde att de skulle få svar på vissa av sina frågor. Tabell 14 visar att medelvärdet, på skalan från 0=”Inte alls” till 4=”I mycket hög grad”, hamnade på 2.5. Variationen över grupperna, som är liten, indikerar att ”intresserade utan tidigare engagemang hade de lägsta förväntningarna, men som tidigare nämnts är det så få deltagare i tre av de fyra deltagargrupperna att några egentliga slutsatser om gruppskillnader inte kan dras från materialet.

Tabell 14: Svarsfrekvenser och medelvärden avseende om de frågor man har kommer att besvaras under utfrågningen. Samtliga svarande samt de fyra deltagargrupperna.

Svarsskala	Alla	Deltagargrupper*			
		1	2	3	4
Inte alls (0)	0	0	0	0	0
Knappast alls (1)	1	1	0	0	0
I viss mån (2)	24	17	3	2	2
I ganska hög grad (3)	17	14	1	1	1
I mycket hög grad (4)	4	2	0	1	1
N (totalt antal svarande)	46	34	4	4	4
M	2.52	2.50	2.25	2.75	2.75
SD	0.69	0.66	0.50	0.96	0.96

* Deltagargrupperna var: (1) "Tidigare engagerade i kommunens granskningsarbete, inklusive politiker och tjänstemän", (2) "Intresserade utan tidigare engagemang", (3) "Arbetar på myndighet", (4) "Arbetar vid SKB.

Summering och jämförelser

Den allra största gruppen deltagare i utfrågningarna var de som tidigare engagerat sig i förstudiearbete på något sätt, inklusive politiker, tjänstemän och medlemmar av t.ex. kommunens referensgrupper. Deltagarnas synpunkter uppvisar både bredd och djup, och de innehåller antydningar om såväl förhoppningar som farhågor med själva utfrågningen. Man nämner t.ex. ofta förhoppningar om klarlägganden och ytterligare belysning av särskilda frågeställningar för att bilda sig en bättre underbyggd uppfattning eller för att fatta beslut. Säkerhetsfrågor, metod- och platsval är centrala teman och kunskaps-sökande liksom ansvarskännande är de huvudsakliga drivkrafterna. Några av de målsättningar för utfrågningen som nämndes rörde själva formen för sammankomsten, t.ex. betydelsen att få svar, korrekthet, opartiskhet, öppenhet och ärlig vilja av ledande aktörer. Det fanns även farhågan att SKB och myndigheterna skulle använda utfrågningen för att ge "processen en falsk legitimitet".

Synpunkterna från den grupp som kategoriserats som inte tidigare engagerade kan summeras med att de önskade ökat kunskapsunderlag och större klarhet om t.ex. risker och problemlösningar. De ville ibland se "tuffare myndigheter", men hoppades samtidigt på en atmosfär där alla frågor välkomnades och besvarades till fullo. Personer i myndighetsroller ville dels informera, dels delta i processen för att klargöra frågor och problem, men även bidra till en kritisk granskning av idéer och val i arbetsprocessen, liksom att själva granskas. Deras svar visade också att de hade intresse av att få nya infallsvinklar på problem, samt att förstå vad människor funderar på. Från SKB:s sida uttryckte man att det viktigaste resultatet omfattade att nå ut med information och klargöranden omkring sitt arbete och man hoppades komma fram till någon form av konsensus eller "samsyn" inför det framtida arbetet.

Deltagarnas förväntningar kring utfrågningen gällde således att få svar på frågor omkring metod- och platsval, samt procedur- eller beslutsprocessfrågor. Överensstäm-

melsen mellan arrangörernas uppläggning och dessa förväntningar är på intet sätt uppseendeväckande eftersom utfrågningarna var ett resultat av täta kontakter och diskussioner mellan arrangörerna och de aktuella kommunerna. Deltagarna var väl förberedda på utfrågningen. Frågeformuläret innehöll en fråga om på vilket sätt man förberett sig och sju svarsalternativ gavs. Alla aktuella förberedelser kunde markeras. Tabell 15 visar resultaten för utfrågningarna i Norduppland respektive Småland.

Tabell 15: Avrundade procenttal för svar på hur man förberett sig inför utfrågningen. Sammanslaget material för de utfrågningar som hölls i Småland och i Norduppland.

Givet svarsalternativ	Småland	Norduppland
Läst särskilt material/ rapporter	72	93
Deltagit i ortens informationsmöten	40	57
Läst relaterat material i lokalpressen	26	49
Följt avfallsfrågan i radio och TV	20	36
Diskuterat med vänner och bekanta	28	43
Deltagit i kommunens organiserade arbete	72	49
Inget / Inte alls	0	1
Totalt antal svarande	50	72

Resultatet visar mycket stort engagemang för utfrågningarna även innan de inleddes. Personer i Norduppland var generellt mer aktiva när det gällde att läsa rapporter, delta i informationsmöten, följa avfallsfrågan i media och diskutera med bekanta. Svaren från Småland visade jämförelsevis en högre grad av deltagande i kommunens organiserade arbete. Tabellen visar tydligt är det är människor som är väl insatta i frågeställningar kring kärnavfallshantering som deltog i utfrågningarna. Tabell 16 visar resultat från samma fråga uppdelat på de olika deltagargrupperna.

Tabell 16: Avrundade procenttal för svar på hur man förberett sig inför utfrågningen. Sammanslaget material för de fyra huvudsakliga deltagargrupperna.

Givet svarsalternativ	Tidigare			
	engagerade	Intresserade	Myndigheter	SKB
Läst särskilt material/ rapporter	82	93	94	81
Deltagit i ortens informationsmöten	63	43	19	25
Läst relaterat material i lokalpressen	43	43	25	31
Följt avfallsfrågan i radio och TV	29	43	31	19
Diskuterat med vänner och bekanta	42	64	0	25
Deltagit i kommunens organiserade arbete	82	28	12	19
Inget / Inte alls	0	0	0	6
Totalt antal svarande	76	14	16	16

Det kan dock vara värt att kommentera att detta förberedande arbete vad gällde upp-
läggning och form för utfrågningarna, även om dessa innehöll en hel del variationer,
starkt kom att påverka såväl innehållet som evalueringen. På grund av att utfrågningarna
huvudsakligen samlade dem som redan under lång tid arbetat med, eller på annat sätt
engagerat sig i, det aktuella förstudiearbetet i kommunerna innebar detta att frågorna
som ställdes var mycket kunnigt formulerade. Mellan 70 och 90 procent uppgav att de
tagit del av rapporter och annat material i sina förberedelser inför mötet. Nivån på reso-
nemangen var i vissa fall så pass hög att man kan fråga sig vilket utbyte denna form
skulle ha haft för ”rena nykomlingar”. Frågan om vilken *målgrupp* som utfrågningarna
riktade sig till aktualiseras här, och den är väsentlig för att ta ställning till om arrangö-
rerna lyckades i sina syften eller ej.

Sammanställningarna av svar tidigare i rapporten visar att det finns såväl mera generella
som mera lokalspecifika frågeområden. Till det förra området hör t.ex. frågorna kring
alternativa metoder, KBS-3-metodens funktionsvillkor och säkerhet, procedurfrågor
som rör tidpunkter för val och för MKB-processen. Till de senare hör frågeställningar
kring platspecifika detaljer som bergets sprickzoner, salthalt i grundvattnet och t.ex.
CLAB eller förekomst av andra kärntekniska anläggningar i de aktuella områdena.

Förhållandet mellan metodval och platsval är av intresse och verkar ha en viss betydelse
för hur man *kan* få svar på de frågor man har. Denna tankegång utvecklas vidare i slut-
diskussionen.

En del förväntningar inför dessa utfrågningar av SKB var inriktade på att få klara svar
även från myndigheterna. Detta resultat kan peka på en fundamental oklarhet i plane-
ringen av utfrågningarna vad gäller SKBs respektive myndigheternas roller och detta
behandlas mera utförligt i slutdiskussionen. Här kan det kanske räcka att konstatera att
flera av deltagarna var mycket intresserade av att få klarhet i hur myndigheterna reso-
nerade, vilka kriterier de arbetade efter och vad de hittills gjort respektive inte gjort.

En väsentlig utgångspunkt för den senare utvärderingen av utfrågningarna var det
”ingående förtroendekapitalet” som fanns vid starten. Bedömningarna av förtroende för
ingående ”aktörer” fick därför ett visst utrymme i det första frågeformuläret. Resultaten
från dessa visade ett generellt sett högt förtroende mellan de inblandade grupperna.
Detta tolkas här som huvudsakligen ett resultat av att deltagarna i mycket hög grad
redan tidigare varit engagerade i t.ex. förstudiearbetet, och därför också i hög grad
kände varandra eller olika grupperingars inställningar. Stort arbete hade lagts ner över
längre tid på kommunnivå för att samla in synpunkter, anordna diskussioner och
informations-möten etc., och för att se till att olika intressen fanns involverade i den
lokala processen. Kontakterna mellan kommunerna och främst SKB, men även i viss
mån myndigheterna, var också i hög grad upparbetade. Den ”homogenitet” som kom att
präglade deltagargruppen, och som bl.a. tog sig uttryck i de relativt höga inbördes
förtroendebedömningarna, kan inte användas som utgångspunkt för att generalisera
resultaten till ett annat sammanhang med en annan sammansättning av deltagare eller
befolkning. Det fanns, trots allt, en minoritet vid själva utfrågningarna som inte såg
KBS-3-metoden som det bästa sättet att förvara kärnavfall och som inte accepterade att
ett kärnavfallslager placerades
i deras kommun även om detta skulle uppfylla myndigheternas krav. Risken för ”grupp-
tänkande” och problematiken kring avsaknad av kommunikation mellan beslutsfattare
och ”den tysta majoriteten” bör analyseras närmare här. Problematiken utvecklas i
slutdiskussionen, men här kan konstateras att frågeställningarna lyfter fram möjliga

oklarheter när det gäller syftet med utfrågningarna, alternativt relationen mellan uttalade syften och den form som utfrågningarna fick när det gällde vilka man ville involvera.

Det antas ofta att förtroende för centrala aktörer är viktigt för lokal acceptans av t.ex. ett avfallslager. Den första enkäten innehöll, förutom frågor om trovärdighet hos fem organisationer också en fråga om man skulle acceptera att ett avfallslager placerades i den egna kommunen om det visade sig att platsen uppfyllde myndighetskraven. Den senare frågan omkodades till en approximativt kontinuerlig variabel genom att placera svaret "Vet ej" mellan svaren "Ja" och "Nej". Fyra av trovärdighetsbedömningarna användes som prediktorer i en enkel regressionsanalys (eftersom bedömningarna av myndigheterna i stort sett sammanföll presenteras dessa under beteckningen "myndigheter").

Resultaten, som baseras på analyser av svar från deltagare i Norduppland respektive Småland, visade att modellen förklarade en del varians vad gällde villigheten att acceptera ett avfallslager i den egna kommunen, framförallt i Norduppland ($R^2_{adj}=0.54$; $F(3,60)=25.52$, $p<0.0001$). Det motsvarande värdet för Småland var dock betydligt lägre ($R^2_{adj}=0.19$; $F(2,34)=5.33$, $p<0.01$).

Intressant nog visade analyserna också en annan skillnad, nämligen den att tre av de fyra prediktorerna bidrog signifikant till att förklara acceptans i Norduppland, dvs. trovärdighetsbedömningarna av SKB, den lokala kritikergruppen och myndigheterna fungerade bäst som prediktorer och gav unika bidrag till förklaringen av acceptans av ett avfallslager i hemkommunen. Resultaten från Småland visade emellertid att enbart trovärdigheten hos SKB och den lokala kritikergruppen gav ett signifikant bidrag till modellen. I inget av fallen kom den kommunala granskningsorganisationen med som en förklarande faktor. Se Tabell 17 för resultaten av två regressionsanalyser.

Tabell 17: Prediktion av acceptans av ett kärnavfallslager utifrån bedömningar av trovärdighet av fyra organisationer, deltagare från utfrågningar i Norduppland och Småland.

Prediktorer	Ort	N	R^2 (adj)	β^*	T*	p
	<i>Norduppland</i>	64	0.54			
SKB				-0.35	-2.56	0.02
Lokala kritikergruppen				0.25	2.65	0.01
Myndigheterna				-0.31	-2.32	0.03
	<i>Småland</i>	37	0.19			
SKB				-0.39	-2.51	0.02
Lokala kritikergruppen				0.41	2.65	0.02

* Riktningen på värdena (plus eller minus) beror på hur skalorna är formulerade. Här baseras analyserna på 0= ingen trovärdighet förtroende och 4= hög trovärdighet, samt 1=Ja, acceptans, 2=vet ej, och 3=Nej, ingen acceptans.

Det finns flera möjliga tolkningar av dessa resultat. En tolkning är att i de här aktuella sammanhangen så har det uppstått en förtroendeklyfta mellan framförallt lokala kritikergrupperna och SKB varför trovärdigheten hos andra organisationer kommit i "skymundan". Resultaten tyder på att detta särskilt skulle vara fallet om diskussionerna hettat till

eller att andra skäl föranlett tydliga ställningstaganden för eller emot sakfrågan. Diskussionen i Norduppland, särskilt Tierp, hade haft en mera tydlig udd än i förstudieorterna i Småland, så det är möjligt att modellens större förklaringsvärde i just Norduppland kan förstås på denna grund, dvs. att förtroendefrågor får en ökad betydelse i takt med att förtroendeklyftan mellan aktörer djupnar.

Det kan vidare vara så att förtroende respektive misstroende har en s.k. ”överspridnings-effekt” till organisationer som uppfattas relaterade till eller lierade med de uppfattade centrala aktörerna. Korrelationsmateriserna (se Tabellerna 5 och 11 ovan) uppvisade mycket starkare samband mellan SKB, den kommunala granskningsorganisationen och SKI i Norduppland ($r=0.68$ till 0.77) än i Småland ($r=0.41$ till 0.48). Samma tabeller visade också signifikanta negativa samband mellan de nämnda organisationerna och den lokala kritikergruppen i Norduppland, medan analyserna på motsvarande dataunderlag i Småland resulterade i positiva, dock ej signifikanta, samband. Resultaten från korrelationsanalyserna tyder på att situationerna eller arbetsklimaten var olika i dessa två områden. Resultaten säger dock ingenting om orsak-verkan förhållanden, utan pekar bara på att uppdelningen mellan ”etablissemanget” dit den lokala granskningsgruppen, SKB och myndigheterna kan räknas respektive ”motståndarna”, t.ex. de lokala kritikergrupperna, är mer tydlig i Norduppland än i Småland där olika organisationer eller grupperingar istället uppfattades som mindre starkt sammanknutna.

Utfrågningen i Nyköping

Utfrågningen i Nyköping hölls under en eftermiddag och tidig kväll. Programmet anpassades till den kortare tid detta innebar för olika orienteringar om tidigare arbete och val. Det fanns inte utrymme för gruppdiskussioner i Nyköping och den form som användes gjorde det bara möjligt att använda det andra frågeformuläret, dvs. enbart utvärdering av sammankomsten men inte förväntningar omkring den.

Klockan 15, den 15 februari 2001, inleddes mötet och efter en kort introduktion av moderatorn gav SKI en kommentar till ett brev myndigheten fått från Miljöpartiet de gröna (MP) och deras uppmaning till SKI och SSI att ställa in det aktuella mötet. SKI hade redan i ett skriftligt svar till MP förklarat att man vill fördjupa sin kunskap inför granskningen av frågan och därför deltar programenligt. Det fanns möjlighet till kommentar från MP men ingen i församlingen tog till orda i den kapaciteten. Härefter inleddes presentationerna av SKB angående såväl metod- som platsval. Frågorna som ställdes i anslutning till dessa föredragningar gällde t.ex. varför man övergivit alternativet torr lagring, frågor om nollalternativet, transmutation och om övervakad lagring av KBS-3-metoden. Avseende platsvalet undrade man om det var riktigt att Studsviksområdet inte längre var aktuellt och detta bekräftades av SKB. Det var också av intresse om det skulle göras kompletterande provborringar i Fjellvedenområdet och det diskuterades olika alternativa typer av tunnlar om området trots allt skulle komma att bli aktuellt.

Efter en middagspaus startade utfrågningen. Den var strukturerad i tre områden: 1) Var i processen befinner vi oss nu? Vad pågår nu? 2) Vilken anläggning gäller egentligen platsvalet? Och 3) Metodval. Bland de frågor som ställdes fanns: ”Vilka tillstånd behövs för att påbörja en platsundersökning?” ”Hur hett är Nyköping som reservalternativ?”, ”Kommer ni att avverka alla tre alternativen innan ni kommer tillbaka till Nyköping?” Hur ser myndigheterna på att Nyköping står som en kandidat? Hur länge kommer SKB att ha kvar sitt informationskontor? De flesta frågorna gällde dock

metodval och dessa sträckte sig över forskningens allsidighet och metodalternativens för- och nackdelar, scenariet med mänskligt intrång, till var man menar att de största kunskapsluckorna finns idag när det gäller KBS-3-metoden. Toxicitet och kontroll av kemisk giftighet var ett tema som kom upp från deltagarna och det fanns intresse av att veta vilken myndighet som kontrollerade detta – och varför den inte var närvarande.

Även miljöeffekter av provborrningar var av intresse, liksom arbetsgången i MKB-processen. Man ville veta mer om hur en kommun kan dra sig ur ett engagemang och hur ”veto-ventilen” historiskt sett kom till. Kan kommunen ge sitt veto t.ex. med avseende på utländskt kärnavfall? Vad händer inom 5-10 år när det gäller mobilitet av kärnavfallet i Europa? Skulle inte Europadomstolen kunna godkänna en sådan ansökan från företagen? Är det rätt att sprida ut detta 100.000-års-avfall på så många olika platser i världen? Hur ser kompetensförsörjningen ut på området, givet en nedläggning av svensk kärnkraft?

Exemplen ovan belyser den mångfald av fräna, relevanta och viktiga frågeställningar som behandlades denna tidiga kväll. Men hur nöjda var deltagarna? Hade de fått svar på sina frågor? Vad var bra och vad var dåligt i dessa utfrågningar? Hade denna arbetsform lyckats ge den klarhet och belysning av frågorna som varit avsikten? Att svara på de senare frågorna var innehållet i det uppdrag som föranlett denna rapport. I det följande presenteras resultaten från den första enkäten vid utfrågningarna i Småland. Därefter återfinns resultat från den andra och egentliga utvärderingsenkäten från utfrågningarna i Norduppland, Småland och Nyköping.

Andra frågeformuläret

”Fick du svar på de frågor du hade?”

Drygt hälften av de svarande ansåg att de fått svar på sina frågor, men en relativt stor grupp undvek att besvara enkätfrågan. Deltagarna i Småland var mer benägna att svara ”Nej”; hela 17 procent jämfört med 4 i Norduppland. Se Tabell 18. I den första enkäten hade frågan ställts om man *trodde* att man skulle få svar på de frågor man hade. Då uppgav 42 procent i Norduppland och 47 procent i Småland att de trodde att de skulle få svar i ”ganska hög” eller i ”hög grad”. Om man här lägger till svarsalternativet ”I viss mån” blir svarsprocenten istället 66 respektive 90. Jämfört med de dryga 50 procenten som i den andra enkäten menade att de faktiskt fick svar så beror slutsatsen på om man vill tolka svarsalternativet ”I viss mån” som en förväntan som skall jämföras med ”Ja” eller ”Nej” svaren i det senare fallet. Om man menar att svaret ”I viss mån” är för vagt för att accepteras inom Ja-kategorin så blir slutsatsen att något fler än de som tidigare trodde så faktiskt fick svar på sina frågor.

Deltagarna i Nyköping svarade enbart på den andra enkäten, varför det inte finns några uppgifter om deras förväntningar. Av de svar att döma som lämnades in var deltagarna i Nyköping de som fått mest utdelning av utfrågningarna när det gällde att få svar på de frågor de hade. Det fanns möjlighet att belysa vad man menade var bra och dåligt med utfrågningarna på de följande frågorna och resultaten från dessa återfinns nedan.

Tabell 18: Avrundade procenttal och antal svarande (N) vad gällde om man fått svar på de frågor man haft. Deltagare från tre utfrågningrundor.

Svarsalternativ	Småland % (N)		Norduppland % (N)		Nyköping % (N)	
Ja	53	26	52	31	64	9
Nej	17	10	4	2	0	0
Vet ej	10	6	6	3	7	1
(svar saknas)	22	13	37	18	28	4
Totalt antal = N	60		49		14	

”Vad var bra med denna utfrågning?”

Deltagarna vid utfrågningen vid Österbybruks herrgård var mycket nöjda med den struktur av ”frågor och svar och ingen debatt” som präglade sammankomsterna in plenum. Man var också nöjd med en professionell ledning och moderatorn Anna Schytt imponerade genom sin förmåga att leda diskussionen, formulera och följa upp frågor på ett distinkt sätt. Grupparbetena var uppskattade inslag och diskussionerna där förde till formuleringar av aktuella frågor. Man menade att det var en stor bredd i frågeställningarna och svaren ledde till tydliggöranden. Frågor och svar var sakliga. Det var också värdefullt att ha tillgång till en bred expertis och en brett sammansatt grupp medverkande människor. Man fick en uppfattning om vad som var aktuella problemområden och frågor i närområdet. Några citat från frågeformulären ges nedan som exempel på svar på frågan. För samtliga svar se Bilaga 7.

- ⇒ Att folk får svar på sina frågor.
- ⇒ Tydliggörande av frågorna som kan och ska ställas.
- ⇒ Grupparbetet bra. Proffsig ledning.
- ⇒ Stor bredd i frågeställningar.
- ⇒ Bra form att försöka få frågor och svar – ej debatt.
- ⇒ Grupparbete med bra diskussion.
- ⇒ Att myndigheterna kommer ut i kommunerna.
- ⇒ Det bästa var att myndigheterna verkligen fick ”bekänna färg” och stå till svars för sina tidigare åsikter framförda i t.ex. FUD-granskningar (speciellt dag 1).
- ⇒ Ger möjlighet att få kunskap om vilka frågor man undrar över i kommunerna.
- ⇒ Grundlig belysning av alternativ till KBS-3, arrangemang av myndigheter, bra form.
- ⇒ Ger ökad bredd till underlag för fortsatt granskning. Sätter fokus på vad som är viktigt.

Deltagarna vid utfrågningarna i Småland var mycket nöjda med struktureringen och uppläggningsen av de olika sammankomsterna. Mycket beröm gick till moderatorn Anna Schytt, som lyckades styra diskussionerna, formulera ”rappa frågor”, hinna med flertalet av de skriftligt inlämnade frågorna och få fram tydliga svar, ofta med hjälp av uppföljningsfrågor. Deltagarna var också nöjda med den breda uppslutningen av experter och de var imponerade av kunnigheten bland frågeställarna. Frågor och svar var konkreta och tydliga. Människor fick tillfälle att träffas och att bilda sig en uppfattning om de

funderingar som fanns i en relativt heterogent sammansatt grupp. Exempelen som följer är citat från några svar. Samtliga svar återfinns i Bilaga 7.

- ⇒ Att alla kom till tals.
- ⇒ Den breda samlade kompetensen.
- ⇒ De olika parterna fick svara ”samtidigt” på samma fråga – ibland olika uppfattningar. SKB får tips om bra frågor.
- ⇒ Att frågorna var lämnade innan och organiserade. Då blir det struktur på det hela
- ⇒ De olika parterna fick svara ”samtidigt” på samma fråga – ibland olika uppfattningar. SKB får tips om bra frågor.
- ⇒ Det är klart och tydligt fokus på frågan med en skarp utfrågare (Anna S).
- ⇒ Att jag, som nybörjare fick en inblick i hur arbetet kring dessa frågor bedrivs.
- ⇒ Att SKB frångått sitt första besked om den bästa berggrunden utan numera har det blivit en tillräckligt bra berggrund. Bekvämligheten har kommit längre fram i SKBs utredning.
- ⇒ Vi som har varit med i förstudieorganisation några år fick en bra repetition och svar på nästa alla våra frågor.

Svaren från Nyköping var inte så många och samtliga presenteras här. Bortsett från en person som uttryckte viss tveksamhet tycktes responsen i Nyköping något positivt överraskad. Detta kanske är förklaringen till att hela 64 procent gav ett klart ”Ja” på frågan om de fått svar på de frågor de hade.

- ⇒ Genomgående bra.
- ⇒ Att både myndigheter och SKB närvarande och kompletterade varandra.
- ⇒ Jag är något tveksam.
- ⇒ Utformningen dvs. programmet ++ till utfrågarskan.
- ⇒ Bred panel. Distinkta frågor.
- ⇒ Den var mycket pretentiöst utformad.
- ⇒ Bra tempo, bra utfrågare, bra struktur (dagordning).
- ⇒ Alla hade bra möjligheter att yttra sina frågor.
- ⇒ Tydliga svar till frågor.
- ⇒ Den ökar offentligheten.
- ⇒ Rappare än tidigare.
- ⇒ Både myndigheter och SKB. Många bra och relevanta frågor.

”Vad var dåligt med denna utfrågning?”

Särskilt första dagens utfrågningar på Österbybruk bedömdes av några som sämre än den följande dagens. Förutom att lokalen var för trång för deltagarantalet och därmed snabbt blev kvav, så var det relativt långa arbetspass där deltagarna gjorde sitt bästa för att följa med, obekväma stolar och avsaknad av bord eller skrivpulpeter till trots. De vanligaste kommentarerna rörde dock tidsbrist när det gällde frågeställandet. Detta tillskrevs ibland fördelningen av tid mellan de som ville ställa frågor, ibland tiden som disponerades för frågor i anslutning till en presentation och ibland syftade man på en oklar ordföranderoll. Upplevelsen av tidsbrist återspeglades i synpunkter på att alla frågor inte fick svar eller att svaren (av tidsbrist eller av andra skäl) inte var tillräckligt djuplodande eller fullständiga. En del frågor blev ”hängande i luften” och en del tid gick åt till ”allmän debatt” där frågor skulle ha ställts. Flera av deltagarna menade att frågetiden dominerades av enstaka personer.

Andra synpunkter på vad som var dåligt gällde det låga deltagandet av tidigare inte engagerade personer. Utformningen av inbjudan och programtiden ("sent på kvällen") föreslogs kunna vara skäl till att så få från allmänheten mött upp. Några exempel på kommentarer följer nedan. (Se också Bilaga 8).

Exempel på svar

- ⇒ Att alla frågor inte fick riktiga svar.
- ⇒ Möjligen kan de frågande tycka att de inte alltid får svar. Inget utrymme för diskussion.
- ⇒ Tidsbrist. Myndigheternas passiva roll i utfrågningen. Det hade varit bra för publiken att ta del av en hearing där myndigheterna "stretchar" industrin.
- ⇒ För lite tid för själva utfrågningen för oss i publiken. Frågeledaren Schytt tog mycket av tiden för egna akademiska frågor. Dessutom var info-tiden för SKB m.fl. för lång.
- ⇒ Disciplinen hos vissa frågare som egentligen inte frågar utan påstår sig veta.
- ⇒ För lite tid för frågor. Inga oberoende forskare eller andra kunniga experter med – urdåligt
- ⇒ Dålig programtid sent på kvällen, dåliga lokaler och teknik, dålig inbjudan till allmänheten.

Kommentarerna från utfrågningarna i Småland gällde flera olika tillfällen och platser varför summeringen nedan tar fasta på vad man bör undvika i framtida liknande sammanhang.

En vanlig kommentar var att programmet upplevdes som långt eller utdraget och tidpunkten (kl 16 i ett fall) som för tidigt på dagen för att locka människor med normala arbetstider. En annan arrangörsorienterad synpunkt gällde dispositionen av tid mellan "förberedda" eller inlämnade frågor och "spontana" frågor. Det borde finnas utrymme för både och. Det framgick av de varierande synpunkterna härvidlag att hur sådant tidsutrymme planeras kan få betydelse för såväl innehåll och intresse, som upplevelsen av grad av styrning. "Publikinteraktion" och diskussion kan vara ett viktigt inslag och kan stimulera till mera "öppenhet", men betydelsen av välformulerade frågor och koncisa svar ger ökad effektivitet eller tidsvinst. Ytterligare en relaterad, och viktig, synpunkt gällde program som pågår över flera dagar och/ eller flera platser. I sådana sammanhang är det viktigt att tänka på att inlämnade frågor besvaras i det sammanhang som de ställts för att inte riskera att frågeställaren är frånvarande vid det tillfälle då frågan besvaras. Det kunde också vara en fördel om de svarande i förväg fick ta del av (vissa) inlämnade frågor, särskilt om de behövde förbereda svar som kräver att uppgifter hämtas från annat håll för att kunna besvaras till fullo. Några exempel på svar ges nedan och samtliga kommentarer finns sammanställda i Bilaga 8.

Exempel på svar

- ⇒ Både SKB och SKI, SSI kunde ha "grillats" lite hårdare.
- ⇒ För mycket styrd. Inga nya synsätt, tankar. Allmänheten var ej närvarande.
- ⇒ Att inte fler närboende kom.
- ⇒ Trots vikten av väl förberedda frågor får dom inte ta för stor plats – tid måste finnas för "spontanfrågor". Starttid (kl 16) gav mycket liten möjlighet för närboende att delta.

- ⇒ Utfrågningen blev lite för långt utdragen.
- ⇒ 1) Viss tidspress på vissa frågor.
- ⇒ 2) P.g.a. platsbyten (3 platser) var alla inte med när ”deras” fråga framfördes – de fick således ej svar.
- ⇒ 3) Vissa svarande blev lite överrumplade att träffas av frågan. Bör få förvarning att svara.

I stort sett alla synpunkter ifrån deltagarna vid utfrågningarna i Nyköping berörde frånvaron av allmänheten. Samtliga kommentarer redovisas här.

- ⇒ Att nästan ingen allmänhet var med.
- ⇒ För få ur allmänheten.
- ⇒ För dåligt deltagande från allmänheten.
- ⇒ Att det var allt för få privatpersoner som ställde frågor.
- ⇒ Att hålla sig strikt till frågor kan hämma engagemanget. Men det är samtidigt viktigt att hålla bakgrundsresonemanget kort.
- ⇒ Många experter men väldigt få från allmänheten som var närvarande. Bristen för det ligger hos anordnaren.
- ⇒ Den klena anslutningen av ”vanligt nyköpingsfolk”, 90% av folket i lokalen hörde till ”etablissemanget”.
- ⇒ Ingen debatt. Mycket rigid. Lite tråkig. För lite folk från allmänheten.

”Vilka lärdomar menar du att man kan dra av denna arbetsform?”

Kommentarerna från Norduppland visade att det var uppskattat att få en samlad bild av frågeställningar och av inblandade aktörer. Direktkontakt inbjuder till möjlighet att lyssna och samarbeta. Det krävs ordning och disciplin för att arbetsformen skall fungera och det bör inte ges utrymme för retorik. Alla var inte helt eniga härvidlag på så sätt att det kan finnas en risk för att en alltför strikt form ger ett alltför snävt fokus på teknikfrågor och det efterlystes därför mer tid för såväl frågor, klargöranden, följdfrågor och därmed ”stretching” som diskussion. Ytterligare ett förslag var att ledare för gruppdiskussionerna engagerades som aktiva frågeställare.

Det fanns en kommentar om det faktum att tre kommuner samordnade utfrågningarna i Norduppland. Personen menade att det kunde varit bättre att varje kommun ordnade sin utfrågning. I det stora hela uttryckte kommentarerna att arbetsformen var intressant och ansåg den utvecklingsbar men typen av svar skilde sig inte så mycket från tidigare kommentarer. Det var förmodligen för ”stressigt” att riktigt hinna tänka igenom och formulera ”lärdomarna”. Några exempel följer emellertid här och samtliga svar finns i Bilaga 9.

- ⇒ Att det blir en hel del frågor.
- ⇒ Att flera parter kan samlas på samma plats vid samma tillfälle och svara på frågor.
- ⇒ Hela frågan på ett bra sätt och ingen kan komma undan.
- ⇒ Varje gruppchef bör ställa 3 frågor också så att folk ”kommer loss”.
- ⇒ Man får struktur, koncentrerat, tidsvinst.
- ⇒ Tillför inte något till processen i stort. Riskerar att demokrati aspekterna/bristerna förskjuts att bli enbart en teknisk fråga.

- ⇒ Vi som tidigare ej deltagit i särskilt många möten med kommuninnevånare får nu i direktkontakt konfronteras med vad som oroar dem och vad de ifrågasätter gentemot en myndighet.
- ⇒ Effektivt sätt att täcka in ett stort frågeområde. Bör kompletteras eller följas upp med mer detaljerade diskussioner.

Även i Småland var kommentarerna övervägande positiva till arbetsformen som ansågs utvecklingsbar, inte minst när det gällde ”träning” för inblandade aktörer. Arbetsformen ger omfattande och sakkunnig information till nya intresserade, och frågor – svar metoden ansågs effektiv. Det påpekades återigen att det är viktigt att ge utrymme för ”spontanfrågor”. Någon menade att expertisen kom från en ”för hög nivå” och att människor inte kände sig ”hemma” i sådana sammanhang.

Arrangemanget kräver uttalade och accepterade mötesregler och därmed en stark, och opartisk, ledare. Det kan vara en poäng att fokusera och tydligt renodla sakfrågor. Ett problem kan vara att formen inte fångar upp allmänheten. Det anmärktes också att det är en kostnadsfråga att arrangera möten på detta sätt, och någon antydde att det finns väsentlig kapacitet att utnyttja bland de intresserade och att man inte skall underskatta deltagarna. Exempelen nedan är hämtade från Bilaga 9.

- ⇒ Bra information särskilt till dom som kommer in nya i arbetet.
- ⇒ Utfrågningen kanske inte skall göras av myndigheter och SKB samtidigt.
- ⇒ Underskatta inte åhörarna! Här finns uteslutande människor, som är väl insatta i dessa frågor.
- ⇒ Det behövs duktiga frågeledare i klass med Anna Schytt.
- ⇒ De ev lärdomarna motsvarar inte kostnaderna. Lita på publiken och ge mer tid för den enskilde.
- ⇒ Bra arbetsform att kanalisera frågor. Fångar ej upp allmänheten. Något ”opersonlig” med 1 frågeställare men bra för den som normalt ej vågar ställa frågor.
- ⇒ Att presentationerna måste om möjligt förkortas, långtråkighet och tröttnadskänsla gagnar ingen.
- ⇒ Bra att sakfrågan renodlas.
- ⇒ Mer ”träning” behövs av flera i panelen för att kunna målgruppsanpassa budskap och svar. Lite snärjigt ibland att hänga med , även för mig som har en hel del vana av kärnavfallsfrågan.

Som framgår av det fåtal svar från Nyköping som presenteras nedan tycktes de svarande försiktigt positiva till arbetsformen.

- ⇒ Lärarik och effektiv
- ⇒ Bra initiativ
- ⇒ Mer strukturerat än debatt
- ⇒ Kan kanske utvecklas – se slutkommentaren
- ⇒ Identifiera viktiga frågor för inblandade parter
- ⇒ Se över formerna både på punkt 5 och 6 ovan
- ⇒ Oberoende utfrågare borde anlitas oftare. Måste utannonseras mycket effektivare så att det kommer mer folk från allmänheten

”Lärde du dig något nytt i samband med utfrågningar och diskussioner?” ”Om ja: Vad och på vilket område?”

Den första frågan bedömdes på en 5-gradig skala från 0=inte alls till 4= I mycket hög grad. Resultaten visade att kunskapsinhämtningen, trots allt som tidigare sagts, var relativt liten. Tabell 19 visar att samtliga medelvärden låg runt skalvärdet 2, dvs. motsvarade svaret ”I viss mån”.

Tabellen visar bl.a. att SKB-gruppen var den som lärt sig mest i Norduppland, och minst i Småland. Gruppen som samlade myndigheter hade lärt sig mest i Småland och detta var också den grupp som, sammantaget över alla tillfällen, lärt sig mest (m=2.13), tätt följd av gruppen ”intresserade utan tidigare engagemang” (m=2.10). Antalet svarande från utfrågningarna i Nyköping var alltför litet för att dela upp i undergrupper, men de ingår i underlaget för översikten av hela materialet (alla).

Tabell 19: Medelvärden och standardavvikelser över orter och grupper för svar på frågan ”Lärde du dig något nytt i samband med utfrågningar och diskussioner?” Antal kommentarer och procent inom respektive delgrupp.

		Deltagargrupper				Alla
		1	2	3	4	

Utfrågningsrunda						

Norduppland	M (SD)	1.85 (0.80)	1.62 (0.92)	2.00 (0.54)	2.14 (0.38)	1.97 (0.69)
kom. antal; %		15; 44	8; 73	6; 75	7; 100	36; 60
Småland	M (SD)	2.00 (0.90)	1.67 (1.16)	2.40 (0.55)	1.50 (0.93)	1.96 (0.93)
kom. antal; %		15; 54	4; 57	4; 80	4; 44	27; 55
Nyköping	M (SD)	-	-	-	-	2.00 (0.00)
kom. antal; %		-	-	-	-	10; 71
Alla	M (SD)	1.92 (0.80)	2.10 (0.77)	2.13 (0.52)	1.81 (0.75)	1.97 (0.76)
kom. antal; %		33; 48	16; 73	12; 80	12; 70	73; 59

Skala: 0=”Inte alls”, 1=”Knappast alls”, 2= ”I viss mån”, 3= ”I ganska hög grad”, 4= ”I mycket hög grad”. * Deltagargrupperna var: (1) ”Tidigare engagerade i kommunens granskningsarbete, inklusive politiker och tjänstemän”, (2) ”Intresserade utan tidigare engagemang”, (3) ”Arbetar på myndighet”, (4) ”Arbetar vid SKB.

Det var emellertid *också* så att många av de svarande fyllde i följdfrågan ”Om ja: Vad och på vilket område?” Mellan 44 och 100 procent av personerna i de olika delgrupperna kommenterade faktiskt något som de *hade* lärt sig.

Vad hade man då lärt sig under utfrågningarna, de modesta medelvärdena i Tabell 19 till trots? Samtliga svar från enkäterna finns i Bilaga 10. De visar att man fått med sig nya detaljkunskaper, t.ex. inom geologins område, om transmutation, svets av lock, etc. Man hade lärt sig mer om metodval och -alternativ, om platsval, samt om roller och relationer mellan olika aktörer.

De nya kunskaperna kunde således avse klarläggandet av en specifik aspekt eller att ha fått klart för sig hur en aktör tänker eller uppträder. För en del tycktes ”helhetsbilden”, där tidigare kunskaper bättre kunde passas in i ett större pussel, vara behållningen, medan typen av frågor eller problem som lyftes fram i utfrågningarna kunde utgöra grunden för ny kunskap och insikt hos andra. Några blev medvetna om vilka frågor som ligger i framtiden och t.ex. om hela projektets omfattning och komplexitet. Exempelen nedan är hämtade från Bilaga 10.

Exempel från Norduppland

- ⇒ Samhälleliga processer, SKBs och myndigheternas inställningar.
- ⇒ Om alternativen.
- ⇒ Geologi och relation myndigheter – SKB.
- ⇒ Bredden vad gäller skilda aspekter.
- ⇒ Vad är aktuellt.
- ⇒ Människors oro för grundvattenförsörjning mkt viktigare än vad man kunde föreställa sig.
- ⇒ Att det återstår en massa obesvarade frågor och problem med säkerhet och miljöhänsyn.
- ⇒ Myndigheten fick en uppfattning om kommunens frågor.

Exempel från Småland

- ⇒ Metod och platsval.
- ⇒ Förtydliganden.
- ⇒ Noggrannheten, säkerheten, bergarter, isolering, svårt att ange exakt vad. Helheten!
- ⇒ Att SKI och SSI har en hel del att lära i pedagogik och preciseringar.
- ⇒ Utmärkt upplägg, ordning och reda, fokusering på uppgiften, utmärkt och påläst utfrågare.
- ⇒ Om konsten att driva ett projekt i jätteformat.
- ⇒ Den knapphändiga kopplingen mellan säkerhetsanalys och platsval.
- ⇒ Absolut samband metod och plats vid beslut = en helhet. Platsmetodiken.
- ⇒ Männskligt intrång som starkt skäl till djupförvar.
- ⇒ Vilka frågor allmänheten har.

Samtliga svar från Nyköping

- ⇒ Processen.
- ⇒ Metoden, platsvalet.
- ⇒ Fördjupningar.
- ⇒ Senaste utvecklingen.
- ⇒ Något om tänkandet bakom platsvalskriterierna och platsval.
- ⇒ Frågor rörande metodval.
- ⇒ SKBs sätt att resonera sig fram till de föreslagna platserna för PU.
- ⇒ Vem som planerar platsundersökningarna.

”Förändrades din inställning till någon av de organisationer eller myndigheter listade nedan på grund av deras framträdande i utfrågningarna?”

Frågan besvarades på en skala som kodades från 1= ”Ja, mycket mer negativ” till 5= ”Ja, mycket mer positiv”, med mittpunkten 3= ”Ingen förändring”. Tabell 20 visar att det skedde en *liten* positiv förändring i samband med utfrågningarna men det vanligaste svaret var dock ”ingen förändring” av intryck, vilket kan reflektera att många deltagare vid dessa utfrågningar redan hade en uppfattning om varandra. Det mest positiva intrycket gjorde myndigheterna i Nyköping, följt av (de sammanslagna) kommunala granskningsorganisationerna i Småland.

Tabell 20: Medelvärden, standardavvikelser och svarsfrekvenser vad gällde ev. förändring av inställning till någon organisation eller myndighet på grund av deras framträdande i utfrågningarna.

		Typ av organisation				
		(1) SKB	(2) Kommunal granskn. org.	(3) Lokal kritiker gr.	(4) SKI	(5) SSI
Nord- uppland	M	3.14	3.06	2.93	3.04	3.04
	SD	0.59	0.65	0.92	0.78	0.73
*Frekvenser:						
N=60	Mer negativ	4	4	12	11	8
	Inte alls	41	38	33	32	36
	Mer positiv	10	8	10	14	13
	Inget svar	5	10	5	3	3
Småland	M	3.16	3.27	2.95	3.12	3.15
	SD	0.56	0.52	0.58	0.64	0.50
*Frekvenser:						
N= 49	Mer negativ	2	2	5	5	2
	Inte alls	36	31	28	34	38
	Mer positiv	7	12	4	9	8
	Inget svar	4	4	12	1	1
Nyköping	M	3.15	2.83	3.00	3.42	3.42
	SD	0.38	0.39	0.74	0.52	0.52
*Frekvenser:						
N=14	Mer negativ	0	2	3	0	0
	Inte alls	11	10	6	7	7
	Mer positiv	2	0	3	5	5
	Inget svar	1	2	2	2	2

Skala: 1= Ja, mycket mer negativ, 2= Ja, lite mer negativ, 3= Inte alls, 4= Ja, något mer positiv, 5= Ja, mycket mer positiv. * Frekvenser redovisas med sammanslagna negativa (1+2) respektive positiva (4+5) värden.

”Anser du att frågor omkring kärnavfallshantering har blivit lättare eller svårare att förstå genom utfrågningarna?”

Frågan besvarades på en 5-gradig skala som varierade mellan 1=”Mycket lättare” och 5=”Mycket svårare”. Mittvärdet 3 motsvarade svaret ingen förändring. Tabell 21 visar att frågornas svårighetsgrad i huvudsak bestod ”Som förut”, men att tendensen i svaren pekade i riktning mot att det blivit lättare att förstå.

Tabell 21: Antal svarande och svarsprocent inom respektive utfrågningsrunda vad gällde om frågor kring kärnavfallshantering blivit lättare eller svårare att förstå.

Utfrågnings- Runda	Svarsfrekvenser*				M [#]	SD	N
	Lättare N %	Som förut N %	Svårare N %	Ej svar N %			
Norduppland	19 32	34 57	5 8	2 3	2.67	0.76	60
Småland	27 55	21 43	1 2	1 2	2.43	0.61	49
Nyköping	5 36	7 50	1 7	1 7	2.69	0.63	14

* Frekvenser redovisas grupperade i ”Lättare” (1+2), ”Som förut” (3) och ”Svårare” (4+5).

Skala: 1=Mycket lättare, 2= Lite lättare, 3= Som förut, 4= Lite svårare, 5= Mycket svårare.

”Hur bra eller dåliga menar du att utfrågningarna har varit när det gäller att få klarhet i de frågor som allmänheten och deras representanter har haft i samband med hantering och slutförvaring av svenskt kärnavfall?”

Svaret på denna fråga var genomgående positivt. Över 70 procent i alla utfrågningsrunder menade att utfrågningarna varit bra. Mest positiva var de svarande i Nyköping, följda av deltagarna i Småland och i Norduppland. Se Tabell 22.

Tabell 22: Antal svarande och svarsprocent, samt medelvärden (M), standardavvikelser (SD) och totalt antal svarande (N) inom respektive utfrågningsrunda angående om utfrågningarna varit bra eller dåliga.

Utfrågnings- Runda	Svarsfrekvenser*				M [#]	SD	N
	Bra N %	Varken eller N %	Dåligt N %	Ej svar N %			
Norduppland	45 75	6 10	6 10	3 5	2.23	0.76	60
Småland	39 80	7 14	2 4	1 2	2.08	0.68	49
Nyköping	10 71	1 7	1 7	2 14	1.92	0.90	14

* Frekvenser redovisas grupperade i ”Bra” (1+2), ”Varken eller” (3) och ”Dåligt” (4+5).

Skala: 1=Mycket bra, 2= Ganska bra, 3= Varken eller, 4= Ganska dåligt, 5= Mycket dåligt.

”Återstår det fortfarande frågor att besvara när det gäller svensk kärnavfallshantering, enligt din uppfattning?” ”Om Ja: Vilka frågor?”

Svaret är ”Ja”. Omkring 70 procent av deltagarna i varje utfrågningsrunda menade att det återstår frågor att besvara när det gäller svensk avfallshantering. Och en nästan lika hög procentandel kommenterade frågan med egna ord. Se Tabell 23.

Tabell 23: Antal svarande (N) och procent svar avseende om det återstår frågor att besvara när det gäller svensk kärnavfallshantering, samt av den som kommenterat frågan.

Utfrågnings- runda	Återstår frågor?				Har givit kommentar	
	Ja		Nej		N	%
	N	%	N	%		
Norduppland	45	75	10	17	41	68
Småland	34	69	8	16	30	61
Nyköping	11	78	1	7	9	64

De kommentarer som gavs specificerade vilka frågor omkring svensk kärnavfallshantering som återstod att belysa. Av svaren framgår att säkerhetsfrågor och –system, särskilt avseende långsiktig säkerhet, fortfarande måste belysas, liksom myndigheternas kriterier i olika avseenden. Vidare, procedurfrågor i den fortsatta processen under platsundersökningsskedet, inklusive miljökonsekvensbeskrivningsarbete (MKB) och uppgifter inom det kommunala arbetet. Det efterfrågades en tydligare koppling mellan resultat av säkerhetsanalyser och det faktiska arbetet i den framtida platsundersökningssfasen. Även icke-tekniska frågor, t.ex. etiska frågeställningar och frågor relaterade till lokalpolitiska agendor listades bland svaren. Se exempel nedan, samt alla svar i Bilaga 11.

Exempel från Norduppland

- ⇒ Säkerheten.
- ⇒ Det mesta: kapseln, bentonit, kolloider, mikroorganismer ex.vis av SKB, SKI och SSI.
- ⇒ Procedurfrågor, säkerhets- och systemfrågor. MKB: genomförande och återkoppling.
- ⇒ Kopplingen mellan behov som framkommit i säkerhetsanalysen och hur dessa återspeglas/ kommer att återspeglas i platsundersökningarna.
- ⇒ Om man ej skulle kunna genomföra KBS-3 löser man problemet med mindre säkerhet.
- ⇒ Hur man kan fortsätta att producera mera avfall fast osäkerheten är så stor.
- ⇒ Alla de frågor som är icke tekniska, de som ligger till grund för innevånare och lokala politikernas egentliga kompetensområde.
- ⇒ Tydligare belysning av radiologiska konsekvenser och jämförelser vid transportolycka, och oavsiktligt intrång, t.ex. borrhärlor in i kapsel i framtiden.
- ⇒ Transportfrågan. Vad innebär ”tillräckligt bra berg”.

- ⇒ Hur kan det komma sig att kärnkraftsorter kunde bli utvalda för platsstudier. Trovärdigheten minskar av detta val.
- ⇒ KBS 3 metodens vidare utveckling. Återfyllningsmetoden av ett djupförvar m.fl. punkter.
- ⇒ Myndighetens frågor om SR97 samt förutsättningar, ett hundratal frågor.
- ⇒ Bergets kvalitet på djupet.
- ⇒ Beslutsprocessen, kommunens roll.

Exempel från Småland

- ⇒ Metodfrågan och detaljer i kriterierna som bör ställas.
- ⇒ Vi vet ju fortfarande inte var vårt avfall skall placeras. Som en följd av detta vet vi inget om transportvägar, transportsätt etc. Vi vet inte med säkerhet om vårt svenska urberg duger. Vad gör vi om det inte duger?
- ⇒ Oron för att vi får hit annat kärnavfall än vad vi själva producerat (trots lagens förbud om import).
- ⇒ Platsvalskriterier.
- ⇒ Bättre miljökonsekvenser.
- ⇒ Platsval med hänsyn till risker vid samlokalisering med kärnkraftverk. SKI & SSI ställde få allvarliga frågor till SKB.
- ⇒ Platsval kontra de 3 benen i KBS-3-metoden. SKB synes nedtona bergsäkerheten – den säkerhetsmässigt viktigaste aspekten! SKB framhäver NUMERA närhet till industrimark, infrastruktur, transportsystem i stället för säkerhet!
- ⇒ T.ex. vad som händer i slutförvaret, när detta är stängt.
- ⇒ Kapseln i sig. Tätheten.
- ⇒ SKBs organisation mellan enheterna: Säkerhetsanalysutveckling av teknik – lokaliseringsarbete.
- ⇒ Detaljer i programmet. Förtydliganden om senare skeden i processen.

Samtliga svar från Nyköping

- ⇒ Den långsiktiga säkerheten.
- ⇒ T.ex. vem sätter krav på berget? SKB eller myndigheterna.
- ⇒ De som identifierats av aktörerna + några till.
- ⇒ Djupförvar – slutförvar. Otydlighet i begrepps användningen. Vilket förvar ska ev. byggas?
- ⇒ Hur säker är valet av plats? Hur säker är valet av plats i 100 000 år?
- ⇒ Bl.a. hur andra slag av långlivat avfall m.m. kommer att tas om hand. Dock ingen knäckfråga troligen.
- ⇒ För svår att besvara på två rader.
- ⇒ Etiska frågor.
- ⇒ Ja, det gör det åtminstone till förvaret är byggt och förslutet och troligen även efter det.

Kommentarer från det andra frågeformuläret

Det fanns möjlighet och gott om utrymme i enkäten att lägga till ytterligare kommentarer. En hel del deltagare använde denna möjlighet och gav antingen sitt sammanfattande intryck, eller betonade på nytt vad de tryckt på i ett tidigare sammanhang. Bland

de synpunkter som uttrycktes här fanns ett antal kommentarer som bl.a. rörde arrangemangen. Det hade varit intressant och givande, bra genomfört med en mycket skicklig moderator, men det var för litet engagemang från ”utanförstående”. Problemet med att utforma och sprida annonser, information eller att överhuvudtaget skapa intressant publicitet för att göra allmänheten mera motiverad var en viktig frågeställning att ta sig an. Man ansåg formen med grupparbeten bra och hade några förslag till hur den kunde utvecklas.

Det fanns en önskan om ökad tvärvetenskaplighet i panelen för att på så sätt bredda belysningen av frågeställningarna. Det fanns också en uttalad önskan om fortsatt information mellan kommunerna och SKB respektive myndigheterna under det fortsatta arbetet. Vidare, tycktes utfrågningsformen ha inspirerat till att vilja prova liknande arbetssätt på andra områden.

Flera personer kunde ha varit aktiva frågeställare. Det uppstod emellertid ibland en viss tidsbrist i det program som förelåg. Någon uttryckte oro för kritikergruppens misstänksamhet och någon menade att det är förunderligt att naturvårdsintressen skall hotas i ett land som har så gott om bra berg. Det efterlystes ett perspektiv eller ett sammanhang där effekterna av de allra värsta tänkbara olyckorna beräknades. Någon menade att SKB:s trovärdighet minskade i samband med de gjorda platsvalen och att man tagit otillbörlig hänsyn till rådande infrastrukturella och sociala förhållanden för ett projekt som sträckte sig mycket långt fram i tiden.

Myndigheterna uppfattades ibland som i underläge relativt SKB. Det uppfattades t.ex. som en brist att de måste hänvisa till pågående granskning istället för att ge klara besked om sina ställningstaganden. Någon menade att det är för nära ”band” mellan myndigheterna och företaget SKB, samt att myndigheterna istället borde vara kriteriesättande och mera pådrivande i arbetet. För samtliga kommentarer se Bilaga 12.

Kommentarer från Norduppland

- ⇒ Vilka blir konsekvenserna av det värsta (omöjliga, hypotetiska) som kan hända? Dvs. att bränsle friläggs på ena eller andra sättet i marknivå, på djupet? SKB borde väl ganska lätt kunna räkna på detta, det osannolika omöjliga händer ju faktiskt då och då. Kanske konsekvenserna inte är så stora som man kan fantisera om, vore bra att få perspektiv. Med så många tänkbara goda berg är det synd att man inte anser sig kunna visa hänsyn mot naturvården på så sätt att man undviker de områden som är högtintressanta för naturvård.
- ⇒ Jag tycker att utfrågningarna fungerade mycket bra. En stor eloge till moderatören, bra val. Det enda som var lite synd vara att inte fler personer tog chans att ställa frågor. Lite kort om tid kanske, kändes som det blev lite pressat på slutet.
- ⇒ * Kommunala granskningsorganisationerna borde synts/hörts mer. * lokala kritikergruppen ställde många och bra frågor men var dåliga på att ”följa reglerna” avseende konkreta frågor, dvs. även mycket ”allmänt tyckande”. * Kaj från SKB svarar ju väldigt bra på de frågor som rör geologi etc.

- ⇒ Det är synd att de allra flesta i de kommunala referensgrupperna är helt passiva och till synes ointresserade av sitt uppdrag. De allra flesta ställer aldrig någon fråga. Det värsta är att samma personer suckar djupt varje gång någon av de mer aktiva och få mycket aktiva ställer frågor/yttrar sig. Är dessa redan så indoktrinerade av SKB att de inte har något kritiskt tänkande kvar?
- ⇒ Det oroar mig att höra den misstänksamhet som framkommer vid frågor från kritikergruppen
- ⇒ Jag hoppas att vi i referensgrupperna även i fortsättningen får en kontinuerlig information om hur arbetet fortgår inom SKB, SKI och SSI
- ⇒ Liknande belysningar borde kunna genomföras med inriktning på ungdomar i gymnasieskolorna t.ex.
- ⇒ Det har varit mycket givande i 2 dagar. Det stärker en när folk i kommun ställer frågor
- ⇒ SKI och SSI säger ideligen att folket, referensgrupperna och andra kan luta sig mot dem. Hela denna hearing visar med all tydlighet att SSI och SKI är i ett underläge jämfört SKB. Frågor som ställdes borde av SKI/SSI ha stärkts och spetsats till. I stället tog SKI/SSI rollen av svarare och tillrättsläggare. Det kantrar betydligt.

Kommentarer från Småland

- ⇒ 1) I panelerna både i Oskarshamn och Figeholm bestod de svarande av 7 tekniker resp 6 tekniker och 1 jurist, alla med hög vetenskaplig kompetens. Detta medför att svaren blir sakligt exakta och problemlösande som tekniskt naturligtvis är vana att agera. Ett inslag av humaniora t.ex. en teknik-historiker, biolog, kulturgeograf eller dyl. kunde kanske givit en större trovärdighet åt panelen. Jag misstror inte tekniker men i dessa sammanhang är ett gott inslag av tvärvetenskapliga analyser eller utblickar en stor fördel. (Jag ogillar starkt att ”fackidioti” får fritt fram)
- ⇒ 2) Ett samhällsproblem är hur man skall få ut denna viktiga kunskap till allmänheten i lagom mängd trots ett visat ointresse
- ⇒ Bra flyt och tempo – skicklig moderator, väl genomfört
- ⇒ Brist att myndigheterna hänvisar till pågående granskning
- ⇒ Det man hade hoppats på var att SSI och SKI skulle ställa fler raka frågor till SKB. Det känns än mer än tidigare att banden är nära mellan myndigheterna och SKB. I begreppsterminologin känns det som om myndigheterna använder SKB:s formuleringar. Myndigheterna måste vara mer drivande och ställa krav på olika kriterier som kan vara diskriminerande. Varför sätter inte myndigheterna upp kraven som SKB måste rätta sig efter?

- ⇒ SKB:s trovärdighet kan ifrågasättas vid jämförelse mellan FUD-K och tidigare redovisade platsvalskriterier. I förstudien ingår 6 kommuner. SKB har valt gå vidare i 2-3. Man utgår uteslutande ifrån argumentationen ”god infrastruktur, närhet till ostkustbanan, hamn” osv. Dylika aspekter torde vara sekundära vad gäller förvar (säkert?) som ska fungera för svenska folket under 100 000 år?! Om platsval/platsundersökning ska vara trovärdigt visavi de 6 ingående förstudiekommunerna – är det väl rimligt att MAN INOM DE 6 KOMMUNERNA VÄLJER DEN KOMMUN MED BÄSTA BERGET och med minst salt grundvatten! Då är det märkligt att ingen kommun valts ut för fortsatta studier – där en faktor är att något salt grundvatten ej förekommit!!
- ⇒ Så mycket kunnande vetande på hög nivå som denna är sällan man får. Varför Hultsfred har fått vara med så länge utan att man sagt ”ni är inte aktuella längre”. Har en känsla av lite ”fia med knuff”, eftersom de har lika bra förutsättningar som t.ex. Tierp. Transporterna kan inte vara av så stor betydelse. Man transporterar andra ”farliga saker” som inte är inkapslade. För övrigt anser jag att jag har fått lära mig väldigt mycket eftersom jag inte fått förmånen att vara med i förstudiegruppen. TACK ALLA!

Kommentarer från Nyköping

- ⇒ 1. Annonsen om utfrågningen töntigt formulerad. Det verkade som om den var skriven för att minimera intresset hos allmänheten.
- 2. Agendan i utfrågningen tycktes vara likadan i Nyköping som i övriga intressanta kommuner. Man borde ha anpassat utfrågningen till Nyköpings särställning.
- 3. Jag tycker att man borde ha uppmuntrat inlämnande av frågor i förväg till Anna Schytt. Man kunde ha gjort det redan i annonsen. Frågor hade kunnat ställas per tel., brev och e-post.
- 4. Agendan för utfrågningen borde ha publicerats i förväg med möjlighet att påverka de slutligt valda punkterna.
- 5. Nyköpings lokalpolitiker borde ha funnits med i den utfrågade panelen (man kan inte utesluta att huvudskälet till att SKB placerade Nyköping på reservbanken är lokalpolitikernas ljumma intresse för förstudieprojektet)
- ⇒ Fortfarande svårt att engagera allmänheten. Allt för få deltagare för att få bred information

Tredje frågeformuläret

Under sommaren 2001 sändes ett kort frågeformulär till alla som under gruppdiskussionerna sagt sig villiga att bli kontaktade vid ett senare tillfälle. Av de närvarande var det ingen som undanbad sig vidare kontakt. Totalt svarade 44 personer (av 70 utsända brev; 63%).

Bland de 24 svarande som deltagit i utfrågningen på Österbybruks herrgård fanns 17 personer bosatta i Östhammar kommun (varav en deltagit i utfrågningen i Oskarshamn och därför återfinns bland dem som kommenterar den), sex från Tierp och två från Älvkarleby.

”Hur ser du i efterhand på idén med att arrangera och genomföra utfrågningarna?”

Det dominerande helhetsintrycket av händelserna efter ca 5 månader var att utfrågningen i Österbybruk varit bra eller t o m mycket bra. Flera kommenterade dock att det var ett påfallande lågt deltagande från ”den breda allmänheten”. Andra menade att viss tidsbrist hade resulterat i att man inte fick svar på alla frågor som ställdes. Någon mindes att det varit svårt att ställa frågor utan att ge utlopp för egen ”agitation” och någon menade att det var svårt att få de som är positiva till händelseförloppet eller frågeställningen att yttra sig.

Sammanfattningsvis menade de svarande att utfrågningen var BRA därför att:

- ◆ Det fanns efterfrågan på klarläggande svar.
- ◆ Den kompletterade annan typ av information.
- ◆ Alla aktörer var med.
- ◆ Det fanns kompetenta svarande.
- ◆ Tidpunkten var lämplig relativt den pågående processen.
- ◆ Utfrågningen var väl strukturerad och hade ambitionen att följa de uppgjorda planerna.
- ◆ Den exemplifierade ett sätt att utveckla demokratin och t.ex. att exemplet skulle kunna användas såväl i den följande fasen av platsundersökningar som i kommunens eget arbete.
- ◆ Grupparbeten / samtalsgrupper användes.

Vidare var utfrågningen MINDRE BRA därför att:

- ◆ ”Yrkestyckare” ställde frågor, medan mindre insatta inte kom till tals.
- ◆ Det blir lätt för mycket från ”motståndarsidan”.
- ◆ Det finns risk för att starka personer tar över under grupparbeten.
- ◆ En såpass blandad grupp av deltagare inte lägger (diskussions- eller fråge-) nivån tillräckligt högt för att berika de redan väl insatta.

Utfrågningen var DÅLIG därför att:

- ◆ Man slog ihop tre kommuner till ett tillfälle, utan hänsyn till kommunspecifika frågor
- ◆ SKB tog på sig en ”läraryrke”.
- ◆ Lokalen var för trång.

Utfrågningarna i Småland hade omfattat seminarier i Hultsfred, Oskarshamn och Figeholm för att ge lokalbefolkningen största möjliga tillgänglighet till sammankomsterna. Det sista frågeformuläret (sommaren 2001) besvarades sammanlagt av 20 personer där 10 var boende i Hultsfreds kommun, 8 från Oskarshamns kommun, samt en deltagare från Västervik och en från Östhammar.

Det allmänna omdömet om utfrågningarna var mycket positivt och det uttrycktes stor uppskattning särskilt för frågeledaren. Det påpekades dock även en del svagheter med arrangemangen. I korthet sammanfattas omdömena som följer (för alla detaljer se Bilaga 13):

Utfrågningarna var BRA avseende:

- ◆ Själva idén och arrangemanget.
- ◆ Möjligheten att ställa frågor.
- ◆ Frågeledarens tempo.
- ◆ Att de svarade mot ett angeläget medborgarperspektiv.

Utfrågningarna var MINDRE BRA när det gällde:

- ◆ Allmänhetens visade låga intresse; svårigheterna att nå ut med marknadsföring.
- ◆ Knappt med tid för alla angelägna frågor eller diskussioner.
- ◆ För stora diskussionsgrupper.
- ◆ Gruppindelningen; den kunde ha baserats på intresseinriktning.

”Hur klarade SKB och myndigheterna (SSI och SKI), enligt din uppfattning, att besvara de frågor som ställdes under utfrågningarna?”

Det finns 24 svar från deltagarna i utfrågningen i Österbybruk på den andra frågan i uppföljningsenkäten och svaren varierade från full belåtenhet till ett stort mått av misstillit. Det dominerande intrycket är att de olika aktörerna klarat sina uppgifter till belåtenhet, men att det finns en del aspekter att begrunda. För alla detaljer se Bilaga 13. Nedan återges några positiva och några kritiska omdömen.

Exempel på positiva aspekter

- ◆ Balanserat.
- ◆ Bra, förtroendeingivande.
- ◆ Kloka svar på svåra frågor.
- ◆ Sakkunnigt besvarande av frågor.
- ◆ Bra klargöring av roller, SKB och myndigheterna.
- ◆ Man har tydliggjort vilka problemställningar som finns och hur man kommit fram till slutsatser
- ◆ Konferensdeltagarna har fått full insyn i problematiken

Exempel på kritiska aspekter

- ◆ Önskade att de svarade mer exakt.
- ◆ SKB och ”motståndarna” talar förbi varandra.
- ◆ Inget svar på frågan om varför man inte hade oberoende experter.
- ◆ Inget svar på frågan om kustnära förvar är lämpligt.
- ◆ SSI och SKI skall vara tuffare mot SKB; Myndigheterna blir lätt en ”megafon” till SKB:s affärsidé; Inte den ”stretching” som förutsattes; SKB fick det för lätt och för mycket frågor inriktades på myndigheternas åtgärder.
- ◆ Oangenäma och oönskade frågeställningar avvisades.
- ◆ De tre aktörerna har samma inställning, skiten skall till varje pris ner någonstans.
- ◆ Första dagen i Österbybruk inte så lyckad.

Denna andra fråga besvarades av 19 personer i Småland. De bestående intrycken utgjordes av goda prestationer av de inblandade aktörerna, samt en del kritiska synpunkter. Några exempel ges nedan. (För detaljer se Bilaga 13).

Exempel på positiva aspekter

- ◆ I stort sett mycket bra!
- ◆ Bra och raka svar.
- ◆ Såväl SKB som myndigheterna hade massor av experter på plats.
- ◆ Dom var väl insatta i frågorna.
- ◆ Jag har förtroende för alla dessa parter.

Exempel på kritiska aspekter

- ◆ Fortfarande vissa osäkerheter kring förvar enligt KBS-3 metoden.
- ◆ En del svar var otydliga och för försiktiga.
- ◆ Ibland oklara roller, SKI svarade på frågor jag tyckte SKB skulle svara på.
- ◆ Man upplever att myndigheterna går i SKB:s ledband.
- ◆ Saknade fler kvinnor i panelen.

”Är den form av utfrågning (som du deltog i) en bra eller dålig form för att korrekt och allsidigt belysa de frågor, problem och synpunkter som finns i din kommun?”

Uppföljningsenkätens tredje och sista fråga besvarades återigen av 24 personer och deras ordagranna svar återfinns i Bilaga 13. Många generella och centrala teman för utvecklingen av utfrågningar som arbetssätt kom fram i dessa svar och de summeras tillsammans med svaren från Småland i sammanställningen lite senare i rapporten. Här skall bara ges några exempel på svar från deltagare vid utfrågningen i Österbybruk.

- ⇒ Kärnbränslefrågan är tvådelad: dels den övergripande frågan om hur och var dels den kommunpolitiska frågan om hur just vår kommun skulle påverkas. Det är svårt att hinna diskutera allt på så kort tid och samtidigt. De kommunalpolitiska frågorna förutsätter vissa antaganden i den andra nivån. Kanske dessa frågor skulle behandlas vid ett senare tillfälle. Slutligen tycker jag det är trist att SKB och myndigheterna bara vågar ge uttryck för att de vet att saken är på ett visst sätt. Vetenskapen utvecklas ständigt, det vore naivt (och sorgligt) att tro att vi nu har den fullständiga kunskapen. Det mesta är teorier och nya teorier kommer förhoppningsvis att dyka upp. Självfallet måste vi våga att fatta beslut grundade på dagens teorier, men vi måste vara medvetna om vad vi gör för antaganden.
- ⇒ Formen i sig är bra och går att utveckla. Där finns exempel från andra länder. En konsekvens av b) blir att man bör åtskilja de utfrågande, så att den allmänhet som man vill ska komma till tals inte trycks ner av sakkunskap eller dominerande viljor. De närmast berörda bör i lugn och ro få driva utfrågningen och fullfölja de olika teman som kommer fram för att man skall kunna få den efterlysta stretchingen. Trots närvaron av neutrala utfrågare/ frågefördelare, så blev en del av

tiden utnyttjad av aktörer med olika åsikter till mindre relevanta frågeställningar och tiden kunde ha använts effektivare. Om man går in för en särskild hearing för allmänheten (utöver sedvanligt samråd) kan kommunerna och andra aktörer också få status av utfrågade.

- ⇒ Vad gäller *utfrågningens form* har jag följande iakttagelser och synpunkter. – förutsättningar, ramar och mötesformalia klargjordes före frågestart. *Nödändigt och bra!* – vissa deltagare tilläts – trots flera tillsägelser – fortsätta att agitera och propagera istället för att fråga. *Dåligt*, därför att flera konkreta och välformulerade frågor därigenom inte hanns med, att denna undfallenhet mot de som medvetet trotsar och saboterar överenskomna mötesformer ytterst är ett hot mot vår demokrati, att denna brist på respekt för medmänniskor och mötesordning underminerar förtroendet för framtida hearings! – för alla skriftligt ställda frågor som inte hann besvaras under utfrågningen utlovades skriftligt svar senare. *Ambitiöst och bra!*
- ⇒ En hearing som denna kan bara vara ett komplement och inte förväntas uppfylla så stora förväntningar. Formen skulle kunna fylla en funktion om den efter förberedelser öppnades för den informationstörstande allmänheten och inte bara blev en mötesplats för intern sk. kompetensutveckling. Hearingen i Österbybruk har inte på något sätt haft någon egentlig betydelse för processen i området, annat än att aktörerna har fått visa upp sig.

I Småland var flertalet allmänt positiva till formen för utfrågningarna, men det fanns även en del förslag till förbättringar och någon som var klart negativ. Några exempel ges nedan men de centrala teman och frågeställningar som lyftes upp i svaren av denna fråga har, tillsammans med svaren från Österbybruk, sammanställts under rubriken ”Summeringar och jämförelser”. För de ordgranna svaren i enkäterna se Bilaga 13.

- ⇒ Jag anser det vara en mycket bra form. Om vissa frågor inte kommer upp får man väl ”preparera” någon frågeställare. Problemet är att få dit publiken/allmänheten om inte det finns en tydlig och helst näraliggande konflikt. Folk är inte så allmänintresserade som vi kanske tror. Just nu sover dock ärendet djupt i Hulfsfreds kommun även om vissa saker återstår av förstudiearbetet.
- ⇒ Bra. Tiden är för knapp. Utfrågaren måste vara en tuffing (hon var bra!).
- ⇒ Bra med små grupper (alla vågar säga något) som arbetar fram frågeställningar skriftligt. Det krävs en neutral, kompetent och tuff utfrågare för att göra denna typ av utfrågningar trovärdig inför allmänheten.
- ⇒ En utfrågning kan vara ett sätt att belysa frågor m m men inte en allmängiltig metod för alla problem. Flera deltagare använde utfrågningarna för att profilera sig och sin åsikt – själva frågan blev då retorisk och utan värde. Det kan nog också vara svårt att få rätt nivå på frågorna – de kan bli för triviala lika väl som alltför komplexa.

Sammandrag

Särskilt den tredje enkätfrågan i uppföljningsenkäten sommaren 2001 resulterade ofta i längre och mer nyanserade svar. Förutom en dominerande positiv inställning till den form av utfrågningar som deltagarna upplevt så fanns det en hel rad förslag och synpunkter som rörde hur arbetsformen skulle kunna utvecklas. Synpunkterna berör centrala teman och rör bl.a. vilka som skall vara aktörer vid en utfrågning (vilka skall utfrågas?), graden av strukturering av ämnesval och frågeställningar, formen för interaktionen mellan aktörer och deltagare, samt förväntad kunskapsnivå av deltagarna.

Skall uppläggningsen omfatta all tänkbar expertis så att aktörer med olika roller och funktioner finns på plats samtidigt eller skall man fråga ut varje expertgrupp för sig? Skall utfrågningsområdet vara fastlagt i förväg eller är meningen att *alla* frågor och funderingar, som deltagarna har och anser berör frågan om kärnavfallshantering, kunna tas upp? Hur stora frihetsgrader skall tillåtas i den interaktion som förväntas ske mellan aktörer och deltagare? Får man enbart ställa (korta) frågor eller kan man få lov att belysa den utgångspunkt eller förståelse man har som bakgrund till frågeställningen? Får man ställa uppföljningsfrågor? Skall deltagarna ”segmenteras” så att frågor och diskussion kan föras på basis av olika kunskapsnivåer eller skall utfrågningarna vara öppna för alla som vill delta oavsett kunskapsbakgrund?

De aktuella utfrågningarna var relativt stramt strukturerade med de definierade områdena metodval och platsval. Arbeten och ställningstaganden i dessa avseenden preciserades i ett antal föredragningar. Det fanns även en effektiv frågeledare som styrde diskussionen och genom vilken även de skriftliga frågorna kanaliserades. Dessa hade deltagarna tidigare arbetat fram i mindre grupper. Utfrågningarnas uppläggning hade diskuterats vid ett större särskilt möte för kommunerna i januari 2001 i Tierp, förutom under de kontinuerliga kontakterna mellan ansvariga, aktörer och kommunerna. Den fastlagda ramen för arbetet klargjordes tydligt och följdes i huvudsak. De förslag och den kritik som kommer fram i enkäterna rör ibland, trots detta förarbete och information, den ram för arbetet som användes.

Diskussion

Det deltagarna ville uppnå med utfrågningarna var större kunskap om en mängd olika detaljer och förhållanden kopplade till den svenska kärnavfallshanteringen, och man ville skapa sig en helhetsbild av den aktuella situationens status, dess bakgrund och framtida möjliga, alternativa utvecklingar. Från myndigheternas sida ville man få klart för sig vilka frågeställningar och problemområden som identifierats i kommunerna och man ville ha denna information i bagaget när man tog itu med sitt eget granskningsarbete och remissvar. Det var myndigheterna som arrangerat utfrågningen i detta syfte. SKB ville, förutom att få en motsvarande överblick av aktuella frågeställningar i kommunerna, även informera om sitt arbete och ge inblick i de förutsättningar och det större sammanhang inom vilka arbetet utvecklats. Utvärderingen av dessa ”hearings” diskuteras under huvudrubrikerna ”innehåll och form” med beaktande av relationerna mellan dessa, och ”validitet och transparens”.

Innehåll och form

Resultaten visar att deltagarna i huvudsak fick svar på de frågor de hade. Presentationerna och det stora antalet frågor som behandlades belyste såväl SKB:s som myndigheternas arbete, roller och inställningar till en mängd olika sakfrågor. Det framgick klart att KBS-3-metoden är den metod man idag bedömer som den mest lovande att utveckla, samtidigt som utvecklingen av alternativa metoder fortsatt skall studeras parallellt med denna huvudinriktning.

Det framgick också att en hel del svar på detaljfrågor idag inte kan få ett uttömmande svar och att det krävs data från provborrningar och detaljundersökningar för att svara mer exakt. Svaren på frågor kring platsvalen var mera otydliga till sin karaktär, men det gavs klara svar när det gällde förutsättningar och arbetsordning för det framtida arbetet under platsundersökningsfasen. När det gällde säkerhetsanalyser och scenarier fanns det en hel del frågor om värsta tänkbara konsekvenser under arbetet med avfallslagret och under senare faser när detta tillslutits, och man undrade över riskerna med avsiktliga och oavsiktliga intrång i det framtida förvaret. Den detaljerade redovisningen för övrigt i rapporten visar frågornas kvalificerade art och ämnesområdets omfattning. Utfrågningarna präglades av öppenhet, lyhördhet och generellt sett en god stämning. Innehållsligt motsvarade situationen i huvudsak de förväntningar som deltagarna hade haft.

När det sedan gäller arrangemangen var det intressant att de tre kommunerna i Norduppland enats om en plats och tidpunkt. Det budskap som signaliseras med denna typ av sammankomst är annorlunda än det som ges när flera, geografiskt utspridda möten hålls, så som tillämpades i Småland. Det finns naturligtvis både för- och nackdelar med respektive sätt att arbeta och alla implikationer skall inte kommenteras här. Men till formfrågorna hör att ett samlat arrangemang kan ge en viss tidsvinst för de inblandade och kan underlätta överblicken av den aktuella situationen för deltagarna. Å andra sidan kan längre resor bli nödvändiga för de som vill delta i ett samarrangemang och det kan finnas risk för att upplevelsen av ”hemmahörighet” och därmed engagemang minskar om utfrågningen förläggs till en annan ort eller kommun. Fördelarna med de mera utspridda utfrågningarna inkluderar t.ex. att lokalspecifika aspekter tillgodoses i högre grad, medan nackdelarna kan vara den upprepning som behövs om varje ort skall ha ”sin” utfrågning, alternativt att det blir en fragmentisering av information och problemställningar om man väljer att behandla olika delaspekter på olika platser eller vid olika tidpunkter. Den senare situationen blev aktuell i Småland, där t.ex. frågor som ställdes vid grupparbetena i Hultsfred besvarades vid senare tillfällen på andra orter. Man kan också fråga sig om den positiva utvärderingen av utfrågningarna i Nyköping berodde på den samlade insatsen där eller om värderingen mera motsvarade ett resultat som översteg förväntningarna. I detta sammanhang måste det påpekas att det var mycket få som besvarade frågeformulären i Nyköping - det kan ha varit den mest positivt inställda gruppen.

Utfrågningarna var arrangerade av myndigheterna och annonserade som utfrågningar av SKB med myndigheternas medverkan, samtidigt som myndigheterna deltog i t.ex. panelen. Denna uppläggning kan ha bidragit till en del förvirring om vem som egentligen utfrågades och vad syftet med utfrågningen var. Samtidigt fanns det flera uppskattande kommentarer om just betydelsen av att ha alla inblandade parter samlade vid ett tillfälle. Förtroendebedömningarna visade att myndigheterna åtnjöt det högsta förtroendet bland de grupper som bedömdes, men samtidigt fanns det visst missnöje med att dessa ibland hänvisade till sin kommande granskning av frågan istället för att ge ”klara besked”. En

kommentar under ett av mötena var att det skulle varit intressantare att delta i en offentlig utfrågning där myndigheterna frågade ut SKB. Utfrågningar som ett verktyg i det egna arbetet tycks därför kräva ytterligare genomarbetning eller förtydliganden. En intern utvärdering av vad myndigheterna faktiskt fick ut av arrangemangen skulle t.ex. vara av stort intresse.

En viktig kommentar om formen för utfrågningarna var den uppdelning som gjorts i metodval ena dagen och platsval den följande dagen (utom i Nyköping där den totala tiden för utfrågningen var mycket kortare). En deltagare anmärkte att det finns en diskrepans mellan SKB:s (och myndigheternas) syn på den nära kopplingen mellan metodval och valda platsers förutsättningar för ett slutförvar och den distinkta uppdelning av dessa områden som utfrågningen följde. Problematiken att det, å ena sidan, är nödvändigt att diskutera en sak i taget och, å den andra sidan, att det är nödvändigt att sätta in förhållanden i sitt sammanhang, kommer tydligt fram här. Problematiken kan vara relaterad till tidpunkten för utfrågningarna som inföll mitt emellan avslutade förstudieundersökningar och planerade platsundersökningar. De frågor som ställdes sträckte sig också över ett mycket omfattande område, inklusive historiska förhållanden, aktuell situation och framtidsplaner, vilket i och för sig gav en mycket uppskattad överblick, men som inte tillät tid för diskussioner eller någon större fördjupning. Om utfrågningarna skett under förstudiefasen, eller skulle komma att ske under platsundersökningarna, så finns det anledning att tro att såväl innehåll som form skulle vara annorlunda. Implikationen av detta resonemang blir att en utvärdering av dessa utfrågningar har en relativt begränsad generaliserbarhet om man bara ser till vad som faktiskt diskuterades. Därför finns det anledning att kortfattat slå fast att de aktuella utfrågningarna var uppskattade av majoriteten av deltagarna och att de ansåg att de fått svar på de frågor de hade, men också att utveckla utvärderingsperspektivet med att beakta en del av de kritiska kommentarerna för att peka på vad som skulle kunna ha mera generell relevans vid en eventuell utveckling av arbetsformen.

Grupparbetena var uppskattade inslag i mötena. En intressant kommentar till dessa var förslaget att grupperna kunde ha delats in på annorlunda sätt, t.ex. i olika intresse- eller temaområden där deltagarna fick välja det område som de var intresserade av att diskutera eller utforma frågor inom. En nackdel med detta skulle ha kunnat vara att de som ville ta upp flera frågeområden, eller diskutera förhållanden mera generellt, skulle haft svårare att göra det i temaspecifika grupper. Exemplet visar emellertid att formen kring arrangemangen i en utfrågning kan utvecklas. En slutsats är att val av form för utfrågningar bör diskuteras mera utförligt i relation till den målsättning som finns, och i relation till förväntat utbyte för den målgrupp man riktar sig till. De aktuella utfrågningarna var lite pionjärbetonade och därför är de svagheter som påpekades extra viktiga att ta fasta på.

Val av tidpunkter och platser måste överensstämma med målsättningarna. Den ”breda allmänheten” kan t.ex. inte delta på arbetstid, och lägger man t.ex. gruppdiskussionerna på dagtid blir frågorna utformade av dem som redan arbetar med området. Detta var den form man hade valt för de aktuella utfrågningarna och frågeställningarna kom också att präglas av denna mera professionella grupp. Det skall dock påpekas att målsättningen, så som den utformats i t.ex. annonsering, antydde att man ville nå utöver de redan insatta. Det är omöjligt att säga om det fanns frågor från ”allmänheten” som inte togs upp eller besvarades här, men det går heller inte att utesluta att det kan finnas ett samband mellan arrangemangens form och allmänhetens visade intresse. Således är detaljer kring uppläggning och genomförande av utfrågningar viktiga områden att fördjupa sig i.

Denna planering bör noga relateras till de syften och den målgrupp eller målgrupper man har. En central fråga är om man avser att informera eller kommunicera. I de aktuella utfrågningarna var strukturen huvudsakligen tillrättalagd för information på basis av inlämnade skriftliga frågor. Intressant nog var det ändå översikten av hela området och möjligheten att skapa sig en personlig uppfattning om aktörerna, deras expertis och interaktion, som verkade ha gett det största utbytet för flera av deltagarna. Det man lärt sig om sakfrågor gav inte alltid så mycket utöver vad man redan kunde, även om deltagarna generellt sett var nöjda med de svar de fått.

Om man väljer ett stort forum för ett allmänt möte så blir ordförandens och/eller moderatorns roll mycket central. Flera deltagare gav mycket positiva omdömen om den stringens och klarhet som utmärkte moderatorns arbete och flera kommenterade att detta är nödvändigt för att lyckas genomföra arrangemanget. Ett relativt högt tempo blir också viktigt för att kunna beakta alla ställda frågor. Samtidigt så finns det andra som tycks ha önskat en mera kommunikativ form för mötena, t.ex. mera utrymme för ”spontana” frågor och diskussion. Givet den form som utfrågningarna hade fungerade de således på ett utmärkt sätt, men om det kommit flera från allmänheten med egenhändigt hopsnickrade frågor, t.ex. på kvällssessionerna, då hade uppläggningsen kanske varit mindre lyckad och hade kanhända kunnat ge upphov till en känsla av ”iscensatt föreställning”. Framtida arrangemang kunde därför vinna på att utveckla en större tydlighet avseende såväl syftet med utfrågningen, centrala målgrupper för information eller kommunikation och stor noggrannhet i valet av den arbetsform som bäst lämpar sig för att få maximalt utbyte av det definierade sammanhanget.

Validitet och transparens

Förtroendebedömningarna av fem typer av ”aktörer”, aktuella i den tidigare förstudieprocessen och i det pågående arbetet, pekade på ett intressant resultat som kan ha implikationer utöver de här aktuella utfrågningarna. Datamaterialet tydde på att frågor om förtroende hade större betydelse om motsättningar mellan grupperingar med olika synsätt var mer uttalade. Det finns en hel del socialpsykologisk litteratur som beskriver utveckling av ”grupprocesser” (Brown, 1997; Brewer & Brown, 1998; Pruitt, 1998) liksom konflikter i dessa avseenden (Pruitt & Carnevale, 1993; Brewer & Miller, 1996). Det finns också en stor litteratur relaterad till ”groupthink” (Janis, 1972; 1982) och ”risky shift”-processer (Stoner, 1961; Wallach, Kogan & Bem, 1962; Kogan & Wallach, 1967) när grupper skall fatta beslut. Denna typ av underlag kan användas för att tolka resultatet om förtroendets ökade betydelse när olika synsätt eller konflikter blir mer uttalade på så sätt att det oftast är väldigt obehagligt med konflikter och om dessa inte kan undvikas så tenderar man att aliera sig med ”de sina” där man känner mest samhörighet eller trygghet och man bortser i motsvarande grad från de synpunkter eller den argumentation som ”motståndarna” vill förmedla. Inom respektive grupp av kontrahenter blir det viktigt att öka bevisen för solidaritet och samstämmighet och i vissa lägen kan gruppen komma fram till mer extrema beslut än någon av dess enstaka medlemmar är villig att skriva under på. En översättning av dessa ”sociala processer” till den aktuella situationen är att förtroendefrågor, inom eller mellan grupper, får ökad betydelse i takt med upplevd konflikt. Dessutom skulle denna förklaringsgrund kunna innebära att en ökad tydlighet, ”transparens” skulle kunna skapa eller fördjupa konflikter. Det sociala resultatet av ökad transparens har således inte direkt att göra med tydligheten i sig utan måste istället förstås i relation till syftet med användningen av ”metoden” eller förhållningssättet. Om syftet är ökad samsyn eller en utveckling av

acceptabla utformningar av lösningar som alla är villiga att skriva under på, så krävs mycket mer än ett förhållningssätt; det krävs t.ex. en någotsånär förutsättningslös diskussion om vad som är målsättningen och hur den skall nås. Mycket av denna typ av arbete har pågått under förstudiearbetet i kommunerna och de utfrågningar som hölls våren 2001 återspeglade bara den situation som kommunerna befann sig i vid tillfället. Det finns anledning att tro att när tydliga motsättningar väl uppkommit krävs något utöver det vanliga för att skapa "samsyn". En viktig del av problematiken ligger utanför den sfär eller den kontroll som t.ex. kommuner arbetar inom eftersom den går tillbaka till tiden för besluten om kärnkraftsuppbyggnad i Sverige och t.ex. villkorslagen. Resultaten av dessa historiska beslut tycks idag ta sig uttryck i två huvudsakliga fronter: I ett läger finns stor uppskattning av SKBs arbete på området, som också fått internationellt erkännande, och där man ser frågorna kring att bemästra konstruktionen av slutförvaret av högaktivt material som en avgränsad problematik där bästa möjliga tekniska lösning också är grunden för att nå social acceptans. I ett annat läger finns kritiker, som inte nödvändigtvis vänder sig mot KBS-3 metoden och det arbete som utförts, men som menar att arbetet inte kan utvärderas korrekt om man inte har en från företagsintresset åtskild kriteriesättande- och granskningsprocess som vilar på beprövad vetenskap och demokratisk grund. Denna inställning karaktäriseras av misstänksamhet mot hela processen kring slutförvarsfrågan. I den ordning som gäller åligger det SKB att arbeta fram en säker metod, att testa den, etc., varför det finns anledning att tro att den kritik som riktar sig mot grundläggande förutsättningar för arbetet med ett slutförvar kommer att kvarstå även i framtiden.

En viktig slutsats av denna utvärdering blir därför att "transparens" bör kopplas till en vidareutveckling av mål- och metoddiskussionerna och det övriga arbete som enligt svensk lag skall leda till målet. Transparens och utfrågningar är goda, men långt ifrån tillräckliga, redskap för att förverkliga ett svenskt slutförvar för kärnavfall.

Referenser

- Andersson, K., Espejo, R., & Wene, C.-O. (1998). Building channels for transparent risk assessment. *RISCOM Final report*, SKI Report 98:6.
- Andersson, K., & Wene, C.-O. (2001). Utveckling av metod för utfrågning. SKI Rapport 01:25, SSI-rapport 2001:17. Stockholm: Statens Kärnkraftinspektion; Statens Strålskyddsinstitut.
- Brown, R. J. (1997). *Group Processes. Dynamics Within and Between Groups*. Oxford: Blackwell.
- Brewer, M. B., & Miller, N. (1996). *Intergroup Relations*. Buckingham, U.K: Open University Press.
- Brewer, M. B., & Brown, R. J. (1998). Intergroup relations. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), *The Handbook of Social Psychology* (4th ed. Vol II, pp. 554-594). New York: McGraw-Hill.
- Janis, I. L. (1972). *Victims of Groupthink*. Boston: Houghton Mifflin.

Janis, I. L. (1982). *Groupthink: Psychological Studies of Policy Decisions and Fiascoes* (2nd ed.). Boston: Houghton Mifflin.

Kogan, N., & Wallach, M. A. (1967). Risk-taking as a function of the situation, the person and the group. In G. Mandler et al. (Eds.), *New Directions in Psychology II*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

Pruitt, D. G., & Carnevale, P. J. (1993). *Negotiation in Social Conflict*. Buckingham, U.K.: Open University Press.

Pruitt, D. G. (1998). Social conflict. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), *The Handbook of Social Psychology* (4th ed. Vol II, pp. 470-503). New York: McGraw-Hill.

Svensk kärnbränslehantering (2000). *Samlad redovisning av metod, platsval och program inför platsundersökningsskedet*. ISBN 91-073987-0-5. Stockholm: SKB AB.

Stevens, J. (1996). *Applied Multivariate Statistics for the Social Sciences*. (3rd ed.) Mahwah, N. J.: Lawrence Erlbaum.

Stoner, J. A. F. (1961). *A comparison of Individual and Group Decisions involving Risk*. Master Thesis (unpubl.). MIT, School of Industrial Management, U.S.A.

Wallach, M. A., Kogan, N., & Bem, D. J. (1962). Group influence on individual risk taking. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 65, 75-86.

1. INFÖR DAGENS UTFRÅGNINGAR: VAD VÄNTAR DU DIG?

För att kunna utvärdera betydelsen av de utfrågningar som du nu deltar i vill jag be dig besvara några frågor. Svara med egna ord där det finns utrymme eller markera ditt/dina svar när det ges svarsalternativ. Det finns inga riktiga eller felaktiga svar, det är din **uppfattning** som är av betydelse. Det är naturligtvis frivilligt att besvara frågorna, men jag hoppas du vill använda några minuter till att fylla i detta blad. Skriv inte namn på blanketten. Men jag ber dig att skiva en kod på raden härunder som du har lätt att minnas: ge vilka som helst 5 tecken i siffror och/eller bokstäver och försök att minnas koden för den senare uppföljningen. Detta skulle underlätta arbetet med att jämföra förväntningar med värderingar av resultatet. Tack på förhand för din medverkan! Britt-Marie Drottz Sjöberg

0.   **Ange din egen kod (5 siffror och/eller bokstäver):** _ _ _ _ _

1. **Vilken grupp tillhör du?**   Tidigare engagerad i kommunens förstudiearbete
Politiker/tjänsteman i kommunen   Intresserad utan tidigare engagemang
Arbetar på myndighet   Arbetar vid SKB   Annat: _____

2a,b.   **Kvinna**   **Man**   **Ålder:** _____

2c,d.   **Ort:** _____   **Dagens datum:** _____

3. **Vilken är den viktigaste frågan som du vill ha svar på idag?**

---

4. **Vad menar du är det viktigaste resultatet att uppnå i denna utfrågning?**

---

5. **På vilket sätt har du förberett dig inför denna utfrågning?** (*Markera de sätt som du använt för att få information*)

Läst särskilt material/rapporter   Deltagit i ortens informationsmöten

Läst relaterat material   Följt avfallsfrågan   Diskuterat med vänner
i lokalpressen   i TV och radio   och bekanta

Deltagit i kommunens organiserade arbete   Inte alls/ Inget alls

6. Hur trovärddiga är följande organisationer och myndigheter, generellt sett och enligt din uppfattning?

Inte alls   Knappast alls   I viss mån   I ganska hög grad   I mycket hög grad

Svensk kärnbränslehantering AB (SKB)

Den kommunala granskningsorganisationen

Den lokala kritikergruppen

Statens kärnkraftsinspektion (SKI)

Statens strålskyddsinstitut (SSI)

7. Vilka är de viktigaste skälen till att du deltar i utfrågningarna?

---

8. Vad anser du vara det bästa sättet att förvara svenskt högaktivt kärnavfall?

Enligt KBS3-metoden   I djupa borrhål   På havets botten

Skjuta ut i rymden   Först transmutation sedan lagring i urberg

Vänta på teknikutveckling och tills vidare bara mellanlagra

Annat förslag: _____

9. Skulle du acceptera att ett kärnavfallslager placerades i din kommun om det visade sig att platsen uppfyllde myndighetskraven?

Ja   Nej   Vet ej   Kommentar: _____

10. I vilken grad tror du att de frågor som du har idag om svensk kärnavfallshantering kommer att besvaras under denna utfrågning?

I mycket hög grad   I ganska hög grad   I viss mån   Knappast alls   Inte alls

TACK FÖR DIN MEDVERKAN!

2. OM UTFRÅGNINGARNA: VAD FICK DU UT AV DEM?

Svara med egna ord där det finns utrymme eller markera ditt/dina svar där det ges svarsalternativ. Det finns inga riktiga eller felaktiga svar, det är din **uppfattning** som är av intresse. Det är naturligtvis frivilligt att besvara frågorna, men jag hoppas du vill använda några minuter och ge din värdering av utfrågningarna. Skriv inte namn på blanketten. Skriv din kod på raden härunder om du besvarade det första formuläret (använd samma 5 tecken i siffror och/eller bokstäver). Om du inte besvarade det första formuläret kan du hoppa över koden. Tack på förhand för din medverkan! Britt-Marie Drottz Sjöberg

1. Svarade du på frågeformulär nummer 1 innan utfrågningarna startade?

Ja   Nej   Vet ej

Om JA: Ange din egen kod (5 siffror och/eller bokstäver): _ _ _ _ _

2. Vilken grupp tillhör du?   Tidigare engagerad i kommunens förstudiearbete
Politiker/tjänsteman i kommunen   Intresserad utan tidigare engagemang
Arbetar på myndighet   Arbetar vid SKB   Annat: _____

3a,b.   Kvinna   Man   Ålder: _____

3c,d.   Ort: _____   Dagens datum: _____

4. Fick du svar på de frågor du hade?   Ja   Nej   Vet ej

5. Vad var bra med denna utfrågning?

---

6. Vad var dåligt med denna utfrågning?

---

7. Vilka lärdomar menar du att man kan dra av denna arbetsform?

---

8. Lärde du dig något nytt i samband med utfrågningar och diskussioner?

I mycket hög grad	I ganska hög grad	I viss mån	Knappast alls	Inte alls
----------------------	----------------------	---------------	------------------	--------------

Om Ja: Vad och på vilket område? _____

---

9. Förändrades din inställning till någon av de organisationer eller myndigheter listade nedan på grund av deras framträdande i utfrågningarna?

Ja, mycket mer negativ	Ja, lite mer negativ	Inte alls	Ja, något mer positiv	Ja, mycket mer positiv
---------------------------	-------------------------	--------------	--------------------------	---------------------------

Svensk kärnbränslehantering AB (SKB)

Den kommunala granskningsorganisationen

Den lokala kritikergruppen

Statens kärnkraftsinspektion (SKI)

Statens strålskyddsinstitut (SSI)

10. Anser du att frågor omkring kärnavfallshantering har blivit lättare eller svårare att förstå genom utfrågningarna?

Mycket lättare   Lite lättare   Som förut   Lite svårare   Mycket svårare

11. Hur bra eller dåliga menar du att utfrågningarna har varit när det gäller att få klarhet i de frågor som allmänheten och deras representanter har haft i samband med hantering och slutförvaring av svensk kärnavfall?

Mycket bra   Ganska bra   Varken eller   Ganska dåliga   Mycket dåliga

12. Återstår det fortfarande frågor att besvara när det gäller svensk kärnavfallshantering, enligt din uppfattning?

Ja   Nej

Om Ja: Vilka frågor:

Alla slags synpunkter och kommentarer välkomnas, använd nästa blad.

Sammanställning av inlämnade skriftliga frågor vid utfrågningen i Norduppland

- ⇒ Vad händer om en kapsel ramlar ner i Dalälven och bryts sönder, vad blir konsekvenserna? Hur kan man sanera?
- ⇒ Vilka kontrollsystem skall finnas för att avgöra tillståndet i ett slutförvar?
- ⇒ Kommer slutförvaret att definitivt förslutas efter det att sista kapseln deponerats? (Med anledning av att transmutation inte är aktuell.)
- ⇒ Tidigare talade SKB om tre principer för slutförvar: Isolering – fördröjning – utspädning. I FUD-K har principerna reducerats till isolering och fördröjning. Vilka förändringar av metoden har principförändringen lett till?
- ⇒ Hur lång tid tar det innan kapseln sjunkit till botten i deponeringshålet genom den plastiska bentoniten?
- ⇒ Varför har man gått från kapseltjocklek på 20 cm till 5 cm och nu 2 cm? Är det svetsproblemen som egentligen är grundorsaken?
- ⇒ Hur stora insatser görs i Sverige för att på ett enkelt sätt ta hand om avfallet, mer än KBS-3-metoden?
- ⇒ Djupa borrhål. Börjar forskningen från noll eller finns kunskap utomlands?
- ⇒ Vilka för- och nackdelar finns med KBS-3-metoden att anlägga ett djupförvar på 1000 m jämfört med 500 m nivå?
- ⇒ Hur kan man så tvärsäkert avfärda metoden djupa borrhål när man saknar kunskap?
- ⇒ Kan SKB beskriva ett värsta scenario vid slutförvaret med KBS-3-metoden enligt er bedömning?
- ⇒ Vid provborrningar får man reda på hur berget ser ut. Kan borring och sprängning av tunnlar och förvaringsplatser förändra förvarets kvalitet i förhållande till vad provborringarna visat?
- ⇒ Anser SKB att regeringens krav med anledning av FUD-98 är uppfyllda trots att förstudierna inte är avslutade?
- ⇒ Definitionsfråga till SKB. På sid. 34 i FUD-K definieras djupförvar som SKB:s benämning för slutförvar av använt kärnbränsle enligt KBS-3-metoden. På andra ställen i rapporten används djupförvar som en term för djup geologisk förvaring. Vad menar SKB med djupförvar?
- ⇒ I FUD-K konstaterar SKB på vissa ställen att avfallet skall göras oåtkomligt på andra ställen att det ska vara återtagbart. Hur ser SKB på dessa motstridiga funktionsvillkor, och hur vill man rangordna dem?
- ⇒ Vad händer vid nästa stora istid med efterföljande jordskalv när det gäller barriärer, t.ex. kapselbrott?
- ⇒ Anser SKB att vetoventilen skall vara kvar?
- ⇒ Varför är Älvkarleby diskvalificerat – utan borring?
- ⇒ Om de tre utvalda kommunerna anses vara likvärdiga – vad betyder folkopinionen?
- ⇒ Varför försvann Hultsfred?
- ⇒ Finns någon ”turordning” för provborrningar?
- ⇒ Vilka respektavstånd har man valt för plastiska skjuvzoner? Hur har man kommit fram till respektavstånden? Varför inte 500 m eller 1000 m?
- ⇒ Hur ser SKB på riskerna med KBS-3-metoden vad gäller påverkan på grundvattnet, t.ex. vad gäller regionala grundvattenreserver mellan två grusåsar?
- ⇒ Vilka ”odds” gäller beträffande geologernas antaganden att berget i Älvkarleby på 500 meters djup är av samma kvalitet som den delvis sprickiga ytan?
- ⇒ Anser myndigheterna att det är rimligt att framtida generationer skall ta samma risker från kärnkraften som vi gör?
- ⇒ Vilka funktionsvillkor anser myndigheterna skall vara styrande i metodvalet? Vem har formulerat dessa?
- ⇒ Hur länge anser myndigheterna att SKB:s kapsel kommer att hålla?
- ⇒ Vid ett flertal tillfällen har SKI och regeringen krävt allsidighet och alternativa lösningar (1990, 1992, 1995, 1996). Under förmiddagen framkom att redovisningen av alternativa metoder i många fall bygger på metodstudier från 1980-talet. Anser SKI att SKB uppfyllt de krav som regering och SKI ställt under 90-talet?
- ⇒ Vilka instrument har myndigheterna för att få SKB att leva upp till de krav som ställts på SKB i SKI:s och regeringens FUD-utlåtanden?
- ⇒ Hur har SKI behandlat rapporten från Riksrevisionsverket 1995:22 som rör kritiken om relationen mellan tillsynsmyndigheten SKI och bolaget SKB?
- ⇒ På sid. 90 i FUD-K presenterar SKB återtagbarhet som ett krav. Delar myndigheterna denna syn?
- ⇒ Anser myndigheterna att åtgärder/design som minskar risken för avsiktliga intrång främjar den långsiktiga säkerheten?

- ⇒ SKB:s huvudspår har i 25 års tid varit KBS. Andra metodlösningar har inte belysts i långt när samma omfattning som SKB:s huvudlinje trots att både myndigheter och regeringen efterfrågat detta. Därigenom har 25 år förlorats. Vem ansvarar för denna fördröjning – SKB som ej tagit fram kunskapsunderlag för andra metoder eller myndigheterna som ej har tillsett att deras krav har efterlevts. Är det etiskt att låta denna kunskapsbrist som kunde ha undvikits, gör att myndigheter och regering nu ställs under ekonomisk och tidspress?
- ⇒ SKB har ett egenintresse i att visa att KBS-3 är den bästa metoden vilket skapar en risk för bias då det gäller redovisningen av alternativa metoder. Har SKI övervägt möjligheten att låta andra aktörer än SKB erhålla medel ur kärnavfallsfonden för en större bredd i metodfrågan?
- ⇒ I SR 97 har jordskalv och istidssceneriet inte kombinerats. Den internationella expertgruppen ansåg också att SKB ej belyst påverkan på ekosystem och djur. Trots detta anser myndigheterna att SR 97 inte funnit några hinder mot att geologisk slutförvaring enligt KBS-3-metoden. Anser SSI att en analys som ej beaktat påverkan på ekosystem kan accepteras som ett instrument för att visa en uppfyllelse av bl.a. SSI:s föreskrifter, som ju omfattar ekosystemet i sin helhet.
- ⇒ Kan SKI och SSI kvantifiera de ökade säkerhets- och miljörisker som alla tvingas leva med om inga genomförandebeslut tas i djupförvarsfrågan medan förutsättningarna (kompetens, demokrati, teknik, ekonomiska resurser) för ett ansvarsfullt omhändertagande föreligger?
- ⇒ Vad skiljer mellan myndigheternas krav på ett djupförvar för använt kärnbränsle i Sverige och Finland (om något)?
- ⇒ Vad anser ni om SKB:s utredning om djupa borrhål?
- ⇒ Kan svenska myndigheter i något läge acceptera att en organisation med hjälp av demonstrationer och sabotage mot provborrningar omöjliggör vidare kunskapsinhämtning efter att en kommun i demokratisk ordning beslutat att där välkomna en platsundersökning?
- ⇒ Varför har ni inte i remissvaret kommenterat att SKB i sin säkerhetsanalys inte behandlat avsiktligt intrång i förvaret?
- ⇒ Vilken organisation/institution skall svara för safeguard-redovisningen (IAEA-krav) efter det att förvaret tillslutets?
- ⇒ Fördelar respektive nackdelar med återtagbarhet?
- ⇒ Handlingsplan för fortsatt arbete med slutförvarsfrågan efter ett eventuellt haveri i svenska anläggningar?
- ⇒ Vilken är den svagaste länken i transportererna?
- ⇒ Vid riskbedömning av CLAB vilken tid är tekniskt rimlig att använda anläggningen?
- ⇒ Hur har SKB kommit fram till materialvalen i KBS-3?
- ⇒ Vilka är de två svagaste länkarna i SKB:s metodval?
- ⇒ Vilken handlingsberedskap har SKB om KBS-3-metoden visar sig inte uppfylla kraven?
- ⇒ Hur ska man plugga hålet? Kan bentoniten lösas upp/tandkrämseffekten när (om) berget utsätts för högt tryck och reverterad grundvattenrörelse under istid?
- ⇒ Hur går man vidare om inget alternativ är tillräckligt bra? (Kopplat till hanteringen av villkorslagen.)
- ⇒ Finns det någon annan metod i andra länder som har samma berg där man kan jämföra?
- ⇒ Skulle transmutation ur en säkerhetsaspekt vara en bra metod om inte lagen och beslutet om avveckling av svensk kärnkraft inte finns?
- ⇒ Hur djup kan glacialisarna erodera ner berggrunden under 100000 år (min-max)?
- ⇒ Om Mörners hypotes, som verkar få allt större vetenskapligt stöd, om kraftiga jordbävningar stämmer: Kan en karta där sannolikheten för jordskalv efter en istid framställas (bör ha samband med landhöjningshastighet)? En sådan karta kunde vara vägledande för platsvalsregion.
- ⇒ Varför har SKB ändrat begreppet ”slutförvar” (enligt lagtexten) till ”djupförvar”? Vad är fysiska skillnaden? Vad säger myndigheterna om ”slutförvar” respektive ”djupförvar med återtagbarhet”?
- ⇒ Hur ska information och kunskapsöverföring ske?
- ⇒ Hur kan återtagbarheten garanteras med KBS-3-metoden?
- ⇒ Varför bara utreda en metod? Finns det inte skäl att satsa på något alternativ, exempelvis djupa borrhål?
- ⇒ Hur påverkar tryckkrafterna från isen under en kommande istid förutsättningarna för ett slutförvar enligt KBS-3-metoden?
- ⇒ Vilken påverkan kan istiden ha, t.ex. förkastningar, vad händer med kapseln då?
- ⇒ Är det lämpligt att lägga ett slutförvar tätt intill ett kärnkraftverk i drift eller annan kärnteknisk anläggning? (Haveri under deponeringstiden, vad händer?)
- ⇒ Om alla 3 ”borr”-kommuner har likvärdigt berg...
Hur mycket betyder folkopinionen då för ett slutligt val?
Hur mycket betyder kritik mot delar av slutrapporten för slutligt ställningstagande?

- ⇒ Kan kommunerna med 100% säkerhet avvisa etablering/detaljundersökning, om provborrningar visar på säker berggrund?
- ⇒ Antagande: Forsmark och Oskarshamn bortfaller p.g.a. otillräckligt eller för dåligt berg. Tierp har bra berg, men i en folkomröstning säger man Nej. Vad händer då?
- ⇒ Igår sa SKB att man anser sig ha uppfyllt regeringens krav på bl.a. en samlad utvärdering av slutförda förstudier och övrigt underlag för val av platser för platsundersökningar. SKB har dock gått vidare utan slutförda förstudier. Slutrapporter saknas ännu idag för Tierp och Älvkarleby. För Hultsfred är inte remissbehandlingen avslutad. Först i mars förväntas kommunfullmäktige fatta sitt beslut. Slutrapport kan rimligen inte föreligga förrän vid halvårsskiftet. Är det trovärdigt att strunta i den demokratiska processen? Har förstudierna egentligen bara varit en täckmantel för de redan förutbestämda platserna Oskarshamn och Forsmark?
- ⇒ Vilken typ av strålning, alfa, beta, gamma finns i bränslet när det tas ut ur reaktorn? Hur förändras strålningen med tiden?
- ⇒ Kapselskada i förvaret under driftstiden (ca. 50 år) kan betyda snabb skada upp till biosfären. Hur kommer förvaret att säkras under driftstiden från sådan smitta? Vatten som pumpas ur stoppas?
- ⇒ Vilka funktionsvillkor grundar SKB sitt metodval på?
- ⇒ Vilka belägg finns det för att berget i ett djupt borrhål på 4 km vill skjuta ihop men inte på 500 m djup? Har betydelse för trycket (vattentryck eller bergtryck).
- ⇒ Vad är skillnaden beträffande strålnings skydd vid vertikal förvaringsmetod jämfört med horisontell vid en olycka?
- ⇒ Är KBS-metoden lösningen till alla kärnavfallsproblem oavsett vad som ska förvaras, 500 m ner i berget? (Jämför upparbetning och direkt förvaring.)
- ⇒ Är metoden färdigutvecklad med funktionskrav? Vet man vad man letar efter?
- ⇒ Kan man tänka sig torr lagring en begränsad tid (100-200 år) för att sedan gå över till ett geologiskt förvar?
- ⇒ Varför ställa olika metoder mot varandra om de inte utesluter varandra?
- ⇒ Jämför djupa borrhål med KBS-3 utifrån a) grundvattensänkning, b) värmeutveckling i övre lagret (ca. 100 m), c) risk för att ge en geologisk signatur påminnande om kopparmalm.
- ⇒ Om ATW i USA lyckas med sitt mål att demonstrera, att transmutation är en genomförbar teknik inom 15 år och tekniken är miljömässigt och etiskt försvarbar, finns det då beredskap för att deponera det transmuterade avfallet enligt modifierad KBS-metod?
- ⇒ Man har konstaterat att främmande föremål av olika storlek ibland krockar med jorden, då bildas kratrar. Vad inträffar om det blir träff mitt i prick där avfallet ligger?
- ⇒ Varför reagerade SKB så negativt på Tierps remissyttrande?
- ⇒ Varför väljer SKB att komma med oklara hänvisningar (ej fullständiga svar) på kommunens frågor på den preliminära slutrapporten?
- ⇒ Hur stor grundvattensänkning ger ett KBS-3-förvar för 9300 ton avfall? Under hur lång tid?
- ⇒ Kommer SKB göra en säkerhetsanalys vad gäller eventuellt läckage av radionuklider genom tunnlar och schakt. Slutförvaret är byggt och förslutet, ramp och schakt igenfyllda av bergkross (och bentonit?). I SITE 94, sid. 71, 133, står det "Denna fråga har beaktats i SITE 94 med en enkel modell. Resultatet tyder på att denna transportväg kan försummas, men osäkerheterna är stora och problemet bör analyseras mer i detalj."
- ⇒ Varför har man inte undersökt fler bergområden? Varför undantar SKB områden, som ser bra ut på ytan från platsundersökning?
- ⇒ Varför försvann Hultsfred? Berget var ju bra (på ytan i all fall) och folket vänligt sinnat?
- ⇒ Varför har man inte i valet av preliminära platsundersökningsområden sökt gallra bort värdefulla naturvårdsområden (riksobjekt för naturvården, nyckelbiotoper, Natura 2000- områden m.m.)? Kan grundvattensänkning (från kärnavfalls lagret) påverka ovanstående negativt? Använder man sig av försiktighetsprincip för att inte påverka ovanstående negativt?
- ⇒ Dialogprojektet fastställde att "det bör övervägas om MKB-processen skall arrangeras av annan instans än sökanden för att garantera opartiskheten." På vilket sätt har SKI följt upp detta och vilken slutsats har man kommit till?
- ⇒ Vem/vilka anser myndigheterna ska formulera och värdera funktionsvillkoren för ett slutförvar?
- ⇒ SKB sade i sin redovisning att man med KBS-3 uppfyller myndigheternas säkerhetskrav. Men kraven från SKI är inte beslutade, är detta tillfredsställande?
- ⇒ SKB avfärdar transmutation av politiska och ekonomiska skäl. Hur ser myndigheten på säkerhetsfrågor vid transmutation? Och hur värderar myndigheterna en något större kvantifierbar risk inom en nära framtid kontra en kalkylerad risk utspridd över en mycket lång tidsperiod – speciellt med hänsyn till den övergripande målsättningen att inte lägga bördor på kommande generationer?
- ⇒ Dialogprojektet fastställde att "andra parter i processen måste ges tillräckliga ekonomiska resurser för att kunna medverka i processen". På vilket sätt har SKI följt upp detta och vilken slutsats har man kommit till?

- ⇒ Hur många är experter respektive politiker i SKI:s styrelse?
- ⇒ På vilket sätt rankar myndigheterna följande uttolkningar av kravet att inte lägga bördor på framtida generationer? Handlingsfrihet för kommande generationer, skydd för kommande generationer, förslutet förvar ska ej kräva aktivt underhåll/kontroll, utveckling och genomförande av deponeringen får inte ta för lång tid.
- ⇒ I SKI:s yttrande över KBS-2-programmet (1979-12-18) anser SKI att det är tveksamt om det uran, plutonium och koppar som ett slutförvar innehåller kommer att få ligga kvar i framtiden. Är detta en bedömning som SKI fortfarande har? Om ej, vilka faktiska omständigheter har fått SKI att frågå den bedömningen?
- ⇒ En beräkning av SSI på "farligheten" av förvaring där fyra kapslar anses vara skadade i ett förvar?
- ⇒ Tänker myndigheterna ge en enkel beskrivning av strålningsrisken och den överdrivna "skräcken" för just strålning?
- ⇒ I Sverige finns behov av att djupförvara ca. 8000 ton använt kärnbränsle. I Finland finns behov av att djupförvara ca. 2600 ton använt kärnbränsle. Norge (Halden-reaktorn) har sannolikt behov av att omhänderta ≤100 ton använt kärnbränsle. Danmark (Risö forskningscenter) har sannolikt behov av att omhänderta ≤100 ton använt kärnbränsle. Hur många djupförvarsplatser för detta kärnavfall är att förorda ur strikt och enbart säkerhetsmässig aspekt? En? Två? Tre? Fyra? Fler än fyra?
- ⇒ Tidsintervallet från uppkomsten av första svenska kärnavfallet till slutligt omhändertagande antas bli ca. 80 år, dvs. motsvarande tre generationer forskare, tekniker, politiker osv. Det är troligen både möjligt och rimligt att överföra kunskaper och annan nödvändig information mellan dessa generationer. Under samma tidsperiod kommer sannolikt också ett 20-tal svenska riksdagsval att genomföras. På vilket sätt avser svenska myndigheter på riksplanet att idag säkerställa att kärnavfallet verkligen också kommer att bli omhändertaget med betryggande säkerhet? (Annorlunda uttryckt: Att inom vår demokratis ramar göra ett beslut resistent mot populism, opportunism och okunskap, så att vi förskonas från ett scenario av typen att riksdagen om fem år beslutar att använda insamlade medel avsedda för omhändertagandet (kärnavfallsfonden) till något helt annat, fyra år senare beslutar att någon gång i framtiden låta skjuta upp avfallet i rymden, fyra år senare ändrar beslutet till att dumpa avfallet i Hornavan, fyra år senare..)
- ⇒ Vad har samhället för resurser att hantera den psykosociala oron, exempelvis bojkott av livsmedel?
- ⇒ Vilka konsekvenser skulle ett (eventuellt) förhållande/fördröjande/försvårande av inhämtandet av kunskaper om berggrunden, som definitivt är nödvändiga för att rätt bedöma ett tillämpligt djupförvars säkerhet, få?
- ⇒ "SKB:s övergripande mål är att åstadkomma ett djupförvar inom en rimlig tid på en plats där säkerhetskraven kan uppfyllas." Vad anser SKI/SSI är en rimlig tid respektive acceptabel längsta tid för att åstadkomma ett djupförvar?
- ⇒ Avståndet mellan Forsmark i Östhammars kommun och Olkiluoto i Euraåminne kommun är ca. 20 mil. Antag att berggrunden vid såväl Olkiluoto som Forsmark visar sig uppfylla alla svenska och finska myndigheters säkerhetskrav på ett djupförvar. Finns det då några andra säkerhetskrav som kan göra den ena platsen lämpligare än den andra? Vilka?
- ⇒ Kopparbakterier (sulfid-anaeroba): I vilken miljö kan de utvecklas – korrodera koppar? Under vilka förutsättningar skulle de kunna korrodera kopparkapslarna?
- ⇒ Varför finns ingen riskanalys för KBS-3-metoden att jämföra med övriga metoder?
- ⇒ Finns det något bättre alternativ än KBS-3-metoden?
- ⇒ Om Mörners hypotes om "reverterad" grundvattenrörelse under istid stämmer – att isen pressar vattnet ur berget: Hur påverkar en reverterad grundvattenrörelse kärnavfalls lagret – speciellt bentoniten?
- ⇒ Vad betyder värmeutvecklingen för lagringsmetoden?
- ⇒ Varför har inte underlagsrapporter (t.ex. kriterier för bergets säkerhet, grundvattensänkning) utsatts för expertkritik och genomlysning liksom SR 97?
- ⇒ Hur ska man få folklig acceptans för KBS-3-metoden då inga andra alternativ finns?
- ⇒ Varför har inte N-A Mörners vetenskapliga hypoteser tagits på allvar? Hög frekvens av jordbävningar efter istid? Nybildade förkastningar? Reverterade grundvattenrörelser under istrycket (vattnet pressas ut ur berget)? Om hypotesen stämmer hur kan det då påverka säkerhetspolicyn?
- ⇒ Varför inte en strategisk MKB som hjälp för kommunerna vid bedömningen av platsvalet?
- ⇒ Varför godtar regeringen och myndigheterna att SKB väljer lägsta antal alternativ för platsundersökning?

Sammanställning av inlämnade skriftliga frågor vid utfrågningen i Hultsfred/Oskarshamn

- ⇒ Skall SKB fortfarande provdeponera 10% och därefter utvärdera under längre tidsperiod?
- ⇒ Om kärnkraftproduktionen fortsätter efter 2010 räcker planerat djupförvar för en ökad volym?
- ⇒ I hur många våningar kan slutförvaret läggas med bibehållen säkerhetsnivå?
- ⇒ I ett slutförvar kommer kapslarna att värma upp bentoniten. Hur tätt kan kapslarna ligga och hur nära kan förvarsgångarna vara utan problem?
- ⇒ Hur stor blir bakgrundsstrålningen i tunnlar och schakt under driftfasen då kapslarna skall läggas in? Synergieffekter med andra kemiska ämnen?
- ⇒ Kan en eventuell brist på bentonitlera bli begränsande för KBS-3-metoden?
- ⇒ Är en tunnare kapsel en säkrare kapsel eller bara en billigare kapsel?
- ⇒ Hur tunna kan kopparkapseln utföras med tillräcklig säkerhet?
- ⇒ Hur skadas marken, miljön etc. av KBS-3-metodens grundvattenavsänkning?
- ⇒ Ännu finns inga "fungerande" kapslar. Hur säker är man på att man kommer att lyckas med konstruktionen och metoder för provning?
- ⇒ Vi har sett en siffra att 0,1% av kapslarna kan komma att vara otäta. Hur vet man att det inte blir fler? Vad händer med utläckaget från de fem kapslar som blir otäta?
- ⇒ Vad händer med KBS-3-metoden om man inte lyckas med svetsningen av kopparkapslarna? (Enligt det underlag vi fått så får högst 0,1% vara felaktiga.)
- ⇒ Hur tar man hand om "länsvattnet"?
- ⇒ Om barriärerna angrips av korrosion, bakterier eller annat, finns då alternativa lösningar?
- ⇒ Varför har inte SKB haft en systematisk geologisk urvalsprocess vid val av kommun, "bästa berget"?
- ⇒ Diskrimineringsfaktorer i plastlokaliseringen finns nu angivna i R-00-15. Varför kom rapporten så sent dvs. när förstudierna nästan var klara? Är kraven på berget härledda från säkerhetsanalysen? Är de tillämpade i platsvalet?
- ⇒ Varför valde SKB Östhammar/Tierp före Hultsfred?
- ⇒ Varför har SKB använt kriteriet "geologisk bredd" när det inte tidigare funnits med som ett urvalskriterium?
- ⇒ Ingen plats ovan högsta kustlinjen har valts ut. Vad har vattenkemi och geologi haft för betydelse i detta sammanhang?
- ⇒ Vi har förstått att SKB för att undvika sprickzoner kan dela upp förvaret i flera delar. Hur många delar kan man dela upp förvaret på? Vad är "orimligt många delar", R-00-15 sid. 57.
- ⇒ Man har sagt att berget på Äspö är för sprickigt för ett slutförvar – är det bättre på Simpevarpsshalvön?
- ⇒ Det är förmodligen ekonomiskt fördelaktigt att lokalisera slutförvaret nära CLAB. Vilken betydelse har ekonomin haft vid platsvalet?
- ⇒ I strålskyddslagstiftningen anges: "Slutförvar för använt kärnbränsle skall utformas så att den årliga risken för en representativ individ som utsätts för den största risken blir högst en på miljonen." Vad betyder detta? Har strålskyddskriterierna haft någon betydelse vid platsvalet?
- ⇒ Vill SKB ha ett kustnära förvar för att få stor utspädning av utläckande radioaktiva ämnen? Frågan är allmänt belyst. Slutsatser för slutförvarets lokalisering saknas.
- ⇒ Det har angetts att det är bra med lite grundvatten för förvaret. Om det är för lite grundvatten, vilken inverkan har det på bentoniten? Behöver den en minsta jämn vattenmängd för att svälla eller kan det bli spänningar på kapseln om bentoniten sväller ojämnt?
- ⇒ Hur är det med slutförvaren för annat långlivat låg- och medelaktivt avfall? Kan de komma att förläggas vid kärnbränsleförvaret? Ska detta undersökas vid en platsundersökning? Vad ska kommunen ta ställning till?
- ⇒ Enligt en lokal tidningsartikel med uttalande av Olle Zellman, finns fördelar med en lokalisering under havet. Är det något som SKB överväger?
- ⇒ Vilka är SKB:s fortsatta planer för lokalisering av kapselfabrik och inkapslingsanläggning?
- ⇒ Varför ändrade SKB planerna för lokalisering av inkapslingsanläggning från slutförvaret till CLAB?
- ⇒ Angiven storlek på förvaret, ca. 4500 kapslar, bygger på en avveckling av kärnkraften. En reaktor är avstängd men inga ytterligare beslut finns. Kan förvaret förstöras för ytterligare några års avfall utan problem och har det i så fall någon betydelse för platsvalet?
- ⇒ Lämpar sig slutförvaret bäst vid kusten än i inlandet? (Högre belägna områden = inströmningsområde för grundvatten. Lägre belägna områden = utströmningsområde för grundvatten.)
- ⇒ Saltvatten/sötvatten? Fördel eller nackdel vid ett slutförvar.
- ⇒ Vad är det värsta som kan inträffa i slutförvaret efter tillslutning?
- ⇒ Hur har land/sjötransporter vägts in i platsvalet? Risk? Ekonomi? Opinion?

- ⇒ FUD 98 regeringsbeslut 1 2000-01-24: "SKB AB skall: Redovisa en samlad utvärdering av slutförda förstudier och övrigt underlag..."
Hur har detta regeringskrav uppfyllts då förstudierna ännu inte är avslutade?
- ⇒ Ekonomi spelar alltid en avgörande roll i stora industriprojekt. Har SKB någonstans redovisat bedömda/beräknade kostnader för de olika alternativa platser man har förstuderat/valt ut till platsundersökning på djupet? Om de finns beräknade, hur stora är de?
- ⇒ Vad har ekonomin för prioritet i fråga om platsvalet? SKB bör redovisa vad de olika alternativen kostar. Vad är redovisat?
- ⇒ Från Hultsfredsperspektivet vill vi veta varför SKB valt att ta bort området väster om Hultsfred (I) med god infrastrukturell förutsättning och i stället valt område II, ett relativt outrett område öster om Målilla. Varför frångår SKB sin egen preliminära slutrapport?
- ⇒ SKB föreslår 3 platser (Oskarhamn, Tierp, Östhammar). Vad gör SKB och vad anser SKI om 1 eller 2 av dessa platser måste lämnas under platsundersökningsskedet?
- ⇒ Regeringens beslut om FUD-98: Enligt regeringens bedömning är det nu möjligt att ange det ytterligare material som behövs för att kunna ta ställning till val av metod "som en planeringsförutsättning för platsundersökningarna". Definiera planeringsförutsättningarna? Kommer SKI att rekommendera regeringen att fastställa KBS-3 som planeringsförutsättning?
- ⇒ Enligt SKB:s presentation av systemanalysen avförs alla alternativ på strategisk nivå. Betyder detta att endast de geologiska alternativen kvarstår i det fortsatta programmet och MKB-redovisningarna?
- ⇒ I den jämförande tabellen på sid. 78 i FUD-K ges ett minus för djupa borrhål, dvs. dessa skulle ge en ökad börda på kommande generationer. Är inte detta en SKB-värdering? Skulle det inte lika väl kunna vara ett + för metoden? Hur ställer sig SKI till SKB:s analys?
- ⇒ Ordet metodval är knappast rättvisande. SKB har inte tagit fram något alternativ till sin KBS-3-metod. Det blir alltså inget val! Vad har SKI gjort för att få fram alternativa metoder?
- ⇒ Regeringen har uppmanat SKB att undersöka alternativ till KBS-3-metoden, nämligen djupa borrhål och nollalternativet. SKB påstår att metoden "djupa borrhål" skulle bli mycket dyr. Anser SKI att detta är riktigt?
- ⇒ SKB medger att det använda kärnbränslet ska kunna ligga i CLAB i 100 år eller mer. Under den tiden skulle man kunna forska vidare. Anser SKI att detta är en framkomlig väg?
- ⇒ Avsnitt 1.4.2, sid. 32: SKB konstaterar att avfallet ska göras otillgängligt. Men på andra ställen (6.6) i rapporten sägs att det är återtagbart. Vad menar SKB? Vad gäller? SKB påstår att bränslet i sig självt är svårslösligt i vatten. Rön från USA har visat att plutonium är lösligare i vatten än man tidigare trott. Vad anser SKI om dessa motsägande uppgifter?
- ⇒ KBS-3-metoden är sårbar! Det kan bli gasutveckling i kapslarna, och de kan gå läck, använt kärnbränsle kan föras i bergets sprickor upp till jordytan. Varför stoppar inte SKI en metod som SKB inte kan garantera att den fungerar?
- ⇒ Avsnitt 6, sid. 81: "Djupförvaret...ger god långsiktig säkerhet samtidigt som möjligheterna bibehålls för framtida generationer att, om man så önskar, återta avfallet eller förändra förvarsförhållandena." Anser SKI att man kan garantera god långsiktig säkerhet, om bränslet ska förvaras i miljontals år?
- ⇒ Avsnitt 8.2.2, sid. 110-111. SKB påstår att man "skapat bra förutsättningar och former för framtida samråd." I själva verket har SKB utnyttjat sitt stora ekonomiska övertag för att sprida sin propaganda. Förstudiekommunerna har också fått sin del, medan miljöorganisationerna knappast fått något stöd. Vad kommer SKI att göra för att fördelningen ska bli mer jämbördig?
- ⇒ En lokalisering till Simpevarpshalvön kan enligt SKB ifrågasättas med hänvisning till bergets kvalitet. Hur kan vi vara säkra på att man inte minskar på säkerhetsmarginalerna om man vill att slutförvaret ska lokaliseras dit?
- ⇒ Euratomfördraget Artikel 2 punkt F. Gemenskapen skall utföra den rätt som tillkommer gemenskapen över klyvbart material. Klyvbart mtrl i artikel 197 – uran + plutonium.
- ⇒ Strålskyddet skall vara så starkt som är ekonomiskt och tekniskt rimligt (sid. 42). Vad blir slutsatsen av sådant påstående?
- ⇒ Risk 10^{-6}/år. Avser risken dödliga skador, livslång invaliditet eller vad? Vilken norm L_{50} eller något annat?
- ⇒ Är SSI:s kriterier för stråldoser satta efter avvägningar mellan risker-nytta?
- ⇒ Vilken betydelse ska strålskyddskriterierna ha vid platsvalet?
- ⇒ Vilka dokumentationskrav har myndigheterna på förvarets placering?
- ⇒ Hur pass bundna är vi av beslutet att frågan skall avgöras nu och inte överlämnas på kommande generationer?
- ⇒ Vems avfall ska vi lagra?
- ⇒ Varför kan vi inte vänta 40 år till innan vi slutförvarar?

- ⇒ Det finns stor oro hos allmänheten att vi i Sverige kan tvingas ta emot utbränt kärnbränsle från utlandet (t.ex. inom EU). Man vill inte ta mera kärnavfall än vad vi själva producerat i Sverige. Hur beaktas denna oro främst i diskussionerna om metodvalet?
- ⇒ Vid granskningen av SR 97 har framkommit kritik mot brister i metodiken för val av scenarier. Kan detta medföra att kritiska scenarier missats vilket i sin tur kan resultera i att doserna som myndigheterna angivit överskrids för KBS-3?
- ⇒ Hur påverkar växthuseffekten vattennivån?
- ⇒ Vad krävs för att genomföra transmutation, vilka energimängder måste tillföras?
- ⇒ Vad har fransmännen för erfarenhet av sitt transmutationsprogram?
- ⇒ Hur kan man säkra kärnavfallskompetensen under 100 år, för att "vänta och se"?
- ⇒ Hur begränsande är ekonomin i metodvalet? Finns det ett pris på säkerheten?
- ⇒ Om kärnkraftverket är i drift. Hur nära kan man lägga djupförvaret med hänsyn till risken för ett haveri i kraftverket som omöjliggör tillträde till förvaret?
- ⇒ Enligt SKB:s tidplan skall inkapslingsanläggningen börja byggas innan platsen för slutförvaret är beslutat. Varför?
- ⇒ Scenariot i SR 97 med framtida istider. Ett seminarium i Oskarshamn visade att det finns klara invändningar mot SKB:s scenario. Oskarshamn kan komma att vara ovanför havsytan under mycket längre tider än vad SKB hävdar. Vilka konsekvenser drar SKB av detta?
- ⇒ För att valet av platsundersökningskommuner skall vara trovärdigt är det viktigt att valet bygger på en så objektiv utvärdering som möjligt av "mätbara" faktorer. Lika viktigt är det att argumenten för att välja bort är motsvarande objektiva. Är de argument som framförs på sid. 179 i FUD-K (industrietableringen) om Hultsfred objektiva?
- ⇒ SKB anser att 0,1% av kapslarna kan komma att vara otäta. Vilket procenttal kan accepteras? Är 0,1% felaktiga kapslar relevant att räkna med?
- ⇒ Bakteriell påverkan: Frågan är inte färdigutredd. Kan bakteriell påverkan äventyra KBS-3-metoden?
- ⇒ Mörner menar att postglaciala förkastningar kommer att äventyra säkerheten. Är SKI beredda att godta den "allmänna geologiska uppfattningen" om postglaciala förkastningar eller fordras ytterligare undersökningar?
- ⇒ Angående berget som betydelsefull förutsättning för KBS-3-metoden: Har verkligen bergsäkerheten, inom ramen för i förstudien ingående 6 kommuner, fått en trovärdig vikt? Det vill säga "det bästa/säkraste berget" avseende berget i de 6 kommunerna.
- ⇒ Enligt SKI:s granskning av SR 97 har säkerhetsanalysen inte visat på "avgörande brister". Betyder det att myndigheterna ger klartecken till metoden?
- ⇒ Hur ska lekmän klara av att bedöma vad som är rätt när experter har olika uppfattningar?
- ⇒ Vilka krav ställer myndigheterna på säkerheten vid avsiktligt eller oavsiktligt intrång i förvaret?
- ⇒ Kommer myndigheterna att granska SKB:s faktorer t.ex. respektavstånd på "10-tals meter" till sprickzoner? Hur kommer myndigheterna att följa upp resultaten mot kriterierna?
- ⇒ Vilka är de svaga länkarna i KBS-3-metoden?
- ⇒ "Inga beslut förrän vi är mogna för det" (Tönis Papp). Vilka är vi?
- ⇒ OECD/NEA:s och SKI/SSI:s synpunkter beträffande KBS-3-metoden redovisas väl korrelerade och med enbart positiva omdömen. Vilka övriga omdömen finns (negativa synpunkter, avvikande uppfattningar OECD/NEA och SKI/SSI)?
- ⇒ Finns internationell forskning beträffande djupa borrhål och DRD? Hur långt har forskningen kommit?
- ⇒ Vad är definitionen på säkert berg?
- ⇒ Återtag efter slutförvar. Risk eller möjlighet?
- ⇒ Nollalternativet är inte aktuellt enligt kommunens syn. Det kan leda till orimliga konsekvenser. Är KBS-3 det enda realistiska alternativet?
- ⇒ På sid. 60 i metodredovisningen står en del intressant information om konsekvenserna av ett övergivet CLAB. Hur kan man då från SKB välja platsundersökning i närområdet (Simpevarp) och likaså vid Forsmark? Säkerhet kontra faktum av ekonomisk karaktär.
- ⇒ O-alternativet, jmf lösblad.
- ⇒ Har SKB planer för återtag av kapslar under driftskedet? Kommer SKB att underlätta eller försvåra återtag efter förslutning?

Svar på fråga 3 i enkät 1. ”Vilken är den viktigaste frågan som du vill ha svar på idag?”

(Varje nytt svar/person är markerad med ⇒. Svaren är ordagrant återgivna från enkäterna, med undantag för ev. oläsliga ord vilka markerats med (?). Klammer används då ord infogats i texten).

Deltagare i utfrågningen på Österbybruks herrgård

Svar från gruppen ”tidigare engagerade i kommunens förstudiearbete; politiker/tjänstemän i kommunen”

- ⇒ Inställningen till slutförvaret hos publiken
- ⇒ Varför myndigheterna ej har följt upp kraven på alternativredovisningar, utan låtit SKB gå på
- ⇒ Säkerhetsfrågan, demokratifrågan
- ⇒ Demokratifrågan + säkerhetsfrågan
- ⇒ Hur säker är KBS-3
- ⇒ Transportfrågan, psykosociala frågor
- ⇒ Säkerheten
- ⇒ Hur man gör för att säkerställa att det ej förekommer hål/sprickor i borrhålet där kapseln skall förvaras
- ⇒ Varför man valt de platser som nu redovisats för vidare platsundersökning
- ⇒ Finns problem med att placera avfallet inom 5 mils omkrets från kärnkraftverk
- ⇒ Om KBS-3 metoden är den bästa
- ⇒ Är metoden den bästa
- ⇒ Varför metodvalet inte skötts på ett seriöst sätt
- ⇒ 1. Utred Mörners hypotes om vad som händer med berget under/efter en istid
- ⇒ 2. Bättre användning av GIS för att hitta bästa berg utan konflikt med andra markanv.intressen
- ⇒ Att eliminera alternativen till KBS-3 och att visa att KBS-3 är så säker det är överhuvudtaget möjligt åstadkomma ett säkert förvar
- ⇒ Metodval
- ⇒ Finns det något reellt alternativ
- ⇒ Avfallet, säkerhet
- ⇒ Säkerheten
- ⇒ Är SKB:s metod förankrad i samhället och vetenskapvärlden
- ⇒ Önskar bara försöka lära mig mer. Tror inte någon har svar på om det verkligen är säkert i så långa perspektiv
- ⇒ Säkerheten för djupförvaret
- ⇒ Blir någon anställd på SKI eller SSI om personen är negativt inställd till kärnkraft
- ⇒ Säkerhets – riskbedömning SKB-3 metoden
- ⇒ Säkerheten av förvaringen
- ⇒ Om det finns andra alternativ än KBS-3. Säkerheten viktig
- ⇒ Belysa konsekvenserna om innehållet sprids ut från en kapsel
- ⇒ Har ingen särskild fråga
- ⇒ Fråga 9 i det skriftliga frågeunderlag som jag lämnat till Anna Schytt
- ⇒ Kommer SKB att klara att tillsluta kapseln så att den håller
- ⇒ Berg, bentonit och vatten. Hur kommer kapseln att balanseras i bentoniten för att inte sjunka ner mot berget
- ⇒ Finns det någon fråga som inte tidigare är ställd. Hur lyder i så fall den
- ⇒ Säkerhet
- ⇒ Förhoppningsvis vet jag det i morgon
- ⇒ Transport och säkerhet i transport
- ⇒ Långsiktig säkerhet, transportfrågor
- ⇒ Hur kan vi få tillräckligt kunskapsunderlag för att kunna välja metod
- ⇒ Varför just 500 m ner i berget (gäller KBS-3)
- ⇒ Vad som måste till för att få ett alternativ till KBS-3 metoden
- ⇒ Jag tror att det inte är för att få svar på den ”viktigaste” frågan som människor kommer hit idag. Det är för att resonera och diskutera, för att få beskåda en mångfald av värderingar och med hjälp av detta kan vi kanske komma fram till vår egen hållning längre fram

Svar från gruppen ”intresserad utan tidigare engagemang”

- ⇒ Långsiktig säkerhet, vad händer med förvaret KBS-3 om 1000 år o senare t.o.m. kommande istider de närmaste 200000 år, vilka är de kritiska situationerna
- ⇒ * att KBS-3 är det enda rimliga lagringsalt.
- ⇒ * att strålningsvärmen inte skadar kapsel och buffertar i det långa tidsperspektivet
- ⇒ Oklarheter i SKBs arbete lyfts fram
- ⇒ Håller KBS-3 för istida bergrörelser med hänsyn till Mörner-geologernas kritik
- ⇒ Riskerna, säkerheten – långsiktigt miljöansvar
- ⇒ Förvaring av utbränt kärnbränsle
- ⇒ Avfallsets farlighet och avklingning med tiden
- ⇒ Synpunkter på hur processen bör gå till vid val av metod och plats: Vilken möjlighet tänker man ge åt vetenskapliga invändningar och DIALOG-projektets synpunkter i urvalsprocessen att påverka
- ⇒ Motiv för val av metod, pos. o neg inslag

Svar från gruppen ”arbetar på myndighet”

(OBS: även personer från andra myndigheter än SKI och SSI kan ha svarat här)

- ⇒ Kommunernas inställning till metod- och platsvalsprocessen
- ⇒ Hur SR97 överförs i krav för lokalisering och undersökningsprogram
- ⇒ Få input från allmänheten och politiker till vår granskning
- ⇒ Viktiga frågor från kommunerna
- ⇒ Vilka frågor har kommunen (tekniska)
- ⇒ Vilka frågor kommun och allmänhet önskar få besvarade
- ⇒ SKB:s argument för platsvalet
- ⇒ Allmänhetens- och olika kommunala gruppers behov av och vilja till att diskutera kärnavfallsfrågan ur tekniska och icke-tekniska perspektiv
- ⇒ Frågan om långsiktig säkerhet för KBS-3 metoden
- ⇒ Kan vi gå vidare med KBS-3
- ⇒ Om längre tunnlar är ett seriöst alternativ till KBS-3 metoden. Hur påverkar detta platsundersökningens utförande

Svar från gruppen ”arbetar vid SKB”

- ⇒ Vilka invändningar finns mot KBS-3
- ⇒ Alternativens relevans
- ⇒ Vilka invändningar finns mot KBS-3
- ⇒ Är allmänheten/kommunerna med på SKB:s metodval och motiveringar
- ⇒ Uppfyller SKB:s arbete och redovisningar de krav som regeringen har ställt för att säga OK till platsundersökningar
- ⇒ Vilka invändningar kan det finnas mot valet av KBS-3 metoden
- ⇒ Myndigheternas syn på processen, både metoden och lokalisering. Opponenternas och granskande enheters frågor, var ligger den största frågan (frågorna)
- ⇒ Vad myndigheterna tycker om processen med att lokalisera platsen
- ⇒ Vad är grunden till den oro som vissa opinionsgrupper uppvisar

Svar från deltagare i utfrågningarna i Hultsfred, Oskarshamn och Figeholm Svar från gruppen ”tidigare engagerade i kommunens förstudiearbete: politiker/tjänstemän i kommunen”

- ⇒ Är KBS-3 metoden verkligen det absolut säkraste sättet att ta hand om kärnavfallet?
- ⇒ Lämpar sig slutförvar bäst vid kust eller inland? Vid val av platser tar ni inte ställning till denna sakfråga. Varför har ni inte med Hultsfred som är den enda inlandskommunen? Motiv saknas.
- ⇒ Hur SKB tänkt sig ett ev. återtag under driftskedet. Om återtag, hur har man tänkt förvara återtaget?
- ⇒ SKI/SSI:s krav på säkerhet vid platsval för slutförvar
- ⇒ Alla
- ⇒ Metoden

- ⇒ Ett antal frågor som har diskuterat i vår grupp
- ⇒ Metodvalet
- ⇒ Hoppas få mer kunskap i metodvalet. I viss mån även platsvalet
- ⇒ Kopplingen mellan krav på förvaret och urvalet av platser
- ⇒ Är KBS3 utan tvivel det enda alternativet att gå vidare med?
- ⇒ I hur stor grad har de geologiska säkerhetsaspekterna styrt valet av platser för platsundersökningarna
- ⇒ Säkerhetsfrågor i metodfrågan belyst vad gäller vattensläppet och bakteriell inverkan
- ⇒ Hur ser framtiden ut för Hultsfreds del angående slutförvar?
- ⇒ Säkerheten ang KBS3-metoden
- ⇒ Är vi mogna att övergå till platsund. dvs finns en trovärdig metod – är underlaget för val av und.platser tillräckligt
- ⇒ Vad är den största risken med KBS-3 metoden?
- ⇒ Hur KBS-3 blev ”enda” alternativet som egentligen har utvecklats fullt ut
- ⇒ Transportfrågan
- ⇒ Säkerheten
- ⇒ Är inte säker på att jag än vet vilken som är den viktigaste frågan
- ⇒ Säker metod för slutförvar
- ⇒ Avfallsfrågan är egentligen densamma som med ”vardagligt avfall”, det lägger vi på soptippar, med andra ord, läggs på kommande generationer. Varför kan man då inte vänta med omhändertagandet en viss tid, till forskningen har gått längre. Kanske hittat bättre lösning???
- ⇒ Val av plats, säkerheten även medicinskt sett
- ⇒ Ekonomins betydelse för platsvalet. Vad är de ber. Kostnaderna för resp. alternativ?
- ⇒ Vilka miljökonsekvenser får ett slutförvar
- ⇒ I vilken nivå läggs ribban för bergets säkerhet
- ⇒ 1. ”Polluter Pays Principle” mot EU:s avreglerade elmarknad och internationalisering av svensk kraftindustri.
- ⇒ 2. ”Tjernobylovstånd” = aktiviteter inom en radie av 30 km från en reaktor.
- ⇒ 3. Bränslekutsar i ballistisk ammunition? Kärnreaktion?
- ⇒ Se svaret på fråga 4 [Klargöra var vi faktiskt i verkligheten står idag. Vad är alla olika ”intressenter” överens om? Vad är vi inte överens om? Vilka olika svar finns det på de frågor som finns? Varför är svaren olika?]
- ⇒ Vilka ”negativa” synpunkter på SR 97/KBS-3 metoden har NEA´s resp. SSK/SSI-granskningen givit?
- ⇒ Objektiviteten i fråga om SKB:s val relaterat till portalfrågan ”säkerhet hos berget”?! Dvs säkerhet kontra ekonomi.
- ⇒ Säkerhetsfrågorna i KBS-3

Svar från gruppen ”intresserad utan tidigare engagemang”

- ⇒ Är KBS redan förutbestämt?
- ⇒ Exakt vad för metod
- ⇒ Nollalternativet

Svar från gruppen ”arbetar på myndighet”

(OBS: även personer från andra myndigheter än SKI och SSI kan ha svarat här)

- ⇒ Vad tycker kommunen?
- ⇒ Vad anser kommunen om ”metodvalet” idag?
- ⇒ Om kommun tycker att metodvalsfrågan är tillräckligt diskuterad/omdebatterad innan man går vidare med platsval
- ⇒ Finns förtroende för beslutsprocessen?

Svar från gruppen ”arbetar vid SKB”

- ⇒ Har vi förtroende för vårt arbete i kommunerna.
- ⇒ Hur upplever aktörerna SKB:s val i FUD-K. Anser man att metoden är tillräcklig?
- ⇒ Vad är det som oroar, är det teknik eller känslor? Är beskrivningen för teknisk, pratar vi ”över huvudet” på folk?

Svar på fråga 4 i enkät 1. ”Vad menar du är det viktigaste resultatet att uppnå i denna utfrågning?”

(Varje nytt svar/person är markerad med ⇒. Svaren är ordagrant återgivna från enkäterna, med undantag för ev. oläsliga ord vilka markerats med (?). Klammer används då ord infogats i texten).

Deltagare i utfrågningen på Österbybruks herrgård

Svar från gruppen ”tidigare engagerade i kommunens förstudiearbete; politiker/tjänstemän i kommunen”

- ⇒ Opartiskhet i utfrågningen
- ⇒ Att få så korrekta opartiska svar som möjligt
- ⇒ Få mer svar på frågorna kring KBS-3
- ⇒ Klarläggande i vissa ej fullt klara frågor
- ⇒ Säkerheten, ökad kunskap
- ⇒ 100% säkerhet
- ⇒ Pröva SKB:s argument om metod- och platsval. Påverka SKI och SSI i så måtto att de fördjupar sin granskning ännu mer
- ⇒ Bred överenskommelse om KBS-3 metoden i ca 500m djup i berget
- ⇒ För egen del en ökad medvetenhet. Bästa metoden för ett säkert djupförvar
- ⇒ Belysning av platsvalsfrågan ytterligare
- ⇒ Att få fram att det inte är möjligt att uppnå en stretching av SKB när det inte har funnits några möjligheter för förberedelser. Stor risk för att både SKB och myndigheter kommer använda mötet för att ge processen en falsk legitimitet
- ⇒ Förtydliga problem och lösningar samt risker
- ⇒ Öppna ögonen och påvisa det demokratiska underskottet
- ⇒ Genomlysning av oklara frågor – ytterligare utrednings-/fo-uppdrag till bl.a. SKB
- ⇒ Stärka argumenten för att kunna känna att man fattar ett riktigt beslut
- ⇒ Vilken metod är bäst
- ⇒ Bra genomlysning
- ⇒ Som punkt 3 (avfallet säkerhet)
- ⇒ Kommer kapsel och berg att hålla
- ⇒ Att SKB och myndigheterna visar öppenhet och särskiljer sina roller
- ⇒ Att genomlysna frågan. Att visa en ärlig vilja från myndigheterna att man vill ha med allmänheten i diskussionen
- ⇒ Tilltro till säkerhet
- ⇒ Att olika uppfattningar och åsikter kan röna förståelse och förhoppningsvis en gemensam syn på förvaringen
- ⇒ En bred belysning från olika grupper i samhället på SKB:s arbete
- ⇒ Att blottlägga underliggande strukturer och värderingar – Kjell Anderssons ambition är mycket angelägen men kommer tyvärr in alldeles för sent i processen
- ⇒ Ökad kunskap för att ta ställning i KF
- ⇒ Fullständig säkerhet? Om inte, var lämnar innevanarna reklamationen om 200 år
- ⇒ Fokusera på riskerna
- ⇒ Större kunskap
- ⇒ Belysa säkerhetsaspekterna så långt det är möjligt
- ⇒ Sprida kunskap i ämnet
- ⇒ Kunskap – förståelse
- ⇒ Göra mig själv bättre rustad för att svara på människors frågor
- ⇒ Att samtliga frågor besvaras så att frågeställarna är nöjda
- ⇒ Jag vill bli styrkt i min uppfattning att KBS-3 är det enda rätta – uppleva trovärdighet
- ⇒ Öka kunskapen. Belysa nya frågeställningar
- ⇒ Att få veta mera i ämnet. Men det saknas oberoende forskare och experter i ämnet vilket är bedrövligt
- ⇒ Att påvisa vilka frågor som det måste forskas ytterligare på och att denna forskning måste göras
- ⇒ Att kommunerna har fått möjlighet att till en samlad expertis, SKB/myndigheter, kunna ställa sina frågor och ett svar

Svar från gruppen ”intresserad utan tidigare engagemang”

- ⇒ Att de kritiska synpunkter som finns på urvalsprocessen blir kända och dokumenterade – och förhoppningsvis besvarade
- ⇒ Man bör ha ett bättre kunskapsunderlag efter dagens redovisningar
- ⇒ En ödmjukare SKB inför framtidsfrågorna och samtidigt en tuffare myndigheter som vi kan lita på (“inte säga ja med en massa förbehåll utan säga vi avvaktar t.v. till vissa kritiska frågor är utträtade”)
- ⇒ Att geologisk kunskap är övertygande ang. bergmassan Mehedeby (Tierp)
- ⇒ Alla parter, alla likvärdig möjlighet att få fram sina frågor, att svaren är djupa, mångsidiga, klagörande. Öpartisk utfrågning och besvarande av frågor
- ⇒ Övertygelse om att KBS-3 är bästa metoden att gå vidare med. Tidplan med hänsyn till politisk stabilitet
- ⇒ Blotta svagheterna i metod- och lokaliseringsprocessen och därmed belysa kommunernas och människornas position i frågan
- ⇒ Hur man tänker sig förvaring, hoppas på vidare användning. Låt minst 2-3 generationer först få studera ärendet innan det göms för gott
- ⇒ Att få klarhet angående risker och möjlighet att klara problemen

Svar från gruppen ”arbetar på myndighet”

(OBS: även personer från andra myndigheter än SKI och SSI kan ha svarat här)

- ⇒ Ökad insikt om olika aktörers frågeställningar och farhågor
- ⇒ En total belysning
- ⇒ Att informera kommunen
- ⇒ Informera myndigheterna om kommunernas och allmänhetens frågeställningar inför platsundersökn.
- ⇒ Genomgång av teknik och beslutsprocess
- ⇒ Få uppslag till ev nya frågeställningar beträffande metodval som såväl SKB som myndigheterna inte belyst
- ⇒ Ökad kunskap om hur man får fram bra frågor och bra svar på frågorna
- ⇒ Att få upp frågor som folk funderar på till ”ytan”
- ⇒ Att industrins och myndigheters argument blir provade
- ⇒ Att inställningen till huvudmetoden och platsvalsprocessen utsätts för konstruktiv kritik och att myndigheternas arbetsinsatser bedöms

Svar från gruppen ”arbetar vid SKB”

- ⇒ Samsyn om metodfrågan
- ⇒ Att alla frågor kommer upp
- ⇒ Allmänhetens förtroende för platsval och fortsatt förvarsutbyggnad
- ⇒ Att klargöra och visa på det arbete som vi på SKB gör i metodutveckling
- ⇒ Att klargöra hur SKB arbetat med metodfrågan och få synpunkter på detta
- ⇒ Att alla, eller så många som möjligt, kan få svar på sina frågor. Men också lyfta fram frågor och problem som alla aktörer måste arbeta mer med
- ⇒ Deltagarna får kvalificerade svar på sina frågor
- ⇒ Att få kommuninvånarna att lita på myndigheterna
- ⇒ Klargörande av ev. oklarheter
- ⇒ Att så långt möjligt nå konsensus om att underlaget är fullgott för att påbörja platsundersökningar
- ⇒ Förståelse, helhetsbild

Deltagare i utfrågningarna i Hultsfred, Oskarshamn och Figeholm Svar från gruppen ”tidigare engagerade i kommunens förstudiearbete; politiker/tjänstemän i kommunen”

- ⇒ Att få ett otvetydligt svar på frågan ovan
- ⇒ Motiv för platsvalen. Vad händer om inget av platsvalen blir aktuellt. Blir det då automatiskt de andra förstudiekommunerna aktuella. Ej erhållit svar på detta

- ⇒ Ökad kunskap om de problemställningar som förekommer i djupförvarsfrågan samt vid ett samlat tillfälle ge förutsättningar för intresserade frågeställare
- ⇒ Att få tydliga raka svar av SKB på de frågor som ställs
- ⇒ Trovärdighet för granskningsprocessen
- ⇒ Hur trovärdig SKB är
- ⇒ Mer kunskap i metod- och platsval
- ⇒ Klarare bild i frågan + var myndigheterna ställer sig
- ⇒ Tydlighet
- ⇒ Metodval kunskap se ovan
- ⇒ Få fram kompl. frågor så att SKI/SSI kan precisera sina krav m.m. på ett djupförvar
- ⇒ Trovärdig metod
- ⇒ Kunskapsutbyte
- ⇒ Fullständig uppriktighet och ärlighet från samtliga parter
- ⇒ Ärliga svar utan tvekan från SKB
- ⇒ Visa på ett trovärdigt sätt att det finns svar (SKB och myndigheterna) på kritiska frågor
- ⇒ Att få klarhet över att KBS-3 metoden är den bästa
- ⇒ Motivering till valet och begränsningar av övrig forskning
- ⇒ Att vi får mesta möjliga upplysning
- ⇒ Få önskad kunskap och visshet om säkerhetsaspekten
- ⇒ Fakta
- ⇒ Trovärdighet
- ⇒ Är det långsiktigt rätt plats
- ⇒ Klargör var vi faktiskt i verkligheten står idag. Vad är alla olika ”intressenter” överens om? Vad är vi inte överens om? Vilka olika svar finns det på de frågor som finns? Varför är svaren olika?
- ⇒ Visa hur/varför SKB inriktar sitt arb. i metodvalet enbart mot KBS-3 metoden
- ⇒ Att den ur allmän synpunkt bästa platsen/säkraste utses – relaterat till det urval (6 förstudiekommuner) som är aktuellt
- ⇒ Öka mina kunskaper
- ⇒ Större säkerhet – få klara svar på frågor /egna – andras/ - få bättre underlag till kommande beslut
- ⇒ Bättre kunskap
- ⇒ En genomlysning av metod och platsval
- ⇒ Platsvalskriterier belysta
- ⇒ Hur har de geologiska faktorerna behandlats angående platsval – provborringar

Svar från gruppen ”intresserad utan tidigare engagemang”

- ⇒ Få reda på var SKI och SSI står
- ⇒ Ett möte mellan beslutsfattare och dem som beslutet rör, markera att inte bara 08 vet bäst för Hultsfred
- ⇒ Uppnå en känsla av att 3 [frågan: är KBS redan förutbestämt?] inte är fallet

Svar från gruppen ”arbetar på myndighet”

(OBS: även personer från andra myndigheter än SKI och SSI kan ha svarat här)

- ⇒ Klarhet för kommunen om underlaget inför platsval
- ⇒ Klargörande av olika ståndpunkter
- ⇒ Att få tillgång till och identifiera viktiga frågeställningar
- ⇒ Genom utfrågningen öka kunskap om teknik och beslutsprocess
- ⇒ Att kommunen får tillfälle att erhålla klargöranden från såväl SKB som kontrollmyndigheterna

Svar från gruppen ”arbetar vid SKB”

- ⇒ Att visa på öppenhet och dialog
- ⇒ Kommunikation – samsyn
- ⇒ Förtroende för aktörerna
- ⇒ Att kommunledamöterna får bättre insyn i teknik- och beslutsfrågor
- ⇒ Att få fram frågorna och svaren på ett strukturerat och väldokumenterat sätt

Svar på fråga 7 i enkät 1. ”Vilka är de viktigaste skälen till att du deltar i utfrågningarna?”

(Varje nytt svar/person är markerad med ⇒. Svaren är ordagrant återgivna från enkäterna, med undantag för ev. oläsliga ord vilka markerats med (?). Klammer används då ord infogats i texten).

Deltagare i utfrågningen på Österbybruks herrgård

Svar från gruppen ”tidigare engagerade i kommunens förstudiearbete; politiker, tjänstemän i kommunen”

- ⇒ Intresse
- ⇒ Förtydliga problem och lösningar samt risker
- ⇒ Frågan är viktig för Östhammars kommun och jag vill inhämta fakta och information för att kunna bilda mig en uppfattning
- ⇒ En skyldighet och intresse på grund av att jag ingår i ref-gruppen i Tierps kommun
- ⇒ Frågans (=omhändertagandet av kärnavfallet) betydelse. Intresse
- ⇒ Göra mig själv bättre rustad för att svara på människors frågor. Jag är obehagligt oinsatt i frågan
- ⇒ Utsedd av mitt politiska parti samt eget intresse
- ⇒ Intresserad av samhällsfrågor i allmänhet, deltar i reg.gr.arb
- ⇒ För att medverka till att det inte blir en samling där alla håller med. För att få ett byte av fokus från SKB till SKI/SSI och deras trovärdighet
- ⇒ Ökad kunskap inför kommande kommunala beslut
- ⇒ Med i kommunens referensgrupp och anser att vi måste arbeta för att ta hand om avfallet
- ⇒ Politiker i KF som slutligt tar ställning
- ⇒ Intresse
- ⇒ Skall vara med och fatta beslut i kommunen
- ⇒ För att kunna ta ställning i frågan när den kommer i kommunfullmäktige
- ⇒ Är med i komm. ref.grupp. För att kunna bemöta frågor från kom.innevån. på ett förhoppningsvis bättre sätt
- ⇒ Se om det går att väcka godtrogna
- ⇒ Ställa frågor
- ⇒ Skall vara med och fatta beslut i platsfrågan (kommunalt)
- ⇒ Framtida beslutsfattande i kommunen
- ⇒ Följer processen som proj.ledare
- ⇒ För att kunna svara folket i Östhammars kommun
- ⇒ På grund av att jag sitter i referensgruppen och vill vara med i debatten både för att fråga och höra
- ⇒ För att processen genom granskning av många kommer att få ett bättre utfall
- ⇒ Arbetar i kommunens referensgrupp. Har alltid varit intresserad av kärnkraftsfrågan och kärnavfallsfrågan
- ⇒ Jag har en förhoppning om att människor med sina olika värderingar och syn på kärnavfallsfrågan ska kunna föra resonemang tillsammans som kan leda till viktiga frågeställningar
- ⇒ Ökad kunskap
- ⇒ Ökad kunskap, men tydligen är detta en väl regisserad föreställning med enbart ”skåpmat”
- ⇒ Politiskt uppdrag/intresse
- ⇒ Kunskapshöjning
- ⇒ Få höra andra än SKBs reklam. Ansvar för kommande generationernas liv och säkerhet
- ⇒ Erhålla mer kunskap
- ⇒ Motståndare till kärnkraften. Tar mitt svar för att vi inte lyckades förhindra dess genomförande
- ⇒ Följa processen
- ⇒ Ansvar för kommande generationer, möta myndigheterna
- ⇒ Ingår i mitt uppdrag. Tycker det är viktigt att priova andra vägar för att belysa frågan
- ⇒ Arbetar med information i SKB:s lokaliseringsarbete
- ⇒ Försöka lära mig och förstå mera. Snappa upp nya infallsvinklar. Få svar på frågor
- ⇒ För att grundligare få belyst de frågor som jag ej har full kännedom om
- ⇒ Intresset för att lösa förvaringen på bästa sätt på en tillräckligt bra plats

Svar från gruppen ”intresserad utan tidigare engagemang”

- ⇒ Har som by-representant följt projektet det senaste året, ju mer man sätter sig in i detta, ju fler frågetecken och ideer får man
- ⇒ * Påverka debatten så att även + åsikter kommer fram i media (egna ledarart. i UNT jan + febr)
- ⇒ * Öka kunskaper tekniskt
- ⇒ Viktigt att hålla sig informerad i en av de viktigaste frågorna i Sverige idag
- ⇒ Frågan är den svåraste som människan ställts inför. SKB bygger på önskningar och förhoppningar. Kommer det godtrogna svaret
- ⇒ Att få klarhet angående risker och möjlighet att klara problemen
- ⇒ Förstå processen och dess aktörer. Få metod- och lokaliseringsfrågan lyft från en teknisk nivå till en nivå som svarar mot ett mänskligt – kommunalt perspektiv
- ⇒ Medlem i kärnavfallsreferensgrupp. Tekniskt intresserad. Politiskt/samhällsintresserad
- ⇒ Jag har blivit inbjuden på grund av att föreningen jag representerar lämnat ett remissvar
- ⇒ Kommer troligen att arbeta med studier av den demokratiska beslutsprocessen vid val av metod och plats
- ⇒ Som representant för LRF-s medlemmar (lantbrukare och skogsägare) har jag fått uppdraget att informera

Svar från gruppen ”arbetar på myndighet”

(OBS: även personer från andra myndigheter än SKI och SSI kan ha svarat här)

- ⇒ Frågan kommer sannolikt som ett ärende i framtiden på den myndighet där jag arbetar
- ⇒ Som ett led i myndighetens granskning av FUD-K
- ⇒ Arbetar med frågan på myndighet
- ⇒ Myndighetens arbete
- ⇒ Jag jobbar med frågan
- ⇒ Har en uppgift i programmet
- ⇒ Myndighetsexpert
- ⇒ Ingår i mina arbetsuppgifter
- ⇒ Myndighetsuppgift
- ⇒ Arbetar på SSI, deltar i organisationen av utfrågningen

Svar från gruppen ”arbetar vid SKB”

- ⇒ Kunna svara på frågor som dyker upp
- ⇒ Arbetar med kommunikation i frågan. Referat för extern SKB-tidning
- ⇒ Ingår i mina arbetsuppgifter
- ⇒ Ingår i mitt arbete på SKB + intressant
- ⇒ Den dagsaktuella debatten. Ta del av alla aktörers frågor, synpunkter och diskussioner
- ⇒ Informera mig om aktuella frågeställningar eftersom jag arbetar som informatör på SKB
- ⇒ Jag jobbar med frågan och vill höra hur myndigheter och politiker diskuterar med varandra
- ⇒ Ta till mig nya frågor
- ⇒ Mitt arbete vid SKB
- ⇒ Presentation

Deltagare i utfrågningarna i Hultsfred, Oskarshamn och Figeholm Svar från gruppen ”tidigare engagerade i kommunens förstudiearbete; politiker, tjänstemän i kommunen”

- ⇒ Nyfiken. Samlad bild (helheten). Mer nyanserad bild av verksamheten då kluriga frågor ställs
- ⇒ Ledamot i organisationen
- ⇒ Jag är kommunbo och ska leva med efterbörden av kärnkraften samt troligen vara med och fatta beslut om ev. platsundersökning i O-hamn
- ⇒ Jag ingår i den kommunala förstudieorganisationen
- ⇒ Engagerad i förstudiearbetet

- ⇒ För att få ännu mer kunskap om vår ev.medverkan i djupförvaringen. Jag tror på det här just här i H-freds kommun eftersom vår berggrund är ”bra”. Platsvalet är m a o OK
- ⇒ 1/ Stort intresse för säkerhetsrelaterade frågor allmänt
- ⇒ 2/ Öka min kunskap inom spec. djupförvar av k-bränsle
- ⇒ 3/ Bidra med kunskap och sprida info
- ⇒ Eftersom frågan om kärnavfall i högsta grad berör mig som invånare i en kärnkraftskommun (Oskarshamn)
- ⇒ För att räta ut en del frågetecken
- ⇒ Mitt övergripande ansvar för kärnavfallsfrågans beslutsprocess som kommunpolitiker
- ⇒ För att kunna ställa frågor, samt att få lyssna/få kunskap om vilka frågor/funderingar som andra har
- ⇒ Inhämtning av kunskap
- ⇒ För att få en klarare bild för att senare kunna ta ställning
- ⇒ Jag är intresserad av frågorna och vill ha tillgång till så mycket information som möjligt
- ⇒ Öka kompetens
- ⇒ Bevaka kommuninvånarnas intresse, på vilken grund har platsvalet gjorts
- ⇒ Intresse
- ⇒ Intresset
- ⇒ Pengar – jag betalar antingen via elräkning eller skattsedel. ”Paying member”
- ⇒ Jag vill hålla mig informerad allmänt om frågan, men också höra vilka frågor som ställs och vilka svar som ges
- ⇒ Intresse för ”avfallsproblematiken”, medlem i kommunal förstudieorg.
- ⇒ Förvar av kärnavfall är väl den fråga som är den allra viktigaste för svenska folket att lösa på ett ansvarsfullt sätt
- ⇒ Deltar i kommunens organisation
- ⇒ Politiskt ansvarig
- ⇒ Ingår i kommunal arbetsgrupp
- ⇒ Att få kunskap om viktiga frågeställningar. Vad är det folk undrar över
- ⇒ Informationshöjande – ytterligare info
- ⇒ Som deltagare i slutförvarsutredningen i min kommun
- 1 Få mer kunskap
- ⇒ För att få mer upplysning, så att jag kan diskutera detta med mina vänner och bekanta. Kunna ta beslut i fullmäktige
- ⇒ Vill ha ökad kunskap. Vill bli ”övertygad” om säkerheten
- ⇒ ”Hitta” ev. frågor. Förhoppningsvis få bättre underlag till kommande beslut i platsvalsfrågan
- ⇒ Bidraga med svar som kan vara till ”nytta”
- ⇒ Deltar i kommunens organisation

Svar från gruppen ”intresserad utan tidigare engagemang”

- ⇒ Egen önskan om insikt
- ⇒ Lyssna, höra lokal opinion och argument
- ⇒ Är intresserad av frågor
- ⇒ Jobb

Svar från gruppen ”arbetar på myndighet”

(OBS: även personer från andra myndigheter än SKI och SSI kan ha svarat här)

- ⇒ Myndighetsutövning
- ⇒ Myndighetsexpert
- ⇒ Mynd.repr
- ⇒ Det är mitt jobb

Svar från gruppen ”arbetar vid SKB”

- ⇒ Jag arbetar på SKB och ska presentera mitt/vårt arbete och svara på frågor
- ⇒ Stort intresse som också är min arbetsuppgift
- ⇒ Lyssna – lära
- ⇒ Ingår i mitt arbete

Svar på fråga 5 i enkät 2. ”Vad var bra med denna utfrågning?”

(Varje nytt svar/person är markerad med ⇒. Svaren är ordagrant återgivna från enkäterna, med undantag för ev. oläsliga ord vilka markerats med (?). Klammer används då ord infogats i texten).

Deltagare i utfrågningen på Österbybruks herrgård

Svar från gruppen ”tidigare engagerade i kommunens förstudiearbete: politiker, tjänstemän i kommunen”

- ⇒ Genomlysning
- ⇒ Många intressanta frågeställningar och en bra ledare (moderator)
- ⇒ Att folk får svar på sina frågor
- ⇒ Många får komma till ”tals” och får svar genom att ”alla parter” finns på plats
- ⇒ Att det överhuvudtaget kom till, bättre strukturering dag II
- ⇒ Mycket (?) (tidsbrist)
- ⇒ Tydliggörande av frågorna som kan och ska ställas
- ⇒ Ger ökad bredd till underlag för fortsatt granskning. Sätter fokus på vad som är viktigt
- ⇒ Att man fick i lugn och arbete i grupp och göra i ordning frågorna
- ⇒ Grupparbete med bra diskussion
- ⇒ Jag fick ett bredare underlag för mina ställningstaganden
- ⇒ Stor bredd i frågeställningar
- ⇒ Grupparbetet för att forma frågorna
- ⇒ Någorlunda – något flummiga svar
- ⇒ Att få höra myndigheternas representanter. Dock har det (?) mest varit SKB som pratat (som vanligt).
- ⇒ Bra med grupparbetena
- ⇒ Bra form att försöka få frågor och svar – ej debatt
- ⇒ Stor bredd på frågorna
- ⇒ Myndigheternas starka representation och närvaro. Tydlighet med aktörernas status i processen.
- ⇒ Publiken fick utrymme
- ⇒ Grundlig belysning av alternativ till KBS-3, arrangemang av myndigheter, bra form
- ⇒ Grupparbetet bra. Proffsig ledning
- ⇒ Att svar lämnades på tidigare ej utredda frågor
- ⇒ Myndigheternas viktiga, och svåra, roll i processen blev i det forumet tydligt
- ⇒ Bra information om dagsläget
- ⇒ Första gången kunskap i området kunde märkas påtagligt. Bra frågor därav
- ⇒ Ja – intressant att höra alla frågor med åtföljande svar
- ⇒ Bra belysning
- ⇒ Att man fick se folket från SSI, SKI och SKB
- ⇒ Ventilering av åsikter. Kommunens innevånare engagerar sig politiskt positivt
- ⇒ (Mycket bra panel) mycket intressant
- ⇒ Strukturerat tydligt

Svar från gruppen ”intresserad utan tidigare engagemang”

- ⇒ Fick insikt i hur man resonerar i Norduppland
- ⇒ Att vi äntligen fick ställa SKB och myndigheterna mot väggen
- ⇒ Givetvis bra det mesta, spec info om transmutation var mkt viktig. Det avgör att förvar bör bli ett SLUT-DITO
- ⇒ Sakliga frågor och svar. Duktig frågeställare/ledare
- ⇒ Demokratiskt värde
- ⇒ Att under grupparbetet kunna ta fram välformulerade(?) frågor. Att svararna kunde förbereda och samordna svaren
- ⇒ Det bästa var att myndigheterna verkligen fick ”bekänna färg” och stå till svars för sina tidigare åsikter framförda i t.ex. FUD-granskningar (speciellt dag 1)
- ⇒ Att många frågor kom upp
- ⇒ Bredden i frågorna

Svar från gruppen ”arbetar på myndighet”

(OBS: även personer från andra myndigheter än SKI och SSI kan ha svarat här)

- ⇒ Ger möjlighet att få kunskap om vilka frågor man undrar över i kommunerna
- ⇒ Mixed group of people from different backgrounds
- ⇒ Täckte många, kanske alla, områden. Gruppdiskussionen var mycket givande
- ⇒ 1. Många bra frågor. 2. Folk fick möjlighet att ställa frågor. 3. Stort deltagande
- ⇒ Myndigheten fick en uppfattning om kommunens frågor
- ⇒ Bra att allmänhetens frågor togs upp på ett stort sätt
- ⇒ Att frågor lyfts fram i ljuset

Svar från gruppen ”arbetar vid SKB”

- ⇒ Att myndigheterna kommer ut i kommunerna
- ⇒ Alla fick hålla sig till dagordningen och frågor fick mer utrymme än debatter och kommentarer
- ⇒ Vissa frågor tilläts gå ”djupare”, bli mer detaljerade, än vid andra sammankomster. Bra att myndigheterna blir mer synliga i processen. Viktigt stöd för kommunernas granskningsförfarande
- ⇒ Blandning utfrågare + publik. Strikt fråga/svar-ordning. Ingen debatt
- ⇒ Både och. Mycket bra utfrågare.
- ⇒ Effektivt sätt att fråga via Anna Schytt
- ⇒ Ja, den gav en bra bild av vilka frågor man vill ha svar på. Bra utfrågare

Deltagare i utfrågningarna i Hultsfred, Oskarshamn och Figeholm Svar från gruppen ”tidigare engagerade i kommunens förstudiearbete; politiker, tjänstemän i kommunen”

- ⇒ Vi som har varit med i förstudieorganisation några år fick en bra repetition och svar på nästa alla våra frågor
- ⇒ Upplägget, konkreta frågor - svar
- ⇒ Den breda samlade kompetensen
- ⇒ Många frågor genomtänkta och bra och tiden väl tilltagen. Alla ”svarande” gavs god tid
- ⇒ Att samtliga berörda parter (SKB, SKI, SSI) fanns med
- ⇒ Mycket kunnig personal från SKB, SKI och SSI. Troligen det ”bästa” man kan prestera. Svar på frågorna
- ⇒ Allmän belysning av frågor
- ⇒ Samma svar som redan var kända
- ⇒ Upplägget var bra, med proffsfrågare, inga debatter
- ⇒ Sakligheten
- ⇒ Konkreta frågor
- ⇒ De olika parterna fick svara ”samtidigt” på samma fråga – ibland olika uppfattningar. SKB får tips om bra frågor
- ⇒ Tydliga frågor – svar – bra organisation – mentorskap
- ⇒ Fick problematiken mer belyst
- ⇒ Strukturen – frågor och följdfrågor. Frågor till såväl SKB som myndigheterna
- ⇒ Skarpa frågor och hyggliga svar. Bra ledning
- ⇒ Det var bra att få ut myndigheterna på ”spelplanen”
- ⇒ 1) Bra samlad information som inledning på ”rätt nivå”. 2) Frågorna blev klara och renodlade genom förber. grupparb. Vissa undantag fanns dock. 3) Frågorna var bra sorterade.
- ⇒ Det är klart och tydligt fokus på frågan med en skarp utfrågare (Anna S)
- ⇒ Folk i branschen fick träffas. SKI förklarade att ”allt är under kontroll” – ”självklart”
- ⇒ Rapp utfrågare (moderator Anna), konkreta svar från panelen, bra styrning av Anna
- ⇒ Tydliga och bra frågor under mycket bra ledning
- ⇒ Goda möjligheter för redan kunniga att ställa frågor och stämma av sin uppfattning/kunskap
- ⇒ Att SKB frångått sitt första besked om den bästa berggrunden utan numera har det blivit en tillräckligt bra berggrund. Bekvämligheten har kommit längre fram i SKBs utredning
- ⇒ Fick bra och uttömmande svar
- ⇒ Upplägget var logiskt. Bra med enbart frågor – ingen debatt. Bra styrning av utfrågningen av ledaren

Svar från gruppen ”intresserad utan tidigare engagemang”

- ⇒ Att SSI och SKI kom ut på banan
- ⇒ Att jag, som nybörjare fick en inblick i hur arbetet kring dessa frågor bedrivs
- ⇒ Mycket tydliga svar
- ⇒ Att frågorna var lämnade innan och organiserade. Då blir det struktur på det hela
- ⇒ Frågorna följdes upp av påläst utfrågare som också kunde sätta punkt. Många kunniga företrädare för ”allmänheten”
- ⇒ Att alla kom till tals

Svar från gruppen ”arbetar på myndighet”

(OBS: även personer från andra myndigheter än SKI och SSI kan ha svarat här)

- ⇒ Väl formulerade frågor
- ⇒ Ganska korta svar på frågorna (ibland). Då blir man nöjd. Bra att få ta del av de frågor som nu är på ”tapeten”
- ⇒ Mycket välorganiserat och tydlighet i frågeställningarna. Bra och precisa svar av framförallt SKB
- ⇒ 1. Tuffa och relevanta frågor som stretchade SKB/ exponerade svagheter i argumentation
- ⇒ 2. Myndigheterna bidrog med frågor

Svar från gruppen ”arbetar vid SKB”

- ⇒ Många ”vässade” frågor
- ⇒ Tekniskt djup, insiktsfulla frågor
- ⇒ Mycket bra genomgående frågor och svar
- ⇒ Flera klarläggande frågor
- ⇒ Samlade frågor med en skicklig frågande
- ⇒ Att höra de olika parterna svara på samma fråga
- ⇒ Öppenhet
- ⇒ Ja! Lite snälla frågor (hittills)

Deltagare i utfrågningen i Nyköping Samtliga grupper

- ⇒ Genomgående bra
- ⇒ Att både myndigheter och SKB närvarande och kompletterade varandra
- ⇒ Jag är något tveksam
- ⇒ Utformningen dvs programmet ++ till utfrågareskan
- ⇒ Bred panel. Distinkta frågor
- ⇒ Den var mycket pretentiöst utformad
- ⇒ Bra tempo, bra utfrågare, bra struktur (dagordning)
- ⇒ Alla hade bra möjligheter att yttra sina frågor
- ⇒ Tydliga svar till frågor
- ⇒ Den ökar offentligheten
- ⇒ Rappare än tidigare
- ⇒ Både myndigheter och SKB. Många bra och relevanta frågor

Svar på fråga 6 i enkät 2. ”Vad var dåligt med denna utfrågning?”

(Varje nytt svar/person är markerad med ⇒. Svaren är ordagrant återgivna från enkäterna, med undantag för ev. oläsliga ord vilka markerats med (?). Klammer används då ord infogats i texten).

Deltagare i utfrågningen på Österbybruks herrgård

Svar från gruppen ”tidigare engagerade i kommunens förstudiearbete: politiker, tjänstemän i kommunen”

- ⇒ Dålig programtid sent på kvällen, dåliga lokaler och teknik, dålig inbjudan till allmänheten
- ⇒ För kort tid för frågor
- ⇒ Som alltid för kort om tid
- ⇒ Förutom lokalen, opinionsgruppernas dominans vid utfrågningarna. ”Vanligt” folk får svårare att komma till tals. Allmänheten saknades dessutom
- ⇒ Dålig lokal, hårda stolar
- ⇒ Kort tid
- ⇒ Svaren var ibland ganska ofullständiga
- ⇒ För mycket diskussion i samband med presentationsdelarna. Miljömynd. fanns ej med
- ⇒ För lite tid för frågor. Inga oberoende forskare eller andra kunniga experter med – urdåligt
- ⇒ Strikt formalistiskt innebärande att inget utrymme gavs för någon nämnvärd (djupare) diskussion
- ⇒ Vissa frågor penetrerades inte fullt ut
- ⇒ Disciplinen hos vissa frågare som egentligen inte frågar utan påstår sig veta
- ⇒ Lokalen och tydligare ordförandeskap, bättre tidsdisciplin
- ⇒ Lokalen var inte så bra, ganska trångt och litet
- ⇒ Låsningar, upprepningar
- ⇒ Publiken svarade på fel frågor – en del undrar vad de ställde för frågor
- ⇒ För pressad tidsram dag I
- ⇒ Att SOS – OSS-representanter och några till tilläts ta mkt tid för agitation under täckmanteln av följdfråga (som inte ställdes)
- ⇒ Svårigheterna att få tid till uppföljning och kommentarer
- ⇒ Tidsbristen
- ⇒ Att ej ge utrymme till frågor i direkt anknytning till redovisningen
- ⇒ För många avbrott med exakt samma frågeställare – tjugatiga ...
- ⇒ Att en och samma person fick i stort sett all uppmärksamhet
- ⇒ Mycket upprepning av frågor som varit uppe tidigare
- ⇒ Några fick ha mikrofonen för länge
- ⇒ Lokalen, OH-materialet (syntes dåligt), tidvis odisciplinerat, tidsbrist. Gårdagen var på tok för lång
- ⇒ För ont om tid
- ⇒ Ingen utfrågning är dålig
- ⇒ Att inte få svar på frågorna. Tiden räckte inte till. För stor grupp (i plenum)
- ⇒ Att tiden ej räckte till
- ⇒ Det som var dåligt kan man inte belasta arrangörerna för. Det är sånt som man som mötesdeltagare får tåla
- ⇒ Tidsbrist. Myndigheternas passiva roll i utfrågningen. Det hade varit bra för publiken att ta del av en hearing där myndigheterna ”stretchar” industrin

Svar från gruppen ”intresserad utan tidigare engagemang”

- ⇒ Motståndarna förvränger fakta och tar inte åt sig alla svar
- ⇒ För lite tid för själva utfrågningen för oss i publiken. Frågeledaren Schytt tog mycket av tiden för egna akademiska frågor. Dessutom var info-tiden för SKB m.fl. för lång
- ⇒ Ojämn fördelning av frågeställare. Klent engagemang bland positiva lyssnare (blyga p.g.a. talföra SOS?)
- ⇒ Den knappa tiden som gavs. Kändes lite forcerat
- ⇒ Stort program med begränsad tid ger en viss ytlighet
- ⇒ Att alla frågor inte fick riktiga svar
- ⇒ I vissa fall för kort tid

Svar från gruppen ”arbetar på myndighet”

(OBS: även personer från andra myndigheter än SKI och SSI kan ha svarat här)

- ⇒ Dålig disciplin av frågeställandet. Mycket känslouttryck ”jag tycker att” som gjorde utfrågningarna mindre effektiva
- ⇒ Ytlig behandling av många frågor ledde till att svaren ”hängde i luften” eller blev otydliga
- ⇒ Ibland övergick utfrågningen till allmän debatt. ibland hade en fördjupning av frågeställningarna kunnat vara motiverad
- ⇒ Möjligen kan de frågande tycka att de inte alltid får svar. Inget utrymme för diskussion
- ⇒ Too many questions - not enough time to discuss, present provocative opinions and stimulate debate
- ⇒ Risk att utfrågningen uppfattas som för toppstyrd
- ⇒ Vissa personer dominerar utfrågningen

Svar från gruppen ”arbetar vid SKB”

- ⇒ Samma aktörer som alltid är med vid sammankomster, i stort sett samma frågor som uppkommer vid dessa (man kan undra varför frågorna ej anses besvarade)
- ⇒ Lokalen. Att tiden alltid har tagits till i underkant
- ⇒ SKI var inte så tydliga som deras tidigare yttranden skulle kunna medge
- ⇒ Metoddelen gav inget nytt. Snarare blev deltagarna mer förvirrade. Inte minst därför att SKI inte tydligt redovisade bedömningar som de redovisat i yttranden till regeringen. Platsvalet betydligt bättre. Någon i ”publiken” fick väl stort utrymme.
- ⇒ För mycket frågor/tidsenhet
- ⇒ En miljöpartist allt frågeutrymme

Deltagare i utfrågningarna i Hultsfred, Oskarshamn och Figeholm Svar från gruppen ”tidigare engagerade i kommunens förstudiearbete: politiker, tjänstemän i kommunen”

- ⇒ Trots vikten av väl förberedda frågor får dom inte ta för stor plats – tid måste finnas för ”spontanfrågor”. Starttid (kl 16) gav mycket liten möjlighet för närboende att delta
- ⇒ För lite utrymme för spontana frågor
- ⇒ Både SKB och SKI, SSI kunde ha ”grillats” lite hårdare
- ⇒ Myndigheter SKI, SSI var något flata i sina formuleringar, antagligen inget bemyndigande
- ⇒ Långrandigt
- ⇒ Mindre väl genomtänkta frågor
- ⇒ Något ”mastig” – lång. Svårt att hålla koncentration och tempo
- ⇒ Tidsutdräkten
- ⇒ Tidpunkten för utfrågningen (16.00) har svårt att locka ut allmänheten. Annonsen i dagstidningarna lockade inte heller ut ”någon”. Utfrågningen kanske inte skall göras av myndigheter och SKB samtidigt
- ⇒ 1) Viss tidspress på vissa frågor
- ⇒ 2) P.g.a. platsbyten (3 platser) var alla inte med när ”deras” fråga framfördes – de fick således ej svar
- ⇒ 3) Vissa svarande blev lite överrumplade att träffas av frågan. Bör få förvarning att svara
- ⇒ Olle Olssons osedvanligt dåliga framförande! Tyvärr för mycket åltande av sådant vi hört redan tidigare
- ⇒ Det drar endast initierad och intresserad allmänhet. Någon antydde att annonsen var allt för trist utformad
- ⇒ För mycket styrd. Inga nya synsätt, tankar. Allmänheten var ej närvarande
- ⇒ Inget kaffe erhöles trots att sådant utlovades.... En del frågare var mkt diffusa och dåligt pålästa, traggade
- ⇒ Allmänheten saknas, kommer inte till tals och vågar inte (som individ) framträda
- ⇒ Var är allmänheten?!?
- ⇒ Utfrågningen blev lite för långt utdragen

Svar från gruppen ”intresserad utan tidigare engagemang”

- ⇒ Att inte fler närboende kom
- ⇒ Ett stelt upplägg
- ⇒ Vissa ”frågare” verkade mera ”felfinnare”. Spekulative scenarier

Svar från gruppen ”arbetar på myndighet”

(OBS: även personer från andra myndigheter än SKI och SSI kan ha svarat här)

- ⇒ Viss fråga kunde följas upp bättre
- ⇒ Långa svar. Onödigt krångel ibland. Se övriga kommentarer
- ⇒ För mycket ”polarisering” mellan Oskarshamn och Hultsfreds kommuner. Ett samarbete skulle gagna fortsättningen

Svar från gruppen ”arbetar vid SKB”

- ⇒ För lite interaktion med publiken i del 1 – kändes styrt!! Andra delen var mycket bättre
- ⇒ Ej så livfullt
- ⇒ Ändå mer precisa frågor och svar önskas, men visst var det bra

Deltagare i utfrågningen i Nyköping

Samtliga grupper

- ⇒ Att nästan ingen allmänhet var med
- ⇒ För få ur allmänheten
- ⇒ För dåligt deltagande från allmänheten
- ⇒ Att det var allt för få privatpersoner som ställde frågor
- ⇒ Att hålla sig strikt till frågor kan hämma engagemanget. Men det är samtidigt viktigt att håll bakgrundsresonemanget kort
- ⇒ Många experter men väldigt få från allmänheten som var närvarande. Bristen för det ligger hos anordnaren
- ⇒ Den klena anslutningen av ”vanligt nyköpingsfolk”, 90% av folket i lokalen hörde till ”etablissemanget”
- ⇒ Ingen debatt. Mycket rigid. Lite tråkig. För lite folk från allmänheten

Svar på fråga 7 i enkät 2. ”Vilka lärdomar menar du att man kan dra av denna arbetsform?”

(Varje nytt svar/person är markerad med ⇒. Svaren är ordagrant återgivna från enkäterna, med undantag för ev. oläsliga ord vilka markerats med (?). Klammer används då ord infogats i texten).

Deltagare i utfrågningen på Österbybruks herrgård

Svar från gruppen ”tidigare engagerade i kommunens förstudiearbete: politiker, tjänstemän i kommunen”

- ⇒ Att det är bra med större satsningar
- ⇒ Det var ganska bra
- ⇒ Vi som tidigare ej deltagit i särskilt många möten med kommuninnevånare får nu i direktkontakt konfronteras med vad som oroar dem och vad de ifrågasätter gentemot en myndighet
- ⇒ Ifrågasättande
- ⇒ Utvecklas vidare
- ⇒ Det har varit (?) bra, lärorikt. Som jag är med i ref.gruppen i Ö-hammar så då bör man tala fakta till kommuninvånarna
- ⇒ En viss tid för debatt hade varit angelägen
- ⇒ Att flera parter kan samlas på samma plats vid samma tillfälle och svara på frågor
- ⇒ Man får struktur, koncentring, tidsvinst
- ⇒ Hårdare styrning, mindre propaganda, mer tid för följdfrågor (stretching)
- ⇒ Håll på meddelade utfrågningsregler
- ⇒ Mer tid till frågor och klargöranden
- ⇒ Att den ger struktur som ofta saknas
- ⇒ Mer tid till frågor
- ⇒ Positivt – men snuttifierat/åtminstone vad gäller vissa frågor
- ⇒ Arbetsformen bra men lokalerna undermåliga – man ska ha bord och bättre plats
- ⇒ Arbetsform bra men hemska lokaler. För långa pass utan pauser
- ⇒ Bättre planering A och O. Konceptet mycket bra
- ⇒ Att tiden ej räcker till för att besvara frågorna
- ⇒ Arb från SKB går sakta på vissa punkter, SKB svar är att det är gott om tid
- ⇒ Man blir medveten om att man inte kan tänka på allt själv (självironi)
- ⇒ Tillför inte något till processen i stort. Riskerar att demokrati aspekterna/bristerna förskjuts att bli enbart en teknisk fråga
- ⇒ Bättre inbjudan till allmänheten
- ⇒ För lång tid till att repetera FUD-K under 1:a passet. Många var väl förberedda i denna skrift
- ⇒ Att i stor grupp kunna ta fram likvärdiga frågor och samla ihop dessa som en fråga. På detta sätt spar man tid
- ⇒ Ett utmärkt sätt att djuploda frågor i ämnet
- ⇒ Hela frågan på ett bra sätt och ingen kan komma undan
- ⇒ Nyttigt med ”sammandrabbningar” av detta slag, förhoppningsvis för alla inblandade parter

Svar från gruppen ”intresserad utan tidigare engagemang”

- ⇒ Viktigt alla ställer upp på den
- ⇒ Kan nog inte bli bättre, sköttes bra rent administrativt
- ⇒ För många kommuner/deltagare, borde varit en utfrågning per kommun. Mkt dålig annonsering, endast några få av allmänheten deltog för ingen visste att man var välkommen! SKI bör ut i mars till lokala möten och ge oss lokalt pengar för att sprida flygblad till hushållen. Då når vi ut till alla intresserade på billigaste sätt
- ⇒ Varje gruppchef bör ställa 3 frågor också så att folk ”kommer loss”
- ⇒ Att det blir en hel del frågor
- ⇒ Ett bra instrument i demokratin
- ⇒ Att människor får möjligheter att samarbeta och lyssna på varandra
- ⇒ Det måste jag få sova på

Svar från gruppen ”arbetar på myndighet”

(OBS: även personer från andra myndigheter än SKI och SSI kan ha svarat här)

- ⇒ Strängare disciplin/ordning, annars bra, särskilt med utfrågare som följer upp frågeställningar och därmed stretchar aktörerna
- ⇒ Effektivt sätt att täcka in ett stort frågeområde. Bör kompletteras eller följas upp med mer detaljerade diskussioner
- ⇒ Nyttig, men kräver aktiv styrning vilket till stor del fungerade väl
- ⇒ Att tydlighet och entrogenhet när det gäller informationen är den enda vägen till konstruktiv diskussion
- ⇒ Mycket begränsade
- ⇒ Ovana hos de svarande att svara kort och att höra vad de frågande egentligen undrar i vissa fall

Svar från gruppen ”arbetar vid SKB”

- ⇒ Bra för alla aktörer. Bör utvecklas vidare
- ⇒ Att man ska (?) till mer tid. Bra med olika grupper
- ⇒ Riktade frågor med tydlig avgränsning där alla, inte bara de som frågar/pratar länge, får komma till tals är viktigt. Myndigheterna måste bli mer synliga och tydliga
- ⇒ Bra att frågor görs i grupp så att retorik inte avgör möjlighet att få svar
- ⇒ Att myndigheterna och SKB noga måste fundera över vilka personer som har bäst förutsättningar att framföra deras synpunkter
- ⇒ Ett bra koncept som kan förbättras

Deltagare i utfrågningarna i Hultsfred, Oskarshamn och Figeholm Svar från gruppen ”tidigare engagerade i kommunens förstudiearbete; politiker, tjänstemän i kommunen”

- ⇒ Bra arbetsformer
- ⇒ Det behövs duktiga frågeledare i klass med Anna Schytt
- ⇒ Kvalificerat forum – kvalificerad information. Denna typ av information ger ingen vägledning hur man ska informera breda allmänheten
- ⇒ Går möjligen att utveckla
- ⇒ Bra format – def. utvecklingsbar
- ⇒ Troligen en framkomlig väg för information till berörda parter
- ⇒ Underskatta inte åhörarna! Här finns uteslutande människor, som är väl insatta i dessa frågor
- ⇒ Man hinner med mycket när man inte fyller tiden med debatt. Behövs ju inte vid ett sådant här tillfälle
- ⇒ Mera!
- ⇒ det är däremot bra (inkörningsperiod nästa år)
- ⇒ Bra information särskilt till dom som kommer in nya i arbetet
- ⇒ Trots vikten av väl förberedda frågor får dom inte ta för stor plats – tid måste finnas för ”spontanfrågor”
- ⇒ Vi hade en bra förberedelse i genomgången vi haft i förstudieorganisationen samt våra ”platsvalsgrupper”. Det lär vara svårt om man inte är påläst
- ⇒ Utfrågningen kanske inte skall göras av myndigheter och SKB samtidigt
- ⇒ Ger struktur och stabilitet för att nå målet
- ⇒ - Tydliggör parternas olika roller - viktigt vem som är utfrågare - viktigt och bra med förberedda frågor
- ⇒ - Intresserar inte allmänheten
- ⇒ De ev lärdomarna motsvarar inte kostnaderna. Lita på publiken och ge mer tid för den enskilde
- ⇒ Bra arbetsform att kanalisera frågor. Fångar ej upp allmänheten. Något ”opersonlig” med 1 frågeställare men bra för den som normalt ej vågar ställa frågor
- ⇒ Bra arbetsform, som fungerar mer belysande än traditionella frågor från allmänheten
- ⇒ En mycket bra form där man kan få klarhet i många frågor inför debatter
- ⇒ Bra form i svåra, ”känslomässiga” frågor. Saklig och korrekt ledning
- ⇒ Alla har chans att ställa frågor och få svar

Svar från gruppen ”intresserad utan tidigare engagemang”

- ⇒ Bra
- ⇒ Information, frågor, svar, allt ”på en gång”. Det gav mig mycket
- ⇒ Att presentationerna måste om möjligt förkortas, långtråkighet och tröttnadskänsla gagnar ingen
- ⇒ Bra att sakfrågan renodlas
- ⇒ Fungerar bra med god utfrågare

Svar från gruppen ”arbetar på myndighet”

(OBS: även personer från andra myndigheter än SKI och SSI kan ha svarat här)

- ⇒ På sätt och vis synd att utfrågningen sker under myndigheternas granskning vilket gör att myndigheterna inte alltid kan svara på frågorna
- ⇒ Mer ”träning” behövs av flera i panelen för att kunna målgruppsanpassa budskap och svar. Lite snärjigt ibland att hänga med, även för mig som har en hel del vana av kärnavfallsfrågan
- ⇒ Jag tycker att detta är ett nytt och värdefullt tillskott till den demokratiska processen. Arbetsformen bör utvecklas och få en ”formell” status för framtiden
- ⇒ Se svar Österbybruk

Svar från gruppen ”arbetar vid SKB”

- ⇒ Bra
- ⇒ Släpp loss mötesformen. Det är bättre att mötet blir något spetsigt än att mötet känns ”dött”. För massivt – för lite ”gräsrotsfrågor”. Möte för ”eliten”
- ⇒ Man får en ganska allsidig belysning som kan vara till hjälp för myndigheter och andra i granskningen
- ⇒ Mycket bra form
- ⇒ För ”hög” nivå på de medverkande, närboende känner sig inte ”hemma”. Även lokala politiker ses som experter
- ⇒ Värt att genomföra
- ⇒ Det är bra att ha alla ”på banan” samtidigt
- ⇒ Bra sätt att dela kunskap med varandra, bör utvecklas vidare

Deltagare i utfrågningen i Nyköping Samtliga grupper

- ⇒ Lärarik och effektiv
- ⇒ Bra initiativ
- ⇒ Mer strukturerat än debatt
- ⇒ Kan kanske utvecklas – se slutkommentaren
- ⇒ Identifiera viktiga frågor för inblandade parter
- ⇒ Se över formerna både på punkt 5 och 6 ovan
- ⇒ Oberoende utfrågare borde anlitas oftare. Måste utannonseras mycket effektivare så att det kommer mer folk från allmänheten

Svar på fråga 8 i enkät 2. ”Om ja: Vad och på vilket område?”

(Varje nytt svar/person är markerad med ⇒. Svaren är ordagrant återgivna från enkäterna, med undantag för ev. oläsliga ord vilka markerats med (?). Klammer används då ord infogats i texten).

Deltagare i utfrågningen på Österbybruks herrgård

Svar från gruppen ”tidigare engagerade i kommunens förstudiearbete: politiker, tjänstemän i kommunen”

- ⇒ Samhälleliga processer, SKBs och myndigheternas inställningar
- ⇒ Om alternativen
- ⇒ Mer klarläggande i metodvalet
- ⇒ Vissa detaljer inom området djupa borrhål
- ⇒ Fördjupad kunskap om platsval
- ⇒ KBS3 metoden bentonit och dess plastiska egenskaper
- ⇒ Geologi och relation myndigheter – SKB
- ⇒ Jag är så ny, att allt känns som viktig info
- ⇒ T.ex. att bentonit kan behöva blandas med sand i botten
- ⇒ Olika områden
- ⇒ Prioriteringar
- ⇒ Transmutation
- ⇒ Jag visste rätt lite innan så det gällde de flesta områden
- ⇒ Svets av lock
- ⇒ Om de olika berördas roll i processen
- ⇒ Människors oro för grundvattenförsörjning mkt viktigare än vad man kunde föreställa sig
- ⇒ Geologi för berggrund

Svar från gruppen ”intresserad utan tidigare engagemang”

- ⇒ Att det återstår en massa obesvarade frågor och problem med säkerhet och miljöhänsyn
- ⇒ CLAB (den svaga punkten)
- ⇒ Att framtiden är oviss, det blir oftast gissningar
- ⇒ Alla
- ⇒ Bredden vad gäller skilda aspekter
- ⇒ Metodval – alternativa förvarsmetoder. Platsval – geologiska kriterier
- ⇒ Platsundersökningar
- ⇒ Vissa frågor inom platsspec. geologi och naturvårdsfrågor

Svar från gruppen ”arbetar på myndighet”

(OBS: även personer från andra myndigheter än SKI och SSI kan ha svarat här)

- ⇒ Vad är aktuellt
- ⇒ Diskussions/dialogteknik
- ⇒ Vilka frågor stör vanliga folk mest, t.ex. grundvattensänkning
- ⇒ Myndigheten fick en uppfattning om kommunens frågor
- ⇒ Lena Melins strukturella genomgång av metodfrågorna

Svar från gruppen ”arbetar vid SKB”

- ⇒ Att det finns mycket att arbeta med för SKB vad gäller att förmedla kunskap om transportfrågor
- ⇒ Hur myndigheter fungerar
- ⇒ Myndigheternas ställningstaganden har i viss mån tydliggjorts
- ⇒ Detaljer i platsundersökningsunderlaget
- ⇒ Platsvalet, kommunernas förmåga att sätta fingret på svåra frågor
- ⇒ Flera
- ⇒ Vilka frågor som anses viktigast

Deltagare i utfrågningarna i Hultsfred, Oskarshamn och Figeholm

Svar från gruppen ”tidigare engagerade i kommunens förstudiearbete; politiker, tjänstemän i kommunen”

- ⇒ Platsval
- ⇒ Absolut samband metod och plats vid beslut = en helhet. Platsmetodiken
- ⇒ Metod och platsval
- ⇒ Förtydliganden
- ⇒ Vad SKB avser att slutförvara. Myndigheternas undersökningsmöjlighet
- ⇒ (Kunde det mesta genom omfattande deltagande i förstudieorg.)
- ⇒ Att SKI och SSI har en hel del att lära i pedagogik och preciseringar
- ⇒ Utmärkt upplägg, ordning och reda, fokusering på uppgiften, utmärkt och påläst utfrågare
- ⇒ Informationsteknik. Om Hultsfred ska ha någon chans så måste vi först bygga ett kärnkraftverk!
- ⇒ På flera område eftersom jag inte deltagit så mycket tidigare
- ⇒ Geologi
- ⇒ Ja, frågorna gällde metodvalet och platsvalet
- ⇒ SKB har en klar inställning
- ⇒ Om konsten att driva ett projekt i jätteformat
- ⇒ Vi fick svar på många av de frågor vi förberett

Svar från gruppen ”intresserad utan tidigare engagemang”

- ⇒ Geologi
- ⇒ Mänskligt intrång som starkt skäl till djupförvar
- ⇒ Detaljkunskap
- ⇒ Noggrannheten, säkerheten, bergarter, isolering, svårt att ange exakt vad. Helheten!

Svar från gruppen ”arbetar på myndighet”

(OBS: även personer från andra myndigheter än SKI och SSI kan ha svarat här)

- ⇒ Både betr. vilka frågor som ställs och en del detaljer som jag inte känt till
- ⇒ Den knäpphändiga kopplingen mellan säkerhetsanalys och platsval
- ⇒ SKBs, SSIs och SKIs roller blev tydligare. Nya säkerhetsfrågor kom fram
- ⇒ SKB:s argument för val av prioriterade platser + SKB:s planer om en eller flera kommuner säger nej eller av annat skäl inte kan delta i platsundersökningarna

Svar från gruppen ”arbetar vid SKB”

- ⇒ Detaljer
- ⇒ När det gäller SKI och SSI:s ställningstaganden. Tydliggöranden
- ⇒ Detaljfrågor försvarssystem
- ⇒ Vilka frågor allmänheten har

Deltagare i utfrågningen i Nyköping

Samtliga grupper

- ⇒ Processen
- ⇒ Metoden, platsvalet
- ⇒ Fördjupningar
- ⇒ Senaste utvecklingen
- ⇒ Något om tänkandet bakom platsvalskriterierna och platsval
- ⇒ Frågor rörande metodval
- ⇒ SKBs sätt att resonera sig fram till de föreslagna platserna för PU
- ⇒ Vem som planerar platsundersökningarna
- ⇒ Av lokal karaktär – urvalet
- ⇒ Insikt i vilka frågor man tycker är viktiga i de berörda kommunerna

Svar på fråga 12 i enkät 2. ”Om ja: Vilka frågor?”

(Varje nytt svar/person är markerad med ⇒. Svaren är ordagrant återgivna från enkäterna, med undantag för ev. oläsliga ord vilka markerats med (?). Klammer används då ord infogats i texten).

Deltagare i utfrågningen på Österbybruks herrgård

Svar från gruppen ”tidigare engagerade i kommunens förstudiearbete; politiker, tjänstemän i kommunen”

- ⇒ Värdering av motstående intressen
- ⇒ Frågan är för komplex för att kunna besvaras
- ⇒ Det mesta: kapseln, bentonit, kolloider, mikroorganismer ex.vis av SKB, SKI och SSI
- ⇒ Lokala berggrundundersökningar ....
- ⇒ Seriös hantering av metodvalet med alternativ innan man går vidare med en platsundersökning
- ⇒ Procedurfrågor, säkerhets- och systemfrågor. MKB: genomförande och återkoppling
- ⇒ Metodval, platsval
- ⇒ Naturligtvis måste det finnas frågor som ej är ställda än
- ⇒ Alla dessa frågor som är i princip omöjliga att svara på
- ⇒ Vilken svetsmetod av kopparlocket? Enligt någon finns det ett ”dokument” som säger att man inte skall lägga avfallet inom fem mil från kärnkraftverk
- ⇒ Om man ej skulle kunna genomföra KBS-3 löser man problemet med mindre säkerhet
- ⇒ Hur man kan fortsätta att producera mera avfall fast osäkerheten är så stor
- ⇒ Vill veta mer om hur det ska gå för folk som får sämre boendemiljö p.g.a. byggningen av ett slutförvar
- ⇒ Alla de frågor som är icke tekniska, de som ligger till grund för innevånare och lokala politikerns egentliga kompetensområde
- ⇒ Tydligare belysning av radiologiska konsekvenser och jämförelser vid transportolycka, och oavsiktligt intrång, t.ex. borkärna in i kapsel i framtiden
- ⇒ Transportfrågan
- ⇒ Många frågor återstår att besvara vad gäller kapsel, bentoniten, berget, platser m.m.
- ⇒ Transportfrågan. Vad innebär ”tillräckligt bra berg”
- ⇒ Hur kan det komma sig att kärnkraftsorter kunde bli utvalda för platsstudier. Trovärdigheten minskar av detta val
- ⇒ KBS 3 metodens vidare utveckling. Återfyllningsmetoden av ett djupförvar m.fl. punkter
- ⇒ Myndighetens frågor om SR97 samt förutsättningar, ett hundratal frågor
- ⇒ Bara en enda metod redovisas. Inga andra än SKB, SSI, SKI med
- ⇒ Kopplingen mellan behov som framkommit i säkerhetsanalysen och hur dessa återspeglas/ kommer att återspeglas i platsundersökningarna
- ⇒ Metodval. Rangordning av val

Svar från gruppen ”intresserad utan tidigare engagemang”

- ⇒ Säkerheten
- ⇒ Beslutsunderlag: resultat av platsundersökningar. Resultat tillsv. tekniska barriärer, slutlig säkerhetsredovisning inom MKB
- ⇒ Många
- ⇒ De flesta
- ⇒ De frågor som arbetsgrupperna utarbetade dag 1, få blev besvarade. Särskilt transporter, långsiktig säkerhet i samband med istider och jordskalv och platsvalet
- ⇒ Landhöjning kustregion - lagerberg? inom 100 år 1000 år / bergspänningar?
- ⇒ Kapselns förslutning behöver mycket mera kunskap, hur förmedla till kommande generationer
- ⇒ Geologi – istidsjordskalv och vattengenomströmning. Beredskap inför politiska omvärldsförändringar
- ⇒ Sådana som kommer att dyka upp i framtiden

Svar från gruppen ”arbetar på myndighet”

(OBS: även personer från andra myndigheter än SKI och SSI kan ha svarat här)

- ⇒ T.ex. – effect of next glaciation, - grundvattensänkning i samband med byggandet och drift
- ⇒ Den långsiktiga säkerheten
- ⇒ Teknik och säkerhetsfrågor. Se SKI:s granskning av SR97
- ⇒ Koppling mellan platsundersökningar och säkerhetsanalys

Svar från gruppen ”arbetar vid SKB”

- ⇒ Myndigheternas roll
- ⇒ Bergets kvalitet på djupet
- ⇒ Beslutsprocessen, kommunens roll
- ⇒ Man blir aldrig fullärd

Deltagare i utfrågningarna i Hultsfred, Oskarshamn och Figeholm Svar från gruppen ”tidigare engagerade i kommunens förstudiearbete; politiker, tjänstemän i kommunen”

- ⇒ Det finns säkert flera frågor
- ⇒ Miljöpåverkan. Grundvattenavsänkningar vid regnfattiga perioder
- ⇒ En enda lång deponeringsperiod kan vara mindre lämplig av flera skäl – öppnar man för flera deponeringsperioder i intervallet öppnar man också för byggandet av mer än ett djupförvar
- ⇒ Bättre miljökonsekvenser
- ⇒ Återstår alltid frågor
- ⇒ Metodfrågan och detaljer i kriterierna som bör ställas
- ⇒ Geologi, klimat – istidsscenarioer, bentonitens egenskaper resp. funktion
- ⇒ SKB har inte redovisat hur urvalet gått till / ”Bolagets allmänna bedömning” räcker knappast som motivering
- ⇒ Är berget tillräckligt bra på 500m djup på de valda platserna? Kan det bli för torrt i förvaret?
- ⇒ Vi vet ju fortfarande inte var vårt avfall skall placeras. Som en följd av detta vet vi inget om transportvägar, transportsätt etc. Vi vet inte med säkerhet om vårt svenska urberg duger. Vad gör vi om det inte duger?
- ⇒ Dilemmat är – har jag hittat alla väsentliga frågor – därför kan jag varken svara ja eller nej
- ⇒ Inga specifika – man kommer aldrig att kunna få svar på allt
- ⇒ Oron för att vi får hit annat kärnavfall än vad vi själva producerat (trots lagens förbud om import)
- ⇒ Platsvalskriterier
- ⇒ Platsval med hänsyn till risker vid samlokalisering med kärnkraftverk. SKI & SSI ställde få allvarliga frågor till SKB
- ⇒ Vad anser SKI och SSI om FUDK. Vad beslutar regeringen om FUDK

Svar från gruppen ”intresserad utan tidigare engagemang”

- ⇒ Kan de ta slut
- ⇒ Platsval kontra de 3 benen i KBS-3-metoden. SKB synes nedtona bergsäkerheten – den säkerhetsmässigt viktigaste aspekten! SKB framhäver NUMERA närhet till industrimark, infrastruktur, transportsystem i stället för säkerhet!
- ⇒ De frågor som skulle kunna återstå är av den karaktären att de bara kan sias om
- ⇒ T.ex. vad som händer i slutförvaret, när detta är stängt
- ⇒ Kapseln i sig. Tätheten
- ⇒ Kapseln. Bergets egenskaper – ännu inga borrhningar

Svar från gruppen ”arbetar på myndighet”

(OBS: även personer från andra myndigheter än SKI och SSI kan ha svarat här)

- ⇒ Kan förvaret upplåtas för utländskt avfall? Samlokaliseringen med annan kärntekn. verksamhet
- ⇒ SKBs organisation mellan enheterna: Säkerhetsanalysutveckling av teknik – lokaliseringsarbete
- ⇒ Långvarig säkerhet, buffert – återmättad, kapsel m.m.

Svar från gruppen ”arbetar vid SKB”

- ⇒ Det finns alltid. Det finns inga absoluta sanningar vad gäller platsval
- ⇒ Fördjupningar senare är nya frågor
- ⇒ Detaljer i programmet. Förtydliganden om senare skeden i processen
- ⇒ Man blir aldrig fullärd
- ⇒ Kriterier, transporter

Deltagare i utfrågningen i Nyköping

Samtliga grupper

- ⇒ Den långsiktiga säkerheten
- ⇒ T.ex. vem sätter krav på berget? SKB eller myndigheterna
- ⇒ De som identifierats av aktörerna + några till
- ⇒ Djupförvar – slutförvar. Otydlighet i begrepps användningen. Vilket förvar ska ev. byggas?
- ⇒ Hur säker är valet av plats? Hur säker är valet av plats i 100 000 år?
- ⇒ Bl.a. hur andra slag av långlivat avfall m.m. kommer att tas om hand. Dock ingen knäckfråga troligen
- ⇒ För svår att besvara på två rader
- ⇒ Etiska frågor
- ⇒ Ja, det gör det åtminstone till förvaret är byggt och förslutet och troligen även efter det

Avslutande synpunkter och kommentarer, enkät 2.

(Varje nytt svar/person är markerad med ⇒. Svaren är ordagrant återgivna från enkäterna, med undantag för ev. oläsliga ord vilka markerats med (?). Klammer används då ord infogats i texten).

Deltagare i utfrågningen på Österbybruks herrgård

Svar från gruppen ”tidigare engagerade i kommunens förstudiearbete: politiker, tjänstemän i kommunen”

- ⇒ Jag tycker att utfrågningarna fungerade mycket bra. En stor eloge till moderatorn, bra val. Det enda som var lite synd vara att inte fler personer tog chans att ställa frågor. Lite kort om tid kanske, kändes som det blev lite pressat på slutet
- ⇒ Det oroar mig att höra den misstänksamhet som framkommer vid frågor från kritikergruppen
- ⇒ Ur demokratisynpunkt gillar jag den här typen av hearings. Trist att lokalen och bitvis ljudet var uruselt. Bättre möjlighet för allmänheten att lyssna hade varit önskvärt
- ⇒ Kan man tänka sig att SKB samarbetar med andra länder då det gäller fabrik för att skjuta sönder materialet för att mindre volymer att ta hand om mindre mängd mindre farligt för mänskligheten i framtiden? Osäker eftersom EU tydligen kan ge sig på vad som helst blir det enbart avfall vi kommer att ta hand om
- ⇒ Vilka blir konsekvenserna av det värsta (omöjliga, hypotetiska) som kan hända? Dvs. att bränsle friläggs på ena eller andra sättet i marknivå, på djupet? SKB borde väl ganska lätt kunna räkna på detta, det osannolika omöjliga händer ju faktiskt då och då. Kanske konsekvenserna inte är så stora som man kan fantisera om, vore bra att få perspektiv. Med så många tänkbara goda berg är det synd att man inte anser sig kunna visa hänsyn mot naturvärden på så sätt att man undviker de områden som är högtintressanta för naturvård.
- ⇒ Varför väljer SKB att komma med oklara hänvisningar på kommunens frågor på prel. slutrapporten? - i vilken miljö kan kopparkarterier utvecklas/korrodera koppar. – under vilka förutsättningar skulle de kunna korrodera kopparkapslarna. – varför har ej underlagsrapporten I FUD-K genomlysts/expertgranskats. – hur kan man plugga hålet. Kan bentoniten lösas upp under glacialtryck när isen pressar vattnet ur berget? – varför har inte KA Mörners vetenskapliga hypoteser tagits på allvar – utretts vidare/genomlysts – högfrequens av kraftiga jordbävningar under istid – nybildade sprickor/fickor etc – revolterad grundvattenrörelse under isen. Hur väl kan man få grepp om spricksystemen vid provborrning? Kan dessa hål öka sannolikhet för radiakläckage i framtiden?
- ⇒ Jag hoppas att vi i referensgrupperna även i fortsättningen får en kontinuerlig information om hur arbetet fortgår inom SKB, SKI och SSI
- ⇒ Liknande belysningar borde kunna genomföras med inriktning på ungdomar i gymnasieskolorna t.ex.
- ⇒ + I stort bra upplagt utfrågningstillfälle
- Dåliga lokalförhållanden – hoppas på bättre konf.lokal nästa gång
- ⇒ SKI och SSI säger ideligen att folket, referensgrupperna och andra kan luta sig mot dem. Hela denna hearing visar med all tydlighet att SSI och SKI är i ett underläge jämte SKB. Frågor som ställdes borde av SKI/SSI ha stärkts och spetsats till. I stället tog SKI/SSI rollen av svarare och tillrättläggare. Det kantrar betydligt.
- ⇒ Känns så förutbestämt allting att Forsmark blir platsen för djupförvaret. Det är vad folk uttryckt till mig – man känner sig maktlös
- ⇒ Det har varit mycket givande i 2 dagar. Det stärker en när folk i kommun ställer frågor

Svar från gruppen ”intresserad utan tidigare engagemang”

- ⇒ Det är synd att de allra flesta i de kommunala referensgrupperna är helt passiva och till synes ointresserade av sitt uppdrag. De allra flesta ställer aldrig någon fråga. Det värsta är att samma personer suckar djupt varje gång någon av de mer aktiva och få mycket aktiva ställer frågor/ytrar sig. Är dessa redan så indoktrinerade av SKB att de inte har något kritiskt tänkande kvar?

Svar från gruppen ”arbetar på myndighet”

(OBS: även personer från andra myndigheter än SKI och SSI kan ha svarat här)

- ⇒ Bra arrangemang, mikrofoner, bilder, utfrågningsledning. Vacker men trång lokal. Mycket obekväma stolar
- ⇒ * Kommunala granskningsorganisationerna borde synts/hörts mer. * lokala kritikergruppen ställde många och bra frågor men var dåliga på att ”följa reglerna” avseende konkreta frågor, dvs. även mycket ”Allmänt tyckande”. * Kaj från SKB svarar ju väldigt bra på de frågor som rör geologi etc.

Svar från gruppen ”arbetar vid SKB”

- ⇒ Alldeles för dålig ”reklam” om utfrågningarna ut till allmänheten. Det blir som sagt alltid samma aktörer som deltar vid seminarier, informationsmöten m.m. och endast de som ställer frågor och får information. Självklart är de mer insatta och har många relevanta frågor i granskningsarbetet, men allmänheten i övrigt måste också få komma till tals!
- ⇒ Lokalen en katastrof för ändamålet! Liten plats, obekväma stolar. Varför inte Aspenskolan i Tierp? Mitt i Norduppland. Man behöver 3 x luftvolymen jfr med Österby.

Deltagare i utfrågningarna i Hultsfred, Oskarshamn och Figeholm Svar från gruppen ”tidigare engagerade i kommunens förstudiearbete: politiker, tjänstemän i kommunen”

- ⇒ Tiden i Figeholm ej bra. Vilket vanligt folk har tid att 16.00 gå på ett informationsmöte, normalt har man ej slutat arbeta. Mötet blir en samling för närmast sörjande
- ⇒ Det man hade hoppats på var att SSI och SKI skulle ställa fler raka frågor till SKB. Det känns än mer än tidigare att banden är nära mellan myndigheterna och SKB. I begreppsterminologin känns det som om myndigheterna använder SKB:s formuleringar. Myndigheterna måste vara mer drivande och ställa krav på olika kriterier som kan vara diskriminerande. Varför sätter inte myndigheterna upp kraven som SKB måste rätta sig efter?
- ⇒ 1) I panelerna både i Oskarshamn och Figeholm bestod de svarande av 7 tekniker resp 6 tekniker och 1 jurist, alla med hög vetenskaplig kompetens. Detta medför att svaren blir sakligt exakta och problemlösande som tekn naturligtvis är vana att agera. Ett inslag av humaniora t.ex. en teknik-historiker, biolog, kulturgeograf eller dyl. kunde kanske givit en större trovärdighet åt panelen. Jag misstror inte tekniker men i dessa sammanhang är ett gott inslag av tvärvetenskapliga analyser eller utblickar en stor fördel. (Jag ogillar starkt att ”fackidioti” får fritt fram)
- 2) Ett samhällsproblem är hur man skall få ut denna viktiga kunskap till allmänheten i lagom mängd trots ett visat ointresse
- ⇒ Bra kvinnlig ledare! Duktig! Annars undrar jag hur det står till med jämställdheten! Det finns väl duktiga tjejer också!?! Bara gubbar!?!
- ⇒ Bra moderator – vilket nog är mkt viktigt. Vi måste hitta ett sätt att få mer allmänhet till utfrågningarna. Kanske skall utfrågningarna ske i 2 etapper. Som i dag med förberedda frågor under ett par tim. och samma kväll ”etapp II” med närboendes allmänhetens frågor

- ⇒ Bra flyt och tempo – skicklig moderator, väl genomfört
- ⇒ Vad var målsättningen med utfrågningen? ”Alla var där” (utom allmänheten). För mycket tekniska och politiska aspekter. Humanistiska och etiska värderingar saknas. Är djupförvar vettigt? Kommer samhället att acceptera nedgrävt atomavfall (om femtio år)? SKI: ”SKB har fullgjort lagens krav”. SSI: ”FUD processen är bra”. Saknas: Scenariot vid en olycka vid kärnkraftverket.
- ⇒ Brist att myndigheterna hänvisar till pågående granskning
- ⇒ SKB:s trovärdighet kan ifrågasättas vid jämförelse mellan FUD-K och tidigare redovisade platsvalskriterier. I förstudien ingår 6 kommuner. SKB har valt gå vidare i 2-3. Man utgår uteslutande ifrån argumentationen ”god infrastruktur, närhet till ostkustbanan, hamn” osv. Dylika aspekter torde vara sekundära vad gäller förvar (säkert?) som ska fungera för svenska folket under 100 000 år?! Om platsval/platsundersökning ska vara trovärdigt visavi de 6 ingående förstudiekommunerna – är det väl rimligt att MAN INOM DE 6 KOMMUNERNA VÄLJER DEN KOMMUN MED BÄSTA BERGET och med minst salt grundvatten! Då är det märkligt att ingen kommun valts ut för fortsatta studier – där en faktor är att något salt grundvatten ej förekommit!!

Svar från gruppen ”intresserad utan tidigare engagemang”

- ⇒ Bättre och större lokal skulle ha ordnats! Större inslag av allmänhet hade varit att föredra, vilken annonsering har gjorts?
- ⇒ Så mycket kunnande vetande på hög nivå som denna är sällan man får. Varför Hultsfred har fått vara med så länge utan att man sagt ”ni är inte aktuella längre”. Har en känsla av lite ”fia med knuff”, eftersom de har lika bra förutsättningar som t.ex. Tierp. Transporterna kan inte vara av så stor betydelse. Man transporterar andra ”farliga saker” som inte är inkapslade. För övrigt anser jag att jag har fått lära mig väldigt mycket eftersom jag inte fått förmånen att vara med i förstudiegruppen. TACK ALLA!

Svar från gruppen ”arbetar på myndighet”

(OBS: även personer från andra myndigheter än SKI och SSI kan ha svarat här)

- ⇒ (-) Repr. från myndighet liksom Kjell A bör inte ställa för mkt frågor. Överlåt detta till Anna S och publiken för trovärdighet annars kan det kännas ”uppgjort” vilka frågor som ska få tid att ställas offentl. Dessa frågor BÖR inte få ta tid från övriga i ”publiken”!! Inte bra alls. Dessutom ser paneldeltagarna inte särskilt ”alerta” ut, bör inte sitta och gäspa där framme
- (+) Ett lyft när panelen lyckas med konkreta svar!!

Svar från gruppen ”arbetar vid SKB”

[Inga synpunkter från denna grupp]

Deltagare i utfrågningen i Nyköping

Samtliga grupper

- ⇒ 1. Annonsen om utfrågningen töntigt formulerad. Det verkade som om den var skriven för att minimera intresset hos allmänheten.
- 2. Agendan i utfrågningen tycktes vara likadan i Nyköping som i övriga intressanta kommuner. Man borde ha anpassat utfrågningen till Nyköpings särställning.
- 3. Jag tycker att man borde ha uppmuntrat inlämnande av frågor i förväg till Anna Schytt. Man kunde ha gjort det redan i annonsen. Frågor hade kunnat ställas per tel., brev och e-post.
- 4. Agendan för utfrågningen borde ha publicerats i förväg med möjlighet att påverka de slutligt valda punkterna.
- 5. Nyköpings lokalpolitiker borde ha funnits med i den utfrågade panelen (man kan inte utesluta att huvudskälet till att SKB placerade Nyköping på reservbanken är lokalpolitikernas ljumma intresse för förstudieprojektet)
- ⇒ Fortfarande svårt att engagera allmänheten. Allt för få deltagare för att få bred information

Utfrågningar 2001. Kommentarer i uppföljningsenkäten

(Inom parentes vid svaret på första frågan anges vilken kommun den svarande bor i, samt vid vilken eller vilka utfrågningar som personen deltog).

Fråga 1. Hur ser du i efterhand på idén med att arrangera och genomföra utfrågningarna?

Svar från deltagare i utfrågningen i vid Österbybruks herrgård

- ⇒ Bra idé. Vore bra om all intresserad allmänhet också kunde delta. (Östhammar; Tierp, Österbybruk).
- ⇒ Vettig. Problemet är att få seriösa frågor och ej uttalanden som ger publicitet. (Östhammar; Österbybruk)
- ⇒ Jag anser detta OK, ibland upplevs tiden för knapp. (Tierp; Österbybruk).
- ⇒ Mycket bra. (Östhammar; Österbybruk).
- ⇒ Bra idé men att inte få svar på frågorna direkt var verkligen inte genomtänkt. Diskussion och information är väl som hand och handske. (Östhammar; Österbybruk).
- ⇒ Det är bra med utfrågning fast man ju ej får svar på allt. (Östhammar; Österbybruk).
- ⇒ Helt OK. Tyvärr yttrar sig alltför få som är positiva till KBS 3. Även viktigt att SKB får klart för sig att inget är givet i denna fråga! (Tierp; Österby).
- ⇒ **Idén med att arrangera och genomföra utfrågningarna** tycker jag sammanfattningsvis var bra eller till och med mycket bra, därför att det fanns (och finns) en **efterfrågan** på klara (=distinkta, klarläggande, auktoritativa,) svar inom kärnavfallsområdet inkl lokaliseringsprocessen, att det låg **”rätt i tiden”** med avseende på lokaliseringsprocessen, att det fanns ett **avgränsat och strukturerat frågeområde**, att det fanns **mycket kompetenta svarande**, som både ställde sig till förfogande och bemödade sig om att ge klara, raka svar, att det fanns en **uttalad ambition** från arrangörernas sida att också genomföra utfrågningarna enligt den planerade ramen och formen, att det var ett – för Sverige – nytt sätt att försöka **utöka demokratins ”verktygslåda”**. (Östhammar; Österbybruk).
- ⇒ Det var en mycket bra idé, mycket givande med samtalsgrupperna. (Tierp; Tierp).
- ⇒ Det var övervägande ”yrkestyckare” som ställde frågor. De som inte var så insatta i problematiken kom inte till tals. Det är mycket positivt med öppna möten av den här typen i alla fall. (Östhammar; Österbybruks herrgård).
- ⇒ Bra komplement till annan information men det var helt fel att slå ihop tre kommuner. Var och en borde haft en egen hearing. (Tierp; Österbybruk).
- ⇒ Utfrågningarna bekräftade processen och aktörernas redan definierade roller – stark industri, försiktiga myndigheter som agerade defensivt, passiva och osäkra kommunrepresentanter och utdefinierade ”motståndare”. Utfrågningen gav vissa klarlägganden och tydliggjorde brister i processen och hearingens resultat berodde mycket på debattledarens fria roll. (Östhammar; Österbybruk).
- ⇒ Blandat. Det blir lätt för mycket från ”motståndarsidan”. (Östhammar; Österbybruk).
- ⇒ Bra att ha alla aktörer med (SKI, SSI, SKB). Arrangemanget i sig var inte bra, lokalen för trång. (Östhammar; Österbybruk).

- ⇒ Bra initiativ. (Östhammar; Österbybruk).
- ⇒ Det var en god idé, som manar till efterföljd. Programmet för platsundersökningar och dess genomförande bör också behandlas vid konferenser av detta slag. (Östhammars kommun; Österbybruk).
- ⇒ Väl regisserat. Mycket info. liten tid för frågeställningar. Enligt SKB viktigast att de själva står för snacket. Tycker inte om frågor utan tar på sig en lärarroll mot dumma elever! (Östhammar; Tierp, Österbybruk).
- ⇒ Utfrågningarna jag deltog i var i Österbybruk Tierps kommun. Den var bra o. informativ. Grupparbeten kan diskuteras, då lätt ”starka” personer ”tar över hela föreställningen”. (Älvkarleby; Tierp).
- ⇒ Det var intressant men en väldigt blandad grupp gjorde att nivån blev för låg för oss som varit på många seminarier förut. Men allt har ju 2 sidor, bra för den som är relativt ny. (Älvkarleby; Tierp).
- ⇒ Jag anser att detta var ett bra sätt att genomföra utfrågningarna. Det som förvånar är att allmänhetens intresse för den offentliga utfrågningen den 8 februari var så lågt! (Tierp; Österbybruk 7 o. 8 februari).
- ⇒ Helt rätt, även kommunerna själva borde ha använt sig mera av denna form. (Östhammar; Tierp (Norduppland), Oskarshamn och Nyköping).
- ⇒ Utan tillgång till mina anteckningar tycker jag att idén var bra. Tiden för den enskilde att fråga blev mycket kort, men sammantaget täckte man väl större delen av deltagarnas frågor, dock inte alla. (Tierp; Österbybruk).
- ⇒ Initiativet var utmärkt. MKB är ju ännu ett relativt ungt institut, som bör få många uttryck innan det stabiliserar sig (om någonsin) enligt förutsättningarna i miljöbalken. (Östhammar; Österbybruk).
- ⇒ I sig inget revolutionerande. Frågan är snarare varför de inte använts tidigare. (Östhammar; Österbybruk).

Svar från deltagare vid utfrågningar i Hultsfred, Oskarshamn, Figeholm

- ⇒ Mycket bra idé – långt bättre än ett allmänt diskussionsmöte då frågorna och svaren blir mera stramt hållna. Frågeledarna var bra och höll lagom tempo. (Hultsfred; Hultsfred, Oskarshamn/ Figeholm).
- ⇒ Idén är bra. Den ger såväl medlemmar i de kommunalt organiserade grupperna som allmänheten att kunna ställa olika frågor. Men intresset från allmänheten var som jag ser det mycket svagt. (Hultsfred; bl a Hultsfred).
- ⇒ Positivt, speciellt som man försöker svara och klarar man inte det så får vi skriftliga svar senare. (Oskarshamn; Oskarshamn).
- ⇒ Det var bra, men kanske tiden var knapp. (Hultsfred; Oskarshamn).
- ⇒ En bra idé. (Västervik; Hultsfred).
- ⇒ Mycket bra sätt att ”granska” ett förslag. (Oskarshamn; Hultsfred/Oskarshamn).
- ⇒ För stora diskussions(frågegrupper). Önskar en fördiskussion i mindre grupper (efter intressegrupper, ex. mark och miljö, transport, psyk.sociala frågor, säkerhet, framtiden, osv) sedan en samling! (Oskarshamn; deltog alla utfrågningar).
- ⇒ Mycket positivt. (Hultsfred; Oskarshamn).
- ⇒ Ett utmärkt sätt, men som vanligt svårt att nå ut. Ofta är det enbart ”de inblandade” som deltar. (Hultsfred; Hultsfred, Tierp).
- ⇒ Mycket bra tillfälle att ställa sina frågor och undringar! Bra uppläggnig. (Hultsfred; Oskarshamn).
- ⇒ Idén var bra. (Oskarshamn; Oskarshamn och Hultsfred).

- ⇒ Bra, många kan komma till tals, samt att man även får svar på mycket man själv kanske inte ställer frågor om genom andra. Känns dock som om det aldrig kan bli tillräckligt många tillfällen för utfrågningar då frågorna är många o utvecklingen går framåt. (Oskarshamn; Orskarshamn, Hultsfred).
- ⇒ Mycket bra med grupparbete för att formulera frågor som sedan samordnas av en mycket duktig utfrågare. (Hultsfred; Hultsfred och Oskarshamn).
- ⇒ Positivt utifrån ett angeläget medborgarperspektiv. Tillfälle till utfrågningarna borde dock ”marknadsförts” bättre – för fler deltagande vanl. invån. (Hultsfred; Oskarshamn, Forum).
- ⇒ Bra och upplysande. (Oskarshamn; Hultsfred + Oskarshamn).
- ⇒ I huvudsak bra, men svårt att få dit den breda allmänheten. Det blir mest de redan insatta (och kritiska) som kommer till ett dylikt arrangemang. (Oskarshamn; Tierp).
- ⇒ Idén var god. (Oskarshamn; Hultsfred/Oskarshamn).
- ⇒ Idén att fråga är ett [sätt att] få reda på vad människor tycker om djupförvar av det hyperfarliga avfallet. Det [är] omöjligt enl. min mening [att] förutse följderna av hela hanteringen, därför måste vi förvara bränslet under uppsikt i hopp om andra tekniska lösningar i framtiden. (Östhammar kommun; Oskarshamn).
- ⇒ Den var bra, men allmänheten (tidigare ej engagerade i förstudiearbetet, dvs flertalet kommuninvånare) saknades. (Hultsfred; Oskarshamn).
- ⇒ Bra! Raka frågor –Raka svar. (Hultsfred; Hultsfred, Oskarshamn).

Fråga 2. Hur klarade SKB och myndigheterna (SSI och SKI), enligt din uppfattning, att besvara de frågor som ställdes under utfrågningarna?

Svar från deltagare i utfrågningen i vid Österbybruks herrgård

- ⇒ Det känns som om myndigheterna och SKB å ena sidan ”motståndare” å den andra sidan pratar förbi varandra. Flera frågor får helt enkelt aldrig något svar, kanske förstår man inte frågan eller så är det ofördelaktigt att svara på den.
- ⇒ Bra. Balanserat. Förtroendeingivande.
- ⇒ Bra, men vissa tveksamheter i Österby. 6. Kloka svar på svåra frågor.
- ⇒ Kloka svar på svåra frågor.
- ⇒ Svaren var uttömmande.
- ⇒ Utled på skryt om SFR-1 som alltid ska framhållas vid varje samling. Inget riktigt svar på om kustnära placering av djupförvar var lämpligt. På fråga om kapselns hållbarhet, så blev svaret: så länge det behövs. Vilket svar. De flesta län har bra berg sa man på frågan om berg för djupförvar. Kan det bli nya förstudier? Nej sa SKB. Varför då välja ut enbart kommuner med kärnkraft om det finns bra berg i hela Sverige. KBS-3 borde kallas direktiv för det finns ej alternativa metoder. Ej svar på varför det inte fanns med oberoende experter. Alltså ej lierade med kärnkraftsetablissemangent Inget svar hemskt – ej demokratiskt. Alternativa metoder till KBS-3 ex. torrt förvar tydligen helt ute ur diskussionen. Trots att kopparkapselns tjocklek minskats så sa Tönis Papp att de håller i miljontals år. Övertro på experter – ta med lite sunt förnuft.
- ⇒ SKB o myndigheternas resp. roller klargörs effektivt. Vissa missuppfattningar rättas till. Ex. transmutation en process som inte ger någon lösning på upparbetn. av avfallet och dessutom när o. om praktisk anv. – ändå ger en restprodukt som måste gömmas för all framtid! Alla frågor besvarades sakkunnigt.

- ⇒ De försökte så gott de kunde, men var en så förberedda på vissa frågor. Att skoja till det är inte acceptabelt av högutbildade. Lite väl många arga och ”gröna” tekniskt utbildade.
- ⇒ SKB klarar alltid utfrågningar bra. Myndigheterna hade fel folk i panelen, som inte gav något bra intryck.
- ⇒ **SKB, SKI och SSI klarade** (enl. min uppfattning) **att besvara frågorna under utfrågningen** på ett fackmannamässigt, förtroendeskapande och stoiskt (ett par frågeställare hade vid ett flertal tillfällen tidigare ställt exakt samma frågor till samma personer och vid dessa tillfällen under det senaste året redan fått uttömmande svar) sätt.
- ⇒ Det blev ytterligare tydliggjort de olika problemställningar som finns och hur man kommit fram till olika slutsatser. De besvarade alla frågor och förklarade tydligt vad de kommit fram till och hur processen går till.
- ⇒ Hjälpligt, men deras roller sinsemellan kunde lätt blandas. Myndigheterna har egentligen ingen egen syn utan blir en ”megafon” till SKB:s affärsidé.
- ⇒ De hade färdiga svar till självklara och traditionella frågor inom deras tekniska kunskapsområden. Oangenäma och oönskade frågeställningar avfärdades på traditionellt sätt som ovidkommande oseriösa och/ eller med hänvisning till senare stadier i processen (Stepwise implementation).
- ⇒ Delvis bra men ibland gled de undan.
- ⇒ Ganska bra. SKI hade svårt att svara rakt på sak, det hänger till stor del på vilken personen är, om de kan svara på ”vanlig svenska”.
- ⇒ Bra.
- ⇒ De har löst sina uppgifter på ett utmärkt sätt. Konferensdeltagarna har fått full insyn i problematiken.
- ⇒ De tre aktörerna har samma inställning, skiten skall till varje pris ned någonstans. Politiska partier och allmänhet har ingen motsvarande kompetens, utan är beroende av dessa sk. ”experter”.
- ⇒ Jag tycker SKI o. SSI skall vara tuffare mot SKB. (Ibland kan man tro att SKB, SKI o SSI hör ihop).
- ⇒ Önskade att de svarade mer exakt, ibland får man känslan att de inte vet så mycket trots allt. Utan det finns en vänta o se mentalitet.
- ⇒ SKB:s redovisning av olika avsnitt kring slutförvaret var mycket bra och gav därmed svar på flertalet frågeställningar. SSI och SKI (klarade?/svårläst) sina ”arbetsuppgifter” och hithörande frågeställningar på ett bra sätt.
- ⇒ Bra i Oskarshamn och Nyköping samt andra dagen i Österbybruk.
- ⇒ I stort sett bra, men det finns ju stora kunskapsluckor om t.ex. grundvattenströmmar och berggrörelser vid istider.
- ⇒ P g a den blandade sammansättningen av utfrågarna med olika förkunskaper och för kommunernas medverkan i upplägget hos SKI blev inte utfrågningen den stretching som förutsattes. SKB fick det för lätt och för mycket frågor inriktades på myndigheternas åtgärder. De i sin tur var för hovsamma mot SKB. Enligt rapport från Oskarshamn var myndigheterna vassare mot SKB där.
- ⇒ Ej tillfredsställande. Syftet var dessutom att stretcha SKB – inte att myndigheterna skulle stå till svars. SSI och SKI skulle mer aktivt ha hjälpt till att pressa på och följa upp frågorna.

Svar från deltagare vid utfrågningar i Hultsfred, Oskarshamn, Figeholm

- ⇒ I stort sett mycket bra! SKB (Tegerström) svamlade dock i ett svar om platsval där han förnekade att ekonomiska värderingar fått väga tyngst trots att det var uppenbart att så var fallet. SSI hade också något dåligt svar p g a svarande inte kunde just denna fråga.

- ⇒ Dom är väl insatta i frågorna.
- ⇒ Såväl SKB som myndigheterna hade massor av experter på plats. Alla med gedigna kunskaper inom sitt specifika område. Dock tycks KBS-3-metoden vara enda alternativet och det finns fortfarande viss osäkerhet när det gäller förvar i enlighet med den metoden.
- ⇒ I stort sett bra. Ibland oklara roller, SKI svarade på frågor som jag tyckte SKB skulle svara på. En del frågor kunde ha "stretchats" ytterligare för att höja nivån (eller djupet) på frågan. Fler följdfrågor.
- ⇒ En del svar var otydliga och för försiktiga!
- ⇒ Hyggligt.
- ⇒ Mycket bra. Jag har ingenting att klaga på eller något som jag är mindre positiv till!
- ⇒ Vid mötet besvarades inte alla frågorna men vi fick skriftliga svar senare.
- ⇒ SKB blev ibland lite trängda, hade svårt att besvara vissa frågor. Myndigheterna hade bra svar. Saknade fler kvinnor i panelen, det finns duktiga av den sorten också!!
- ⇒ Man klarade sig mycket bra, jag har förtroende för alla dessa parter. De svarar på allt de vet, utan att inge känslan av att något döljs.
- ⇒ Bra & dåligt. Ibland kan det vara för mycket "fack" språk. Det har ju även varit "vanligt" folk närvarande.
- ⇒ Mindre bra. En pedagogisk process för att nå dit man vill avslöjas ofta av allmänheten. Vilket detta är från framförallt SKB:s sida men man upplever även att myndigheterna går i SKB:s ledband med några få undantag. (Kompisanda uppstår när man under lång tid arbetar tillsammans).
- ⇒ Bra och raka svar som bör ha ökat förtroendet hos deltagare, allmänhet o. media.
- ⇒ De klarade det bra, fast ibland är det svårt för dem att skilja på deras uppdrag.
- ⇒ Bra, alla tre.
- ⇒ Som förväntat - Bra.
- ⇒ Som vanliga medborgare hoppas SKB – SKI på tur att lyckas.
- ⇒ Bra.
- ⇒ Relativt bra.

Fråga 3. Är den form av utfrågning (som du deltog i) en bra eller dålig form för att korrekt och allsidigt belysa de frågor, problem och synpunkter som finns i din kommun?

Svar från deltagare vid Österbybruks herrgård

- ⇒ Kärnbränslefrågan är tvädelad: dels den övergripande frågan om hur och var dels den kommunpolitiska frågan om hur just vår kommun skulle påverkas. Det är svårt att hinna diskutera allt på så kort tid och samtidigt. De kommunalpolitiska frågorna förutsätter vissa antaganden i den andra nivån. Kanske dessa frågor skulle behandlas vid ett senare tillfälle. Slutligen tycker jag det är trist att SKB och myndigheterna bara vågar ge uttryck för att de vet att saken är på ett visst sätt. Vetenskapen utvecklas ständigt, det vore naivt (och sorgligt) att tro att vi nu har den fullständiga kunskapen. Det mesta är teorier och nya teorier kommer förhoppningsvis att dyka upp. Självfallet måste vi våga att fatta beslut grundade på dagens teorier, men vi måste vara medvetna om vad vi gör för antaganden.

- ⇒ Vettig form. Platsar bra i totalbilden.
- ⇒ I stort sett bra, men risk för en viss snedvridning på ett större engagemang hos en del grupper i samhället. Nu ser jag inte detta som enbart negativt.
- ⇒ Bra.
- ⇒ Med en öppen dialog kan man lösa gemensamma problem.
- ⇒ Formen av utfrågning var väl ganska bra. Men det borde vara en utfrågare som kan ställa hårt mot hårt. En som kan alla turer och som har stor kunskap. Inte helt nöjd med utfrågaren. Det känns som ett spel för gallerierna på ett sätt, myndigheterna kör på som vanligt. Hur engagera gemene man att försöka förstå djupförvarsproblematiken.
- ⇒ Ställningstagandet gäller: 1. Avfallet deponeras i urberget enl. SKB:s metod KBS3. 2. Avfallet förvaras i ytläge (torrt) tills bättre metoder tas fram, eller i berggrumsbassänger som nu. För min del anser jag att KBS3 metoden ska tillämpas enl Oskarshamnsmodellen. Avfallet ska bort i vår tid. Det är vårt ansvar. Alltså bästa möjliga berg skall lokaliseras. För detta måste man provborra, så även i Ti. Motståndarna (SOS m fl) kritiserar och fördömer metoder men har inget eget alternativ, ja utom vänta och se. Utfrågningarna visade klart den inskränkta syn på ett riktsviktigt problem som SOS har. (D v s kritik utan ansvar och individuell radiofobi).
- ⇒ Vad gäller **utfrågningens form** har jag följande iakttagelser och synpunkter. – förutsättningar, ramar och mötesformalia klargjordes före frågestart. Nödvändigt och bra! – vissa deltagare tilläts – trots flera tillsägelser – fortsätta att agitera och propagera istället för att fråga. Dåligt, därför att flera konkreta och välformulerade frågor därigenom inte hanns med, att denna undfallenhet mot de som medvetet trotsar och saboterar överenskomna mötesformer ytterst är ett hot mot vår demokrati, att denna brist på respekt för medmänniskor och mötesordning underminerar förtroendet för framtida hearings! – för alla skriftligt ställda frågor som inte hann besvaras under utfrågningen utlovades skriftligt svar senare. Ambitiöst och bra!
- När jag läser Din sista en gång till börjar jag inse att jag kanske har missförstått syftet med denna hearing. Att korrekt och allsidigt belysa de frågor och problem som finns i kommunen (underförstått inom ett specificerat område) - ja. Men att korrekt och allsidigt belysa de synpunkter som finns i kommunen trodde och tror jag inte att ryms i begreppet offentlig utfrågning (hearing). Om jag har fel på denna punkt, tar jag tillbaka min andra synpunkt i svaret på Din delfråga c.
- ⇒ Jag tycker att det är en bra form men som vanligt är tiden för svar på frågor för dåligt tilltagen.
- ⇒ Svar på frågan måste vara i direkt kontakt med föreläsningen. Att få svar dagen efter är ej någon bra idé. Belys problem och lösningar från olika länder. Hur ser man på kärnkraften globalt. Vi är med i EU. Bra med utfrågeledare. För långa dagar.
- ⇒ För den inbjudna kategorin var mycket upprepning från tidigare informationsmöten. Jag uppfattade den här sammankomsten att vara till för de redan engagerade inte för den breda allmänheten.
- ⇒ Rollerna oklara. Hearings bör renodlas så att SKB hörs för sig och myndigheterna för sig, annars blir den inte allsidig, korrekt o tydlig. Hearingen ska, om den ska vara allsidig också omfatta andra parter såsom miljörelserna, länsstyrelsen och ett antal oberoende forskare. De kommunala referensgrupperna var mycket passiva i utfrågningen, varför kan man undra?
- ⇒ En hearing som denna kan bara vara ett komplement och inte förväntas uppfylla så stora förväntningar. Formen skulle kunna fylla en funktion om den efter förberedelser öppnades för den informationstörstande allmänheten och inte bara blev en mötesplats för intern sk. kompetensutveckling. Hearingen i Österbybruk har inte på något sätt haft någon egentlig betydelse för processen i området, annat än att aktörerna har fått visa upp sig.
- ⇒ Jag skulle vilja ha fått veta mer om avfallets strålning, α, β, γ . Aktivitet (Bq). Halveringstider. Avklingning. När det kan anses vara (relativt) ofarligt etc. Det är ju detta som är i grunden avgörande för hur det skall tas om hand. Allt tal om kopparkapslar, djupa berggrum etc. torde de flesta som är intresserade redan veta om.

- ⇒ Ja, förutsatt att det finns tillräckligt med tid för allmänheten att ställa frågor. Ofta är den tiden för kort. Aktörerna måste också träna sig på att svara kort, på ett språk som alla förstår.
- ⇒ Tycker det var bra. Bör fortsätta.
- ⇒ Alternativet är att SKB och myndigheterna begränsar sig till att skicka ut sina resp. rapporter. Självfallet är det bäst att kombinera utskicket av rapporterna med en konferens, där kommunpolitiker, miljöorganisationer och övriga intresserade kan möta representanter för SKB och myndigheterna i en diskussion om olika sakfrågor. Då når man verkligen ut till den lokala opinionen, i all synnerhet om man i likhet med vad som skett i detta fall spelar in konferensen på band och sedan i efterhand skickar ut en skriftlig version av frågor och svar. Resultatet blir ökad transparens.
- ⇒ Dålig! Var finns oberoende forskare? De flesta uppköpta av SKB. Enstaka motståndar-experters hånas och häcklas! Så var det ju även inför folkomröstningen där linje 1 och 2 använde samma metod mot linje 2 anhängarna. Mönstret går igen. I Östhammars kommun vägrar referensgruppen att ge anslag till motståndarna ett avfallslager. Tur att man är gammal nog att dö, innan skiten kommer hit!
- ⇒ Det är en "bra bit på väg" med dessa utfrågningar men det bör ställas "proffsigare" frågor till både SKB och SKI/SSI – det är i många fall svårt för oss "lekmän" i referensgrupperna.
- ⇒ Det är ju intressant att även det ställs frågor av den som leder hearingen. Det gör ju att det blir fler vinklar på problemet.
- ⇒ Det tråkiga vid denna utfrågning var att SOS-gruppen saboterade presentationen första dagen genom att ställa frågor trots att man visste att svaren skulle ges i efterföljande presentationer. På det viset förlorades dyrbar tid och information fick utelämnas p.g.a. att tidsschemat måste hållas. Här borde ledaren av presentationen ingripit. Frånsett detta blir helhetsintrycket av denna form av hearing dock klart godkänt.
- ⇒ Den är ett sätt, och genom att medierna kunde vara med blev det öppnare än de möten som referensgrupper och andra kommuninstanser arrangerar.
- ⇒ Det är nog en bra form, men kräver en hel del av publiken/ utfrågarna. Frågeledaren har ju stor betydelse (i mitt fall en bra ledare), men en pedagogisk inledning krävs nog. Grupparbetet är en viktig förberedelse, men kanske deltagarna skulle få välja den/de grupper som behandlade frågor de var särskilt intresserade av. Ja det här svaret kommer sent p g a sommar och sol och krångel med posteftersändning. Det är heller inte så värdefullt eftersom jag inte har tillgång till vare sig utfrågningsprogram eller anteckningar.
- ⇒ Formen i sig är bra och går att utveckla. Där finns exempel från andra länder. En konsekvens av b) blir att man bör åtskilja de utfrågande, så att den allmänhet som man vill ska komma till tals inte trycks ner av sakkunskap eller dominerande viljor. De närmast berörda bör i lugn och ro få driva utfrågningen och fullfölja de olika teman som kommer fram för att man skall kunna få den efterlysta stretchingen. Trots närvaron av neutrala utfrågare/ frågefördelare, så blev en del av tiden utnyttjad av aktörer med olika åsikter till mindre relevanta frågeställningar och tiden kunde ha använts effektivare. Om man går in för en särskild hearing för allmänheten (utöver sedvanligt samråd) kan kommunerna och andra aktörer också få status av utfrågade.
- ⇒ Måste utvecklas ytterligare för att bli bra. Tiden för kommentarer och dialog var ganska obefintlig. Det är inte säkert att korta frågor (som det hela tiden poängterades från moderator) bäst belyser ett komplicerat ämne. Eftersom det här är en nationell fråga borde det också ha varit en nationell hearing.

Svar från deltagare vid utfrågningar i Hultsfred, Oskarshamn, Figeholm

- ⇒ Jag anser det vara en mycket bra form. Om vissa frågor inte kommer upp får man väl "preparera" någon frågeställare. Problemet är att få till publiken/allmänheten om inte det finns en tydlig och helst näraliggande konflikt. Folk är inte så allmänintresserade som vi kanske tror. Just nu sover dock ärendet djupt i Hultsfreds kommun även om vissa saker återstår av förstudiearbetet.
- ⇒ Den formen av utfrågning är bra. Det är ju f. ö. enda möjligheten för alla med frågor att få svar från expertisen.

- ⇒ H-fred var ”ur leken” vid utfrågningarna därför var det inte så mycket om oss.
- ⇒ En utfrågning kan vara ett sätt att belysa frågor m m men inte en allmängiltig metod för alla problem. Flera deltagare använde utfrågningarna för att profilera sig och sin åsikt – själva frågan blev då retorisk och utan värde. Det kan nog också vara svårt att få rätt nivå på frågorna – de kan bli för triviala lika väl som alltför komplexa.
- ⇒ Nej! Den var för mycket spel för gallerier!
- ⇒ Bra. Tiden är för knapp. Utfrågaren måste vara en tuffing (hon var bra!).
- ⇒ Ja, absolut!
- ⇒ Tycker att det är en bra form! Alla har chans att ställa sina frågor.
- ⇒ Bra! Vi skall fortsätta med det under hösten. (Ursäkta att jag missat den här enkäten. Jag antar att mina svar överensstämmer med den allmänna uppfattningen).
- ⇒ Jag saknar den etiska diskussionen, och jag saknar känslan av att detta med slutförvaret i O-hamns kommun inte varit bestämt eller underförstått hela tiden.
- ⇒ Bra, men det behövs alltid fler tillfällen.
- ⇒ Bra med små grupper (alla vågar säga något) som arbetar fram frågeställningar skriftligt. Det krävs en neutral, kompetent och tuff utfrågare för att göra denna typ av utfrågningar trovärdig inför allmänheten.
- ⇒ Tja – eftersom jag verkar i Hultsfreds kommun är väl en ”hearing” i Oskarshamn kanske mindre lyckad för vårt vidkommande/ våra medborgare?! Dock – upplägget som sådant är BRA! Förutsätter naturligtvis medverkan av kompetenta resursbärare!
- ⇒ Det är en bra form. I min kommun är problemen små på grund av att vi redan är en kärnkraftskommun.
- ⇒ Formen är bra men med förbehållet enligt a) ovan [svårt att få dit den breda allmänheten].
- ⇒ Formen är bra. Den förutsätter en kompetent utfrågare. Problemet är att kärnavfallsfrågan spänner över ett så brett fält att det blir svårt att gå tillräckligt djupt i varje fråga. Oskarshamns k:n kommer att använda formen den 8 [svårsläsligt] okt 01 vid en utfrågning av myndigheterna med anledning av deras yttranden över FUD-K.
- ⇒ Problemen är så omfattande, går ej enl. min mening, att belysa fullt ut. Vänta och se, i hopp om [att] 2-3 kommande generationer kan finna lösningen.
- ⇒ Ja, men även resten av kommuninvånarna måste fås att på något sätt engagera sig.
- ⇒ Med en viss grundkunskap är denna form av utfrågning bra.